MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO TEISĖS MOKYKLA

MONIKA KUODĖ
MEDIACIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

MEDIACIJOS TAIKYMO PERSPEKTYVOS RANGOS GINČUOSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Docentė dr. Natalija Kaminskienė

Vilnius, 2020

TURINYS

ĮVADAS 3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS 8
1 RANGOS GINČAI IR MEDIACIJA 9
1.1 Rangos teisinių santykių pagrindiniai bruožai ir ginčų ypatumai 9
1.2 Mediacija, jos bendrieji bruožai, privalumai ir teisinės taikymo rangos ginčuose prielaidos 15
1.3 Mediacijos tinkamumo rangos ginčams spręsti prielaidos 19
2 MEDIACIJOS VIETA TARP KITŲ RANGOS GINČŲ SPRENDIMO BŪDŲ 26
2.1 Rangos ginčo sprendimo būdų įvairovė ir taikūs ginčų sprendimo būdai 26
2.2 Trečiojo asmens sprendimu paremti rangos ginčų sprendimo būdai 30
2.3 Rangos teisinio santykio šalių pasirenkami ginčų sprendimo būdai Lietuvoje 39
3 MEDIACIJOS RANGOS GINČUOSE SKATINIMAS 42
3.1 Mediacijos skatinimo rangos ginčuose priemonės 42
3.2 Mediacijos kokybės gerinimas 47
IŠVADOS 52
LITERATŪROS SĄRAŠAS 54
ANOTACIJA 60
ABSTRACT 61
SANTRAUKA 61
SUMMARY 62

ĮVADAS

Temos aktualumas. Mediacijos taikymo perspektyvas rangos ginčuose tirti aktualu ir tikslinga dėl daugelio priežasčių. Visų pirma, rangos teisiniai santykiai yra viena pagrindinių statybų proceso sudedamųjų dalių, kuri reikšminga nuo pat statybų proceso pradžios: atliekant geologinius tyrimus, vykdant projektavimo, statybos, statybos produktų gamybos ir kitus darbus, o statybos sudaro reikšmingą Lietuvos bendrojo vidaus produkto dalį[1]. Antra, rangos teisiniai santykiai dažnai pasižymi didele sutarties kaina ir tęstinumu, todėl juose svarbu ne tik užtikrinti greitą ir visų šalių interesus atitinkantį ginčo sprendimą, bet ir išsaugoti šalių santykius taip, kad rangos darbai galėtų būti vykdomi toliau. Be to, „statybos rangos sutartį lydi kreditavimo sutartys, įkeitimo, garantijų ir laidavimo sutartys, skolos perkėlimo ir reikalavimo perleidimo sutartys, subrangos sutartys, draudimo ir kiti sutartiniai santykiai“[2], o šis su rangos sutartimi susijusių teisinių santykių gausumas ir sudėtingumas patvirtina greito ir kokybiško rangos teisiniuose santykiuose kilusio ginčo išsprendimo poreikį. Trečia, dėl prieš tai aptarto santykių, susijusių su rangos teisiniais santykiais, kiekio, norint rasti ginčo sprendimą, tenkinantį visus su esamu ginčo santykiu susijusius interesus, svarbu ginčą išspręsti kūrybiškai, apsvarstant kuo daugiau galimų jo sprendimų variantų, o vienas iš ginčo sprendimo būdų, suteikiančių šalims tokią galimybę, yra mediacija. Kaip pastebėjo autorės Natalija Kaminskienė, Agnė Tvaronavičienė, Gražina Čiuladienė, Inga Žalėnienė, „mediacija nėra tradicinis rungimusi grindžiamas ginčų sprendimas, tai – bendradarbiavimas, stengimasis suvokti kitos šalies tikruosius interesus ir poreikius bei abiem šalims priimtino sprendimo kūrybiška paieška“[3]. Ketvirta, nors Lietuvoje 2018 metais buvo užbaigti statyti 12 244 gyvenamieji pastatai[4] ir 739 negyvenamieji pastatai[5], o šie duomenys tik iš dalies atskleidžia per šį laikotarpį vykdomų rangos sutarčių skaičių[6], 2019 metais pirmosios

[1] Lietuvos statistikos departamentas, „BVP, palyginamosiomis kainomis“, Lietuvos statistika, žiūrėta 2019 m. balandžio 3 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=e9304d0f-bec0-4105-bdc5-756c39f44efa#/.

[2] Evaldas Klimas, „Pareigos bendradarbiauti principas, šio principo taikymas ir reikšmė statybos rangos sutartiniuose teisiniuose santykiuose“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011), 8, http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1923683/datastreams/MAIN/content, cituota iš Romualdas Stanislovaitis, *Komercinė teisė. Antrasis leidimas,* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 212.

[3] Natalija Kaminskienė, Agnė Tvaronavičienė, Gražina Čiuladienė, Inga Žalėnienė, „Lietuvos advokatų požiūrio į taikų ginčų sprendimą ir mediaciją tyrimas“, Socialinių mokslų studijos 8, 1 (2016): 49.

[4] Lietuvos statistikos departamentas, „Metiniai baigtų statyti naujų gyvenamųjų pastatų duomenys“, Lietuvos statistika, žiūrėta 2019 m. balandžio 3 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=c15a6982-e4a5-40c6-8274-4d2b5a7f2f36#/.

[5] Lietuvos statistikos departamentas, „Metiniai leistų ir baigtų statyti naujų negyvenamųjų pastatų duomenys“, Lietuvos statistika, žiūrėta 2019 m. balandžio 3 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=a30619f4-eb63-4bce-8504-2bae9b761227#/.

[6] Vieno naujo pastato statybai dažnai sudaroma daugiau nei viena rangos sutartis, be to, didelė dalis rangos sutarčių sudaroma dar iki statybą leidžiančio dokumento išdavimo, pavyzdžiui, tyrinėjimo rangos, projektavimo rangos, griovimo rangos. Pažymėtina ir tai, kad ne visos rangos sutartys yra sudaromos statant naują pastatą, pavyzdžiui, rangos sutartys dėl rekonstravimo ar remonto, kitų statinių (ne pastatų), statybos, bei rangos sutartys, kurių objektu nėra darbai, susiję su statybomis.

instancijos teismuose gautos tik 907 su rangos teisiniais santykiais susijusios civilinės bylos[7]. Pateikti duomenys ir 2.3 šio darbo poskyryje aptarto empirinio tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad rangos sutarties šalys yra linkę pasirinkti alternatyvius teismui ginčo sprendimo būdus. Penkta, šiuo metu Lietuvoje mediacijos skatininimui ir plėtrai skiriamas didelis dėmesys. Lietuvos Respublikos teisingumo ministras 2015 m. rugsėjo 17 d. įsakymu Nr. 1R-268[8] patvirtino Taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepciją, kuria numatė reglamentuoti taikinimo tarpininkų (mediatorių) sąrašo sudarymą, kvalifikacinius reikalavimus asmenims, siekiantiems būti taikinimo tarpininkais (mediatoriais), procesines taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) skatinimo priemones (7 p.), o šio reglamentavimo tikslais įvardino detalaus ir aiškaus taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) reglamentavimo nustatymą, teisinių prielaidų taikinamajam tarpininkavimui (mediacijai) sudarymą ir jos plėtros civiliniame, baudžiamajame ir administraciniame procesuose skatinimą, sąlygų paprasčiau ir efektyviau spręsti ginčus sudarymą, teismų darbo krūvio mažinimą. 2017 m. birželio 29 d. priimtas Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymas[9], kuriuo skiriamas dėmesys tiek mediacijos, kaip ginčų sprendimo būdo, skatinimui (privalomoji mediacija šeimos ginčuose ir kita), tiek jos kokybės gerinimui (reikalavimai mediatorių kvalifikacijai, mediatorių sąrašas ir kita). Nepaisant dėmesio, kuris skiriamas mediacijos skatinimui Lietuvoje, mediacijos taikymas rangos ginčuose nėra detaliai analizuotas ir nagrinėtas Lietuvos autorių darbuose.

Visos aptartos priežastys akivaizdžiai parodo, kad mediacijos taikymo rangos ginčuose perspektyvos turi būti detaliai aptartos ir ištirtos.

Problematika. Atsižvelgiant į tai, kad teisės doktrinoje ir įstatymų leidyboje Lietuvoje mediacijai rangos ginčuose nėra skiriamas didelis dėmesys, aktualiu klausimu yra tai, kokius ginčo sprendimo būdus ir kodėl renkasi rangos ginčo šalys ir ar ginčų sprendimo trukmė, kaina bei rasti ginčų sprendimai tenkina jų poreikius. Taip pat svarbu išsiaiškinti, ar rangos ginčo šalys Lietuvoje renkasi ir kaip dažnai renkasi mediaciją, kaip jų ginčo sprendimo būdą ir ar pasiekti rezultatai mediacijos procese jas tenkina. Kitas svarbus klausimas, ar rangos ginčai savo požymiais yra tinkami mediacijai ir, jei tinkami, ar esamas teisinis reglamentavimas suteikia galimybę tokius ginčus spręsti mediacijos būdu. Taip pat svarbu atsakyti į klausimą, ar reikalingi Lietuvos teisės

[7] Nacionalinė teismų administracija, „Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose)“, Nacionalinė teismų administracija, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106.

[8] „Įsakymas „Dėl Taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1de59bf05d7211e5beff92bd32ec99a1?jfwid=q8i88lyvr.

[9] „Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://www.etar.lt/portal/legalAct.html?documentId=46bbc7c066fd11e7b85cfdc787069b42.

aktų pakeitimai siekiant skatinti mediaciją rangos ginčuose ir, jei reikalingi, kokie jie turėtų būti, kokios kitos priemonės galėtų būti naudojamas mediacijos rangos ginčuose skatinimui.

Tiriamos problemos mokslinis naujumas ir ištyrimo lygis. Mediacijos taikymo rangos ginčuose tema Lietuvos autorių darbuose nėra nagrinėta, išskyrus kai kuriuos detalesnės analizės nepateikiančius mediacijos, kaip galimo rangos teisiniuose santykiuose kilusių ginčų sprendimo būdo, paminėjimus. Pavyzdžiui, 2002 – 2007 metais Vilniaus Gedimino technikos universitete parengtoje disretacijoje „Užsakovo ir rangovo racionalus ginčų sprendimo būdo nustatymas lošimų teorijos metodais“[10], Violeta Keršulienė aptarė mediaciją, kaip galimą rangovo ir užsakovo ginčo sprendimo būdą, trumpai palygino jį su kitais alternatyviais ginčo sprendimo būdais. 2007 – 2011 metais Vilniaus universitete parengtoje disertacijoje[11], Evaldas Klimas, nagrinėdamas temą „Pareigos bendradarbiauti principas, šio principo taikymas ir reikšmė statybos rangos sutartiniuose teisiniuose santykiuose“ aptarė mediaciją kaip vieną iš galimų bendradarbiavimo principo statybos rangos teisiniuose santykiuose įgyvendinimo priemonių. Daiva Veličkaitė 2013-2018 metais Vilniaus universitete parengtoje disertacijoje analizavo mediacijos taikymo architektūros srityje klausimą[12]. Kita vertus, viena rangos teisiniuose santykiuose kilusio ginčo šalimi visada yra savo vykdoma rangos veikla pelno siekiantis profesionalas, todėl šie ginčai priskirtini verslo ginčams, o mediacijos taikymo galimybes verslo ginčuose neseniai aptarė Eglė Atutienė[13], šiuo metu Mykolo Romerio universitete rengianti disertaciją verslo ginčų mediacijos tema[14].

Reikšminga tai, kad Lietuvos autoriai yra nagrinėję ir aptarę tiek mediacijos institutą atskirai[15], tiek santykyje su kitais alternatyvaus ginčo sprendimo būdais[16]. Šiais darbais, be kitų darbe naudojamų šaltinių, remsimės analizuodami galimus rangos teisiniuose santykiuose kilusių ginčų sprendimo būdus, rangos teisiniuose santykiuose kilusių ginčų tinkamumą mediacijai.

Užsienio šalyse tiek mediacijos institutas atskirai, tiek kartu su kitais alternatyviais ginčų sprendimo būdais yra plačiai nagrinėtas[17], o mediacija rangos ginčuose yra aptariama įvariuose

---

[10] Violeta Keršulienė, „Užsakovo ir rangovo racionalus ginčų sprendimo būdo nustatymas lošimų teorijos metodais“ (daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2008), https://vb.vgtu.lt/object/elaba:1841165/index.html.

[11] Klimas, Supra note 2.

[12] Daiva Veličkaitė, „Viešasis interesas ir jo įgyvendinimo sąlygos architektūros srityje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2019), http://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2019/10/ivykiai.pdf.

[13] Eglė Atutienė, „Mediacijos taikymo galimybės verslo ginčuose“, *Jurisprudencija* 25, 1 (2018): 279-300.

[14] Mykolo Romerio universitetas, „Mykolo Romerio universitete rengiamų disertacijų sąrašas“, Mykolo Romerio universitetas, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/centrai/mokslo_centras/doktorantura/rengiamos_disertacijos_2019.pdf.

[15] Natalija Kaminskienė ir kt., *Mediacija. Vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013); Tadas Milašius, „Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas“, *Teisė* (2010): 44-58, kiti.

[16] Natalija Kaminskienė, *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas* (Vilnius: Registrų centras, 2011); Kaminskienė, Tvaronavičienė, Čiuladienė, Žalėnienė, supra note 3: 44-62.

[17] Shauna L. Shapiro, Roger Walsh and Willoughby B. Britton, „An Analysis of Recent Meditation Research and Suggestions for Future Directions“, *Journal for Meditation and Meditation Research* (2003): 69-90; Neil Andrews „Mediation in England: organic growth and stately progress*“, Revista Eletrônica de Direito Processual* (2012): 571-589, kiti.

leidiniuose[18]. Paminėtina, kad užsienio autorių darbuose analizuojama įvarių šalių patirtis sprendžiant rangos ginčus mediacijos būdu, pavyzdžiui, Pui Lam Ng ir Audrius Banaitis nagrinėjo mediacijos taikymą Honkongo statybų industrijoje[19], Sina Safinia – Jungtinėje Karalystėje[20] ir kita. Todėl remsimės užsienio autorių darbais kaip šaltiniais, padedančiais įvertinti priemones, kuriomis mediacija rangos ginčuose galėtų būti skatinama.

Magistro baigiamojo darbo reikšmė. Teoriniu lygmeniu šio magistro baigiamojo darbo metu atlikta analizė reikšminga, nes jos pagrindu suformuoti pasiūlymai padės įvertinti mediacijos taikymo rangos ginčuose plėtros poreikį bei padės sprendžiant teisėkūros klausimus, susijusius su mediacijos taikymo rangos ginčuose skatinimu, taip pat numatant kitas priemones, skatinančias mediaciją rangos ginčuose.

Praktiniu lygmeniu, darbe apibūdinus pagrindines rangos teisinių santykių grupes ir išanalizavus kiekvienos iš jų tinkamumą mediacijai, šio magistro baigiamojo darbo metu atlikta analizė padės rangos teisinių santykių šalims įvertinti jų ginčo sprendimo mediacijos būdu galimybę, paskatins ją rinktis.

Magistro baigiamojo darbo tikslas. Išanalizuoti ir nustatyti mediacijos taikymo poreikį ir galimybes rangos ginčuose.

Magistro baigiamojo darbo uždaviniai.

1) Nustatyti pagrindines ginčų, kylančių rangos teisiniuose santykiuose, grupes ir įvertinti jų tinkamumą mediacijai pagal ginčo tinkamumo mediacijai vertinimo kriterijus;

2) Nustatyti, kokie ginčo sprendimo būdai yra taikytini sprendžiant rangos teisiniuose santykiuose kylančius ginčus, jų pasirinkimo dažnumą, priežastis ir rezultatus įvariais aspektais (trukmės, kainos, priimtų sprendimų suderinamumo su šalių interesais);

3) Įvertinti rangos teisiniuose santykiuose kylančių ginčų sprendimo mediacijos būdu perspektyvas, taip pat nustatyti ir pasiūlyti priemones, kuriomis mediacija, kaip ginčų, kylančių rangos teisiniuose santykiuose, sprendimo būdas, galėtų būti skatinama bei šių priemonių pritaikymo galimybes Lietuvoje.

Magistro baigiamojo darbo metodika. Metodai, kuriais bus naudojamasi rašant šį magistrinį baigiamąjį darbą, padės įgyvendinti jo uždavinius.

---

[18] Pui Lam Ng and Audrius Banaitis, „Construction mediation and its hybridization: the case of the Hong Kong construction industry“, Organization, Technology and Management in Construction (2017): 1528–1536, https://content.sciendo.com/view/journals/otmcj/9/1/article-p1528.xml; David Richbell, Mediation of Construction Disputes (Blackwell publishing, 2008); Sina Safinia, „A review on dispute resolution methods in UK construction industry“, *International Journal of Construction Engineering and Management* 3(4) (2014): 105-108, https://www.researchgate.net/publication/316663867_A_Review_on_Dispute_Resolution_Methods_in_UK_Construction_Industry ir kiti.

[19] Pui Lam Ng, Banaitis, *ibid,* 18.

[20] Safinia, *ibid,* 18.

Naudojant literatūros analizės metodą bus analizuojama Lietuvos, užsienio šalių ir Europos Sąjungos teisės doktrina bei teisės aktai. Taikant šį metodą, bus siekiama įvertinti mediacijos ir kitų ginčo sprendimo būdų požymius, jų tinkamumą rangos teisiniuose santykiuose kylantiems ginčams spręsti.

Lyginamosios analizės metodu bus siekiama palyginti mediacijos taikymo galimybes rangos teisiniuose santykiuose kylantiems ginčams spręsti Lietuvoje ir užsienio valstybėse tiek doktrinos tiek teisinio reguliavimo atžvilgiais.

Naudojant analogijos metodą bus siekiama pasiūlyti sprendimus teisinio reguliavimo trūkumams pašalinti, kurie išaiškėjo taikant lyginamosios analizės metodą, pasiūlyti kitas mediaciją rangos ginčuose skatinančias priemones.

Naudojant empirinio tyrimo metodą bus siekiama nustatyti, kokius ginčo sprendimo būdus Lietuvoje renkasi rangos ginčo šalys, įvertinti pasirenkamų ginčo sprendimo būdų privalumus ir trūkumus bei nustatyti mediacijos naudojimo rangos teisiniuose santykiuose kylantiems ginčams spręsti dažnumą ir ginčo šalių patirtį, susijusią su mediacija, trukmės, kainos ir priimtų sprendimų atitikimo jų interesams aspektais. Atliktas empirinis tyrimas taip pat padės įvertinti mediacijos, kaip ginčo sprendimo būdo, poreikį rangos ginčuose.

Magistro baigiamojo darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro trys dalys, susidedančios iš skyrių, poskyrių ir skyrelių.

Pirmojoje dalyje nustatomos pagrindinės ginčų, kylančių rangos teisiniuose santykiuose, grupės, skirstant rangos ginčus pagal jų kilimo priežastį bei kitos ginčo šalies (ne rangovo), požymius (vartotojas, verslo subjektas (ne rangovas), viešasis subjektas) ir įvertinti kiekvienos iš jų tinkamumą mediacijai pagal ginčo tinkamumo mediacijai vertinimo kriterijus.

Antrojoje dalyje pristatomi atlikto empirinio tyrimo rezultatai, aprašomi galimi ginčų, kilusių rangos teisiniuose santykiuose, sprendimo būdai, siekiama nustatyti kiekvieno iš jų privalumus ir trūkumus.

Trečiojoje dalyje nustatomos siūlomos priemonės, kuriomis mediacija, kaip ginčų, kylančių rangos teisiniuose santykiuose, sprendimo būdas, galėtų būti skatinama (teisėkūros, viešinimo ir kitos), įvertinamos šių priemonių pritaikymo galimybės Lietuvoje.

Magistro baigiamojo darbo ginamieji teiginiai.

1. Mediacija yra tinkamas ir reikalingas rangos teisiniuose santykiuose kylančių ginčų sprendimo būdas.

2. Lietuvoje reikalinga imtis įvairių priemonių (teisėkūros, viešinimo, mediacijos kokybės gerinimo), skatinančių mediaciją rangos ginčuose.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

AGS – alternatyvus ginčų sprendimas

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

VPĮ – Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas

Etikos kodeksas – Europos mediatorių elgesio kodeksas

Mediacijos direktyva – 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų

Mediacijos įstatymas – Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas

Statybos įstatymas – Lietuvos Respublikos statybos įstatymas

1 RANGOS GINČAI IR MEDIACIJA

1.1 Rangos teisinių santykių pagrindiniai bruožai ir ginčų ypatumai

Siekiant nagrinėti mediacijos taikymo perspektyvų rangos ginčuose klausimą, reikalinga išsiaiškinti šio ginčo sprendimo būdo tinkamumą. Šiuo tikslu, visų pirma, reikalinga suprasti rangos teisinių santykių esmę, šio teisinio santykio šalims būdingus požymius ir galimas ginčų kilimo priežastis. Tokių tikslų sieksime šiame darbo poskyryje.

Rangos teisiniai santykiai, visų pirma, yra sutartiniai teisiniai santykiai. „Rangos sutartis priskirtina nuo Romos valstybės laikų žinomai sutarčių rūšiai (lot. *locatio – conductio operis*). Tai buvo sutartis, kurios pagrindu vienas asmuo įsipareigodavo už nustatytą atlyginimą atlikti kito asmens naudai tam tikrą darbą kaip baigtinį vienkartinį procesą ir sukurti rezultatą. Asmuo prisiimdavo sutartinę prievolę atlikti konkretų darbą ir pasiekti (sukurti) tam tikrą sulygtą rezultatą: materialų - sukuriant naują daiktą (pastatyti namą, pasiūti drabužius iš medžiagos, išlieti žiedą) arba tiesiogiai nepakeičiant daikto (pervežti daiktus ar keleivius), kartais net susijusį su asmeniu, o ne daiktu (išmokyti, edukuoti atžalą) arba iš viso neturintį materialumo požymio (surengti žaidynes arba sutartu momentu išgauti trimito garsus).“[21] Lietuvoje rangos sutarties sąvoka įtvirtinta CK ir yra iš esmės panaši. Pagal CK 6.644 straipsnio 1 dalį, rangos sutartimi viena šalis (rangovas) įsipareigoja atlikti tam tikrą darbą savo rizika pagal kitos šalies (užsakovo) užduotį ir perduoti šio darbo rezultatą užsakovui, o užsakovas įsipareigoja atliktą darbą priimti ir už jį sumokėti[22]. Manytina, kad kitose valstybėse rangos teisiniai santykiai suprantami iš esmės taip pat arba panašiai. Pavyzdžiui, Vokietijos civilinio kodekso 631 straipsnio 1 dalis numato, kad rangos sutartimi rangovas įsipareigoja atlikti darbą, tačiau sutarties dalyku taip pat gali būti dalyko pagaminimas arba pakeitimas ar kitoks rezultatas, pasiekiamas darbais ar paslaugomis[23].

Lietuvos teismų praktikoje pažymima, kad „rangos sutarties dalykas yra tam tikro darbo rezultatas, turintis materialią išraišką. Tai gali būti naujo daikto sukūrimas arba naujų savybių jau esančiam daiktui suteikimas (remontas, patobulinimas ir pan.)“[24]. „Perduodamas pagal rangos sutartį rezultatas nebūtinai turi būti kilnojamasis ar nekilnojamasis daiktas, tam tikrais atvejais užsakovui perduodamas atlikto darbo rezultatas nėra naujas daiktas, tačiau visada rezultatas yra

[21] Kristina Saukalienė, „Nuosavybės teisių įgijimo ir praradimo probleminiai aspektai statybos rangos teisiniuose santykiuose“ (dataro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 24, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14402/25107_48_disertacija_Saukaliene_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

[22] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB. 6.644 str. 1 d.

[23] „Bürgerliches Gesetzbuch“, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html. 631 str. 1 d.

[24] Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2A-339-241/2019, https://eteismai.lt/byla/20886550469099/e2A-339-241/2019.

materialus: būtent rezultato materialumas yra pagrindinis rangos sutarčių atskyrimo nuo paslaugų sutarčių kriterijus“[25]. Taigi, rangos sutartis visuomet sudaroma dėl materialią išraišką turinčio rezultato sukūrimo.

Atskiruose CK skirsniuose reglamentuojami rangos sutarčių rūšių, atsižvelgiant į rangos šalių bei dalyko pobūdį, ypatumai (pvz., statybos, vartojimo ranga ir pan.)[26]. Tokiu būdu CK suponuojama, kad didesnis dėmesys turi būti skiriamas tam tikrais požymiais pasižymintiems rangos teisiniams santykiams. Įdomu pastebėti, kad statybos rangos, vartojimo statybos rangos, projektavimo rangos teisiniai santykiai specialiomis teisės normomis reglamentuojami ne tik Lietuvoje. Pavyzdžiui, Vokietijos civiliniame kodekse jie atskirai aptariami šio kodekso 650a, 650i, 650p straipsniuose[27].

Tolimesnei analizei svarbu išiaiškinti, kada laikytina, kad rangos teisiniame santykyje kilo ginčas. Ginčas teisine prasme paprastai apibrėžiamas kaip konkretus nesutarimas, kai vienos iš šalių pretenzija (reikalavimas) dėl teisės ar fakto yra kitos šalies atmetama (nepatenkinama)[28]. Konfliktas į ginčą transformuojasi, kai vienokiu ar kitokiu būdu (žodžiu, raštu ar konkliudentiniais veiksmais) yra pareiškiama pretenzija (ar reikalavimas) ir ji yra atmetama (ar nepatenkinama)[29]. Atsižvelgiant į šią ginčo sąvoką ir aptartus rangos teisinio santykio požymius, rangos ginču laikysime nesutarimą, kilusį iš rangos sutarties, sudarytos siekiant materialią išraišką turinčio darbo rezultato, kai vienos iš šalių išreikšta pretenzija dėl teisės ar fakto yra kitos šalies atmetama. Pastebėtina, kad ginčai yra susiję su atskirais teisiniais klausimais ir reikalauja sprendimo, tokio kaip mediacija, derybos, arbitražas ir kiti[30]. Kaip matome iš pateikto rangos ginčo apibrėžimo, ginčas visada prasideda nuo rangos teisinio santykio šalių elgesio, todėl ir jo sprendimo galimybės yra neatsiejamai susijusios su ginčo šalių savybėmis, kurias reikšminga aptarti.

Rangovą identifikuojantys bendrieji požymiai atskleidžiami CK ir Lietuvos teismų praktikoje. CK 6.663 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad rangovas veikia kaip verslininkas. Įdomu paminėti, kad vokiečių kalboje žodžiai verslininkas ir rangovas yra tapatūs, atitinkamai ir Vokietijos civiliniame kodekse rangovą apibūdinantis žodis yra tapatus verslininko reikšmę turinčiam žodžiui vokiečių kalba[31]. Pagal CK 6.228[1] straipsnio 3 dalį, verslininkas yra fizinis asmuo arba juridinis asmuo ar kita organizacija, ar jų padalinys, savo prekybos, verslo, amato arba

[25] Sigitas Mitkus, Renata Cibulskienė, „Statybos rangos sutartys: kvalifikavimo problemos“, *Teisė* (2009): 37.
[26] Dangutė Ambrasienė ir kt., *Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 421.
[27] „Bürgerliches Gesetzbuch“, supra note, 23.
[28] Kaminskienė, *supra note*, 16: 36, cituota iš Dictionary of Conflict resolution, 152.
[29] Kaminskienė, *supra note*, 16: 36.
[30] Emre Cakmak, Pinar Irlayici Cakmak, „An analysis of causes of disputes in the construction industry using analytical network process“, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 109 (2014): 183.
[31] Yvonne Goldammer, Sigitas Plaušinaitis, *Vokiečių-lietuvių kalbų žodynas teisininkams* (Vilnius, 2005). Unternehmer – verslininkas, rangovas.

profesijos tikslais siekiantis sudaryti ar sudarantis sutartis, įskaitant asmenis, veikiančius verslininko vardu arba jo naudai. Juridinis asmuo gali būti laikomas verslininku neatsižvelgiant į jo dalyvių teisinę formą. Fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla, vadovaujantis CK 2.4 straipsnio 2 dalimi, laikomi verslininkais. Taigi, rangos teisiniame santykyje, nepriklausomai nuo to, ar rangovas yra fizinis ar juridinis asmuo, jis visada yra verslininkas.

Lietuvos teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad „rangovas statybos rangos teisiniuose santykiuose paprastai veikia kaip profesionalas, vykdydamas savo verslą, todėl įstatymo jam nustatyta didesnė atsakomybė už tinkamą statybos rangos sutarties rezultatą negu užsakovui. Tuo atveju, jeigu statybos darbų atlikimas yra rangovo verslas, tai jo atsakomybė už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą yra be kaltės.“[32] Tokia nuostata pagrindžiama tuo, kad rangovas, užsiimdamas ūkine-komercine veikla, kurios tikslas – pelno siekimas, privalo gerai žinoti savo teises bei pareigas ir veikia savo rizika[33]. Taigi, rangovas laikomas ne tik verslininku, bet ir profesionalu rangos teisiniame santykyje, kuriam būdingos žinios lemia jo pranašumą ir didesnę atsakomybę.

Rangos darbų užsakovas ne visada yra verslininkas (nors gali būti ir juo) ir ne visada yra su rangos sutartimi susijusio dalyko profesionalas. Kaip minėta, specialiosiomis CK normomis pagal rangos teisinio santykio šalis reglamentuojama vartojimo ranga. Lietuvos kasacinio teismo praktikoje, remiantis teisės aktuose pateikta vartojimo sutarties samprata, suformuluoti esminiai požymiai, kuriuos atitinkanti sutartis kvalifikuojama kaip vartojimo: pirma, prekes ar paslaugas įsigyja fizinis asmuo; antra, fizinis asmuo prekes ir paslaugas įsigyja ne dėl savo ūkinės komercinės ar profesinės veiklos, o savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti; trečia, prekes ar paslaugas teikia verslininkas (fizinis ar juridinis asmuo, veikiantis verslo tikslais)[34]. Teismų praktikoje taip pat pažymima, kad „vartojimo rangos teisės normomis reglamentuojami tie vartojimo rangos santykių ypatumai, kurie susiję su šių santykių, kaip vartojimo, pobūdžiu, t. y. vartotojo ir verslininko padėties nelygiavertiškumu. Vartojimo sutartinių santykių reglamentavimas visų pirma grindžiamas vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, doktrina; specialiu vartojimo sutartinių santykių reglamentavimu siekiama atkurti sutarties šalių interesų pusiausvyrą, suteikiant vartotojui papildomas teisių apsaugos garantijas,

[32] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *Supra note*, 22: 6.256 str. 4 d.

[33] Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-611-196/2015, https://eteismai.lt/byla/89977986890468/2A-611-196/2015.

[34] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-397/2011; 2012 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-67/2012; 2012 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-156/2012; 2016 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-358-248/2016; 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-289-1075/2018.

kompensuojančias jo padėties esant sutartiniams santykiams nelygiavertiškumą.“[35] „Vartotojas, kaip sutarties šalis, dėl objektyvių priežasčių - informacijos, patirties, laiko stokos ir kitų panašių aplinkybių yra akivaizdžiai nelygiavertėje padėtyje su kita sutarties šalimi“[36].

Rangos darbai pasižymės tam tikrais ypatumais ir tuomet, kai jie finansuojami iš valstybės arba savivaldybės biudžeto bei vykdomi valstybės arba savivaldybės (viešosioms) reikmėms[37]. Pagal CK 6.705 straipsnio 1 dalį, rangos darbai tokiais atvejais vykdomi pagal rangos sutartis, sudaromas konkurso tvarka, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. VPĮ numato, kad tais atvejais, kai perkančioji organizacija yra valstybės ar savivaldybės institucija ar viešasis ar privatusis juridinis asmuo, jeigu visa ar tam tikra jo veiklos dalis yra skirta specialiai nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio viešiesiems interesams (kai subjektas vykdo veiklą įprastinėmis rinkos sąlygomis, siekia pelno ir pats prisiima savo veiklos nuostolius, laikoma, kad viešieji interesai, kuriems tenkinti jis įsteigtas arba kuriuos tenkinti jam nustatytas tikslas, yra pramoninio arba komercinio pobūdžio) tenkinti ir jei jo veikla yra daugiau kaip 50 procentų finansuojama iš valstybės ar savivaldybių biudžetų arba kitų valstybės ar savivaldybių fondų lėšų [...], būtina laikytis VPĮ, t. y. rangos darbai, finansuojami iš valstybės arba savivaldybės biudžeto, dažnu atveju turi būti perkami viešųjų pirkimų būdu[38]. Todėl situacija, kai rangos darbai yra finansuojami iš valstybės arba savivaldybės biudžeto ir vykdomi viešosioms reikmėms suponuoja tiek rangos darbų užsakovo specifines savybes (viešojo administravimo subjektas[39]) tiek specifinius rangos sutarties požymius (sutartis sudaroma viešųjų pirkimų būdu). Kaip pastebėjo G. Kostkevičius, „vykdydama viešąjį pirkimą, perkančioji organizacija yra dvejopoje padėtyje, t. y. viena vertus, santykiuose su pirkimo konkurse dalyvaujančiais privačiais ūkio subjektais vyrauja civiliniai teisiniai santykiai, antra vertus, pačioje viešojo pirkimo procedūroje, kurios perkančioji organizacija privalo laikytis, nuo jos pradžios iki pabaigos ryškiai dominuoja viešojo intereso tenkinimo elementas“[40].

Iš to kas aptarta matyti, kad rangos teisiniai santykiai gali iš esmės skirtis dėl juose dalyvaujančio užsakovo (verslininkas, vartotojas, viešojo administravimo subjektas) ir rangos sutarties ypatumų (pavyzdžiui, viešojo pirkimo būdu sudaryta rangos sutartis). Atitinkamai nuo jų

[35] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-296/2012; 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-228/2014.
[36] Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2015 m. vasario 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-133-831/2015.
[37] Ambrasienė ir kt., *supra note*, 26: 438.
[38] „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b63962122fcb11e79f4996496b137f39. 2 str. 25 d.
[39] „Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.83679?faces-redirect=true. 2 str. 4 d.
[40] Gediminas Kostkevičius, „Dėl teisinių santykių, susiklostančių vykdant viešųjų pirkimų procedūras, kvalifikavimo“, *Teisės problemos* 4, 50 (2005): 59.

gali priklausyti ir tinkamiausias rangos teisiniuose santykiuose kilusio ginčo sprendimo būdas. Plačiau šį klausimą nagrinėsime 1.3 šio darbo poskyryje.

Svarbu ir tai, kad rangos teisinių santykių, kaip sutartinių santykių, pobūdis atskleidžia tam tikrus jų ypatumus. Pirmiausiai, teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią. Pasak V. Keršulienės, „kadangi užsakovą ir rangovą visuomet sieja sutartiniai santykiai (net šalims ir nesudarius rašytinės sutarties, faktas, jog užsakovas rangovui pavedė, o rangovas apsiėmė ir pradėjo vykdyti statybos darbus, byloja apie žodinės sutarties tarp šalių egzistavimą, nors tokia sutartis Civilinio kodekso numatytais atvejais galėtų būti pripažinta negaliojančia), galima daryti išvadą, kad tarp šių statybos proceso dalyvių kylančių ginčų priežastis yra skirtingas minėtų sutarčių aiškinimas, netinkamas ar nesąžiningas sutarčių vykdymas arba šalių siekis išvengti civilinės atsakomybės“[41]. Taigi, sutartiniuose rangos teisiniuose santykiuose šalys yra įpareigojamos jas saistančių sutarties nuostatų. Be to, šios sutarties nuostatos gali būti neaiškios ir neišbaigtos, arba neįtvirtintos šalių sudarytoje rašytinėje sutartyje. David Richbell, analizuodamas rangos ginčus, kylančius statybų pramonėje, pastebėjo, kad šalys dažnai iš viso nesudaro rašytinės sutarties, galbūt dėl per didelio optimizmo ar pasitikėjimo gerais tarpusavio santykiais[42]. Net jei sutartis sudaroma, jos sąlygos gali būti ne visiškai aiškios ir neapsaugančios nuo ginčų dėl kelių sutarčių tarpusavio nesuderinimo (pavyzdžiui, sutarties su subrangovu sąlygos nesuderinamos su pagrindinės rangos sutarties sąlygomis), standartinių sutarčių naudojimo, neįgyvendinamų sutarčių sąlygų numatymo ir pan.[43]

Antra, sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje numatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė arba įstatymai[44]. Taigi, šalys rangos teisiniame santykyje saistomos ne tik sutarties ir iš jos esmės kylančių teisių ir pareigų (geru atveju, aiškiai išdėstytų šalių sudarytoje rašytinėje sutartyje), bet ir įstatymų ir kitų teisės aktų.

Rangos santykių teisinis reglamentavimas atskleidžia civilinį šių teisinių santykių pobūdį. „Civilinėje teisėje, kur vyrauja dispozityvumo principas, teisės normos reguliuoja tik svarbiausius klausimus, o nesant teisinio reguliavimo šalims paliekama laisvė pasirinkti priimtiniausią elgesio variantą, kuris neprieštarauja imperatyviosioms šios teisės šakos normoms. Dispozityviojo reguliavimo metodas, kaip esminis civilinės teisės postulatas, nustato, jog leidžiama yra viskas, ko nedraudžia imperatyvios teisės normos.“[45] Kita vertus, rangos dalyko ypatumai gali lemti šių teisinių santykių reguliavimą tiek civilinėmis tiek viešosios teisės normomis. Pavyzdžiui, vykdant

[41] Keršulienė, *supra note*, 10: 18.
[42] Richbell, *supra note*, 18: 3.
[43] Richbell, *supra note*, 18: 3-7.
[44] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *Supra note*, 22: 6.189 str. 1 d.
[45] Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 47, https://vb.mruni.eu/object/elaba:8928259/8928259.pdf.

statybas jos dalyviai, kuriais yra ir civilinės statybos rangos sutarties šalys, yra saistomi viešosios teisės normų (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos statybos įstatymo, Statybos techninių reglamentų ir kt). Taigi, be sutartimi numatytų teisių ir pareigų, civilinio pobūdžio teisės aktuose numatytų imperatyvių normų, rangos teisiniame santykyje šalių santykiai lygiagrečiai gali būti reglamentuojami viešosios teisės normomis.

Atskirai aptartini iš statybos rangos sutarčių, kurios kaip jau aptarta šio darbo įvade, sudaro reikšmingą Lietuvos bendrojo vidaus produkto dalį, kylantys teisiniai santykiai. „Statybų pramonė yra šalies stuburas, nes ji yra viena iš pagrindinių ekonomikos indėlių“[46]. Pastebėtina ir tai, kad didelė dalis rangos darbų nuperkama viešųjų pirkimų būdu. Lietuvoje kasmet statybos darbams išleidžiama vidutiniškai 2,4 mlrd. Eur, iš jų 64 proc. įsigyjama viešųjų pirkimų būdu[47].

„Statybos rangos sutartis pasižymi tam tikromis ypatybėmis, leidžiančiomis ją atskirti nuo kitų rangos sutarčių, dėl kurių būtinas atskiras reglamentavimas: darbai pagal šią sutartį atliekami tiesiogiai objekto buvimo vietoje; specifinis šios sutarties dalykas (pastatas, statinys ar kitoks nekilnojamasis daiktas kaip galutinis – statybos proceso produktas arba užbaigtas tam tikrų darbų statybos objekte kompleksas); specifinė subjektinė sudėtis (sutarties šalys – investicinės veiklos statybų srityje dalyviai); užsakovo ir rangovo sutartinių santykių ilgalaikiškumas, jų bendradarbiavimas siekiant tinkamai įvykdyti sutartines prievoles; dažnai taikoma generalinės rangos sistema; specialių norminių aktų, reguliuojančių statybos santykius, sistema“[48].

Siekiant suprasti statybos rangos ginčų ypatumus, svarbu atkreipti dėmesį į priežastis, dėl kurių gali kilti ginčai šiuose teisiniuose santykiuose. Emre Cakmak ir Pinar Irlayici Cakmak išskyrė net 28 bendras ginčų statybų sektoriuje priežastis priklausomai nuo jų kilimo šaltinio ir atsiradimą lėmusių aplinkybių. Susijusiomis su savininku ginčų kilimo priežastimis autoriai įvardino savininko inicijuotus pakeitimus, darbų apimties keitimą, pavėluotą darbų fronto perdavimą, spaudimą, nepagrįstus lūkesčius, delsimą apmokėti. Kaip susijusias su rangovu ginčų kilimo priežastis autoriai nurodė vėlavimą vykdant darbus, termino pratęsimus, rangovo finansinius sunkumus, techninės rangovo kompetencijos trūkumus, viešuosius konkursus, darbų kokybę. Taip pat išskirtos ginčo kilimo priežastys susijusios su projektu (projekto klaidos, netikslios / nepilnos techninės specifikacijos, projekto kokybė, informacijos prieinamumo trūkumas), susijusios su sutartimi (neaiškumai sutarties dokumentuose, skirtingas sutarties nuostatų aiškinimas, rizikos paskirstymas, kitos sutartinės problemos), susijusios su žmogišku

[46] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, „An Investigation of the Development of Mediation in the UK Construction Industry. A thesis submitted to the University of Manchester for the degree of Doctor of Philosophy in the Faculty of Engineering and Physical Sciences“, *Manchester, UK: The University of Manchester* (2015), 41, https://www.escholar.manchester.ac.uk/uk-ac-man-scw:270193.
[47] Viešųjų pirkimų tarnyba, „Statyba. Įžvalgos / 2015-2016 m.“, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Statybos_sektorius_2015-2016_m.pdf.
[48] Mitkus, Cibulskienė, *supra note,* 25: 37 ir 38.

elgesiu (priešiška / prieštaringa kultūra, bendravimo trūkumas, komandinės dvasios trūkumas), susijusios su vystomu projektu (teritorijos sąlygos, nenumatyti pakeitimai) ir susijusios su išorinėmis aplinkybėmis (oras, teisinės ir ekonominės aplinkybės, fragmentiška sektoriaus struktūra).[49] Pui-Lam Ng ir Audrius Banaitis pažymėjo, kad iš esmės statybos rangos ginčai paprastai yra susiję su vienu ar keliais iš šių elementų: laiko pratęsimu, žalos pašalinimu / atlyginimu; sutarties pakeitimais ir jos pakeitimo tvarka, inžinerinėmis instrukcijomis; darbų apimtinimi, paslėptais ir papildomais darbais; defektais, neatitikimais ir neįvykdytais darbais; tarpiniais mokėjimais ir nepripažintomis išlaidomis; praktiniu darbų užbaigimu ar esminiu užbaigimu[50].

Apibendrinant galime teigti, kad rangos teisiniai santykiai visada kyla iš sutarties dėl materialaus rezultato sukūrimo, o rangos ginčo ypatumus gali lemti rangos darbų užsakovo požymiai (vartotojas, viešasis subjektas ar verslininkas), dalykas (pavyzdžiui, statybos ranga) ir platus teisinių santykių reglamentavimas (sutarties nuostatos, civilinės ir viešosios teisės normos). Rangos ginču laikytina situacija, kai vienos rangos teisinio santykio šalies pareikšta pretenzija kitos šalies yra atmetama, o susidariusi situacija reikalauja taikyti ginčo sprendimo būdą.

1.2 Mediacija, jos bendrieji bruožai, privalumai ir teisinės taikymo rangos ginčuose prielaidos

Šiame poskyryje keliami mediacijos sąvokos, jos bendrųjų bruožų, privalumų ir trūkumų klausimai, kuriuos svarbu išsiaiškinti norint nagrinėti šio ginčo sprendimo būdo tinkamumą rangos ginčams spręsti. Taip pat aptariamos teisinio reglamentavimo suteikiamos galimybės spręsti rangos ginčą mediacijos būdu, priklausomai nuo rangos darbų užsakovo požymių.

Mediacijos direktyvos 3 straipsnyje mediacija apibrėžiama kaip struktūrinis procesas, neatsižvelgiant į tai, kaip jis pavadintas ar nurodytas, kai dvi ar daugiau ginčo šalių savanoriškai stengiasi pačios susitarti dėl jų ginčo sprendimo padedant mediatoriui[51]. Mediacijos įstatyme pateikiama kiek kitokia mediacijos sąvoka, numatanti, kad mediacija yra ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli mediatoriai padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą[52]. Abu apibrėžimai, nors ir išdėstyti skirtingai, atskleidžia šiuos mediacijos požymius: pirma, mediacija yra ginčų sprendimo būdas, antra, mediacijoje šalys pačios sprendžia tarpusavio ginčą, trečia, šalims spręsti tarpusavio ginčą padeda trečiasis asmuo – mediatorius. Mediacijos direktyvoje

[49] Cakmak, *supra note*, 30: 184.
[50] Pui Lam Ng, Banaitis, *supra note*, 18: 1529.
[51] „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“, EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0052.
[52] „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr.

pateikiamoje mediacijos sąvokoje pažymimas mediacijoje dalyvaujančių ginčo šalių savanoriškumas, kuris Mediacijos įstatyme, nors tiesiogiai neįtvirtintas, yra aiškus iš jo 12 straipsnio 1 dalies, numatančios, kad mediacija taikoma ginčo šalių rašytiniu susitarimu. Be to, mediacija visais atvejais yra konfidenciali (Mediacijos direktyvos 7 straipsnis, Mediacijos įstatymo 17 straipsnis, Etikos kodekso 4 punktas), išskyrus tokias išimtis kaip būtinybę atskleisti informaciją siekiant užtikrinti viešą interesą, patvirtinti ar įvykdyti mediacijos metu sudarytą taikos sutartį ar šalims susitarus, kad mediacijos metu sužinota informacija gali būti atskleista[53].

Mediatorius mediacijoje yra trečiasis nešališkas fizinis asmuo[54]. Mediatoriaus nešališkumas reiškia, kad jis padedant šalims išspręsti ginčą taip pat remia kiekvieną iš šalių. Mediatorius turėtų pasirūpinti, kad tarp šalių nebūtų akivaizdžios nelygybės ir kad tarp jų būtų derybinė pusiausvyra. Mediatoriaus santykiai tiek pačios mediacijos metu, tiek ir pokalbių telefonu metu ar atskiro bendravimo su kiekviena iš šalių metu turėtų pasižymėti nešališkumu.[55]

Pagrindinis mediatoriaus uždavinys – tik padėti šalims pasiekti taikų ginčo sprendimą. Būtent šis aspektas, kad ginčo sprendimo priėmimo prerogatyva priklauso pačioms šalims, o ne trečiajam asmeniui (pavyzdžiui, arbitrui), skiria mediaciją nuo kitų alternatyvių ginčų sprendimo būdų (pavyzdžiui, arbitražo). „Mediatorius pagal Mediacijos įstatymą neturi teisės priimti ginčo šalims privalomo sprendimo (išskyrus Mediacijos įstatymo 5 straipsnio 6 dalyje numatytą teisę nutraukti mediaciją), t. y. mediacijos procese iš esmės visus sprendimus priima ginčo šalys, o mediatorius, kaip trečiasis nešališkas asmuo, tik dalyvauja sprendžiant kitų asmenų civilinį ginčą, siekdamas padėti jį išspręsti taikiai“[56].

Svarbu pastebėti ir tai, kad mediacijai būdingas „švelnus“ teisinis reglamentavimas, kas reiškia, kad mediacijos procedūrų reglamentavimas nėra išsamus, juo aptariami tik esminiai klausimai. Kaip atkreipia dėmesį autoriai Mediacijos vadovėlyje mediatorių tikslai, atsižvelgiant į šių asmenų psichologines savybes, kvalifikaciją, patirtį ir kitus veiksnius mediacijos procese yra labai skirtingi. Autoriai pažymi, kad „skirtingas atskirų mediatorių savęs suvokimas procese suformavo tam tikrus mediacijos stilius, kurių kiekvienas yra orientuojamas į skirtingų rezultatų siekimą ir išskiria mediacijos stilius pagal jų tikslą (mediacija, orientuota į ginčo esmę; mediacija, orientuota į procesą; mediacija, orientuota į tarpusavio santykius), nors praktikoje paprastai taikomas įvairių stilių mišinys“[57]. Teorijoje minimi lengvinamasis ir vertinamasis mediacijos

[53] „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, *supra note,* 52: 17 str. 1 d.
[54] „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, *supra note*, 52: 2 str. 5 d.; „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“, *supra note*, 51: 3 str.; „Europos mediatorių elgesio kodeksas“, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., http://www.vilniausarbitrazas.lt/lib/manage/upload/Europos_mediatori%C5%B3_elgesio_kodek.pdf, 2.2. p.
[55] Kaminskienė ir kt., *supra note*, 15: 87.
[56] „Įstatymų projektų Reg. Nr. XIIP-4439 - XIIP-4441 AIŠKINAMASIS RAŠTAS“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a43347f2230d11e6acbed8d454428fb7?jfwid=166ic8o8j8.
[57] Kaminskienė ir kt., *supra note*, 15: 61-62.

stiliai, kurie dažnai nagrinėjami kaip pagrindiniai taikytini rangos ginčuose[58]. „Lengvinančiojo stiliaus tarpininkas nepatarinėja ir nereiškia savo nuomonės dėl galimų sprendimų. Vertinančiojo stiliaus tarpininkai nurodo dalyviams jų pretenzijų pranašumus ir trūkumus, numato galimą teismo sprendimą. Nors lengvinančiojo ir vertinančiojo stiliaus tarpininkų vaidmenys labai skirtingi, bendra šiems abiems stiliams yra tai, kad jų pagrindinis tikslas yra pasiekti abiejų šalių susitarimą.“[59]

Minėtas mediacijai būdingas „švelnus“ teisinis reglamentavimas ir skirtingi mediacijos stiliai lemia, kad mediacija gali būti vadinami iš esmės vienas nuo kito besiskiriantys procesai. Nors šiame darbe kalbėdami apie mediaciją ja laikysime mediaciją plačiąja prasme – ginčo sprendimo procesą, kuriame šalys savanoriškai ieško ginčo sprendimo pačios, padedamos trečiojo asmens, mediatoriaus, kuris yra nešališkas, o procesas – konfidencialus, neabejotina mediatoriaus pasirinkto mediacijos stiliaus įtaka šalių pasitenkinimui mediacijos procesu, ir tuo, pačios mediacijos, kaip ginčo sprendimo būdo, populiarumui. Todėl mediacijos stilius, taikomus rangos ginčuose, išsamiau aptarsime 3 šio darbo skyriuje.

Teorijoje lyginant galimus rangos ginčų sprendimo būdus pastebima, kad mediacija turi ne vieną privalumą: trumpesnis ginčo sprendimo laikas, mažesnės ginčo sprendimo išlaidos, didesnis pasitenkinimas ginčo išsprendimo rezultatu, sumažėjusi tolimesnių ginčų rizika, suteikiamos galimybės šalių bendravimui, santykių išsaugojimas ar sustiprinimas, šalių įgalinimas[60], taip pat privatumas, šalių autonomija, abi puses tenkinančio ginčo sprendimo rezultato siekis[61]. „Ginčų sprendimas mediacijos būdu gali padėti šalims apeiti komunikacijos kliūtis, trukdančias atsiskleisti tikriesiems abiejų šalių poreikiams ir interesams, kuriais vadovaudamosi šalys galėtų priimti taikų ir abi puses tenkinantį jų nesutarimo sprendimą. Tinkamo mediacijos proceso organizavimas ir nuoseklus nustatytų etapų laikymasis gali padėti išlaikyti derybas konstruktyvias, parodyti šalims derybų rezultatyvumą, suteikti šalims galimybę pažvelgti į ginčą iš įvairių perspektyvų bei padėti išplėsti galimų ginčo sprendimo alternatyvų ratą.“[62] Kita vertus, mediacija turi ir trūkumų, kurie galėtų būti įvardijami trečiojo asmens, priimančio šalis įpareigojantį sprendimą, paremtų ginčo sprendimo būdų privalumais: mediacija yra neįpareigojanti, gali būti sunkumų dėl jos metu priimto sprendimo vykdymo, susijusi su kompromisais, nekonkurencinė[63]. „Mediacijos metu priimtas susitarimas, nors ir galioja jį

[58] Ray Wall, Nii Ankrah, Jennifer Charlson, „An investigation into the different styles of the lawyer and construction specialist when mediating construction disputes“, *International Journal of Law in the Built Environment* 8 (2) (2016), 9.
[59] Jolanta Sondaitė, „Mediacijos stilių lyginamoji analizė“, *Socialinis darbas* 3, 2 (2004), 115.
[60] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 59.
[61] Pui Lam Ng, Banaitis, *supra note*, 18: 1532–1533.
[62] Keršulienė, *supra note*, 10: 46.
[63] Pui-Lam Ng, Banaitis, *supra note*, 18: 1533.

priėmusiems asmenims, negali būti užtikrintas valstybės, t. y., skirtingai nei teismo sprendimas, negali būti priverstinai vykdomas. Taigi mediacija – puikus pasirinkimas tik tada, kai ginčo šalys siekia sutaupyti laiko ir išlaidų, yra nusiteikusios ginčą spręsti geranoriškai, protingai, sąžiningai bei planuoja laikytis priimto susitarimo.“[64] „Mediacijos procedūra gali patirti visišką nesėkmę, jei šalys nebendradarbiaus ir nebus geranoriškos“[65].

Vadovaujantis Lietuvoje galiojančiais teisės aktais mediacija tarp rangovo (verslininko) ir užsakovo (kai jis vartotojas) nėra draudžiama, o Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo nuostatomis netgi skatinama. Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. gegužės 21 d. direktyva 2013/11/ES dėl alternatyvaus vartotojų ginčų sprendimo įtvirtino alternatyvaus ginčų sprendimo poreikį, sprendžiant vartotojų ginčus. Siekiant perkelti direktyvos 2013/11/ES nuostatas, nustatančias reikalavimus subjektams, kurie sprendžia vartotojų ir komercinės veiklos subjektų (pardavėjų, paslaugų teikėjų) ginčus dėl vartojimo sutarčių alternatyviose ginčų sprendimo procedūrose (t. y. ne teismo tvarka) į Lietuvos nacionalinę teisę, 2015 m. lapkričio 26 d. priimtas Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo Nr. I-657 2, 5, 10, 11, 12, 40 straipsnių, šeštojo skirsnio ir įstatymo priedo pakeitimo įstatymas Nr. XII-2083, kuriuo įtvirtinta nuostata, pagal kurią remiantis vartotojų ir pardavėjų ar paslaugų teikėjų rašytiniu susitarimu, vartojimo ginčus ne teismo tvarka taip pat gali nagrinėti civilinių ginčų taikinimo tarpininkai (mediatoriai) Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo (dabar – Mediacijos įstatymas (aut. Past.) nustatyta tvarka. Kaip numatyta šio teisės akto aiškinamąjame rašte, įstatymo projekto tikslas – sudaryti palankias ir aiškias sąlygas vartojimo ginčų (t. y. ginčų, kylančių tarp vartotojų ir pardavėjų ar paslaugų teikėjų) sprendimui ne teismo tvarka, skatinant taikų ginčų išsprendimą (socialinę taiką) ir užtikrinant aukšto lygio vartotojų apsaugą[66].

A. Tvaronavičienė pastebėjo, kad kalbant apie alternatyvių ginčų sprendimo būdų pritaikomumą, sprendžiant viešųjų pirkimo sutarčių vykdymo procese kylančius ginčus, „Europos Sąjungos teisinis reguliavimas yra labai palankus taikesnio konfliktų sprendimo procedūrų taikymui. Pirkimų direktyvose 2004/17/EC ir 2004/18/EC, kaip ir 2014/24/EC ir 2014/25/EC, mediacijos išlygos rekomenduojamos įtraukti į viešųjų pirkimų sutartis. Tai rodo šios procedūros palankų vertinimą ir suvokimą, kad viešųjų pirkimų sutarčių vykdymas glaudžiai siejasi su civiline teise.“[67] Autorė taip pat pateikė Rumunijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Kanados pavyzdžius,

[64] Feliksas Petrauskas, „Alternatyvios vartotojų ir verslininkų ginčų bei konfliktų teisinio nagrinėjimo formos ir jų charakteristika“, *Jurisprudencija* 4 (122) (2010): 305–306.
[65] Klimas, *supra note*, 2: 500.
[66] „Įstatymų projektų Reg. XIIP-3277 - XIIP-3287 AIŠKINAMASIS RAŠTAS“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/8ba10b72111911e5b0d3e1beb7dd5516?jfwid=jpvqwhcnw.
[67] Tvaronavičienė, *supra note* 45:108.

kur viešųjų pirkimų sutarčių vykdymo ginčų atžvilgiu šalys gali pasirinkti ir mediaciją. Pasak P. Bolton, „po sutarties sudarymo, darant prielaidą, kad šiame etape kilę ginčai yra reglamentuojami privatinės teisės, kitaip nei reglamentuojant administracinei teisei, šalys gali naudotis derybomis ar mediacija“[68]. Taigi, mediacija, kaip ginčų sprendimo būdas tuo atveju, kai sutartis sudaryta viešųjų pirkimų būdu, o rangos darbų užsakovas yra viešojo administravimo subjektas, taip pat galima.

E. Atutienė pastebėjo, kad „regioniniai teisės aktai ir tarptautinių organizacijų dokumentai šiuo metu numato galimybę taikyti mediaciją sprendžiant tarptautinius verslo ginčus. Įvairiose skirtingų teisės tradicijų šalyse taip pat galioja įstatymai, kurių reguliavimo sritis paprastai apima mediacijos taikymą civiliniuose ir komerciniuose ginčuose.“[69] Autorė pažymėjo, kad „Lietuvos teisėje galiojantis įstatyminis reguliavimas taip pat įtvirtina galimybę suinteresuotoms šalims tarpusavio verslo ginčų sprendimui taikyti mediaciją. Palankios juridinės sąlygos vystytis mediacijai pradėjo formuotis priėmus naujuosius Lietuvos Respublikos civilinį ir civilinio proceso kodeksus, o jos teisinis taikymo pagrindas buvo įtvirtintas 2008 m. priėmus Taikinamojo tarpininkavimo įstatymą.“[70]

Apibendrindami galime teigti, kad akivaizdžių teisinių priežasčių, dėl kurių mediacija sprendžiant rangos ginčus negalėtų būti pasirenkama, nepriklausomai nuo rangos darbų užsakovo požymių, nėra. Priešingai, matomi, visų pirma, Europos Sąjungos bandymai galimybę spręsti ginčus šiuo būdu kuo plačiau įtvirtinti valstybių nacionaliniuose teisės aktuose. Mediacija pasižymi švelniu teisiniu reglamentavimu, todėl šio ginčo sprendimo būdo pavadinimu, priklausomai nuo mediatoriaus pasirinkto mediacijos stiliaus, gali būti vadinami vienas nuo kito besiskiriantys ginčų sprendimo procesai. Kita vertus, šis procesas visada bus savanoriškas, konfidencialus ir paremtas trečiojo nešališko asmens pagalba šalims sprendžiant tarp jų kilusį ginčą.

1.3 Mediacijos tinkamumo rangos ginčams spręsti prielaidos

Galimas neigiamas ginčų poveikis turi tiesioginį ryšį su tuo, kaip efektyviai taikomi ginčų sprendimo metodai[71]. Todėl renkantis tinkamiausią rangos ginčo sprendimo būdą neabejotinai svarbu įvertinti ir šalių poreikius, kokie ginčų sprendimo privalumai joms aktualiausi. Nors kai

[68] Tvaronavičienė, *supra note*, 45: 108, cituota iš Ben Aissa et al. Comparative Law on Public Contracts. Briuselis: Bruylant, 2010, 300.
[69] Atutienė, *supra note*, 13: 290, *cituota iš* Novais, P.; Carneiro, D. Perspectives on Contemporary Conflict Resolution. IGI Global: United States of America, 2016, 119-120.
[70] Atutienė, *supra note*, 13: 290.
[71] Olive du Preez, Frank Berry & Pierre Oosthuizen, „Mediation and conciliation as methods of Alternate Dispute Resolution (ADR) in the construction industry“, *Department of Quantity Surveying and Construction Management, University of the Free State* (2010), 163, https://www.irbnet.de/daten/iconda/CIB_DC22748.pdf.

kuriose šalyse atliktų tyrimų duomenys rodo, kad mediacija yra tinkamas statybos rangos teisiniuose santykiuose kilusių ginčų sprendimo būdas[72], svarbu aptarti, kodėl mediacija rangos ginčams gali būti daugiau ar mažiau tinkama.

Siekiant įvertinti mediacijos tinkamumą iš rangos teisinių santykių kilusiems ginčams spręsti, reikalinga išsiaškinti ginčo tinkamumo mediacijai vertinimo kriterijus. Teisės aktai nenumato, kada ginčas yra tinkamas mediacijai. Ši prielaida daroma atsižvelgiant į tai, kad ginčo tinkamumo mediacijai vertinimo kriterijai neįtvirtinti nei Mediacijos įstatyme nei Mediacijos direktyvoje. Vienintelis numatytas ribojimas, kad gali būti susitariama taikyti mediaciją tik dėl tokio ginčo, dėl kurio pagal įstatymus leidžiama ginčo šalims sudaryti taikos sutartį[73]. Dėl šios priežasties rinksimės teorijoje suformuotus ginčo tinkamumo mediacijai vertinimo kriterijus.

Atsižvelgdami į darbo apimtį ir tikslą, papildomos analizės pasirinkdami ginčo tinkamumo mediacijai vertinimo kriterijus neatliksime, o vadovausimės Natalijos Kaminskienės nurodytais atvejais, kokių ginčų sprendimui labiausiai tinka mediacija ir kuomet ji mažiau rekomenduojama. Autorė kaip labiau mediacijai tinkamus ginčų atvejus įvardina situacijas, kai ginčo šalims svarbūs ateities santykiai; šalių santykiams stiprią įtaką daro emociniai veiksniai; konfidencialumo poreikis; reikalingas kompleksinis ginčo sprendimas (paliečiantis ne tik teisinius, bet ir pvz. etinius, moralinius, politinius, ekonominius ginčo aspektus); konfliktui išspręsti reikalingas kūrybingas požiūris į konfliktą ir jo sprendimo variantus; kiekvienos iš šalių pozicijos ginče yra pagrįstos svariais teisės ir fakto argumentais[74]. Autorė taip pat išskiria atvejus, kada ginčą spręsti mediacijos būdu nerekomenduojama: kai ginčo sprendimui reikia taikyti imperatyvias teisės normas; kai ginčo šalims tenka spręsti ginčus, susijusius su sudėtingais teisės klausimais, reikalaujančiais aiškinti ir taikyti teisės normas; kai įstatymas aiškiai ir nedviprasmiškai yra vienos ginčo šalių pusėje, o kita šalis yra akivaizdžiai neteisi; kai šalys nesugeba išsiaiškinti tarpusavio nesutarimų, įveikti priešiškumo; jeigu tarp šalių yra ryškus disbalansas – finansų, intelekto, teisinio statuso; kai ginčo šalių yra daug; kai ginčo šalys arba kuri nors iš jų neteisingai supranta arba interpretuoja mediacijos reikšmę; kai ginčo šalys arba kuri nors iš jų yra suinteresuota konkretų ginčą spręsti teisme, siekdama, kad būtų suformuotas atitinkamas teisinis precedentas arba išsaugota teisė į apeliaciją bei kasaciją[75]. Susipažinus su šiais kriterijais akivaizdu, kad numatyti ir daryti prielaidų apie tam tikrų iš jų egzistavimą (pavyzdžiui, ar ginčo šalims svarbią įtaką daro emociniai veiksniai; ar ginčas susijęs su sudėtingais teisės klausimais, reikalaujančiais aiškinti ir taikyti teisės normas ir kiti) negalėsime, tačiau juos svarbu paminėti šiame darbe siekiant atkreipti

[72] Jackie Gregory-Stevens, Ian Frame, Christian Henjewele, „Mediation in construction disputes in England“, *International Journal of Law in the Built Environment* 8(2) (2016): 3.
[73] „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, *supra note,* 52: 12 str. 1 d.
[74] Kaminskienė ir kt., *supra note,* 15: 17-18.
[75] Kaminskienė ir kt., *supra note,* 15: 18.

rangos ginčo šalių, besirenkančių mediaciją, kaip jų ginčo sprendimo būdą, dėmesį. Paminėtina, kad pasirinkti kriterijai yra labiau orientaciniai ir nelaikytini griežtomis taisyklėmis.

Vienas iš kriterijų, pagal kurį pasirinkome vertinti rangos ginčo tinkamumą mediacijai – ateities santykių svarba ginčo šalims. Jackie Gregory-Stevens, Ian Frame, Christian Henjewele atkreipė dėmesį, kad statybų pramonės prigimtis lemia, jog tiek Jungtinėje Karalystėje tiek visame pasaulyje dauguma statybos proceso dalyvių su laiku kartu dirba prie skirtingų projektų. Todėl svarbu, kad tarp jų būti išsaugoti santykiai ir pasitikėjimas[76]. Todėl mediacija, kuri orientuota į ateitį ir gali padėti kurti ateities verslo planus, paremtus abipusiais šalių interesais ir poreikiais[77], gali būti itin naudinga rangos ginčuose, kuriuose užsakovas taip pat kaip ir rangovas, yra verslininkas, ypač jei jis vykdo veiklą, susijusią su rangos dalyku (pavyzdžiui, nekilnojamojo turto vystytojas, generalinis rangovas). „Verslo ginčų šalys mediacijos metu turi galimybę dalyvauti kruopščiai valdomoje diskusijoje, kurios metu ginčas yra sprendžiamas atsižvelgiant į tokias reikšmingas aplinkybes kaip verslo interesai, praktiniai aspektai ir abipusės naudos siekimas“[78]. Mediatorius šalims padeda pereiti nuo teisėtumų ir teisių byloje iki komercinių derybų, kur siekiama jų verslą atitinkančio sandorio, o mediacija perkelia šalių dėmesį į verslo poreikius ir protingus sprendimus[79]. Pastebėtina, kad ilgalaikių ateities santykių galimybės išsaugojimas netoks svarbus viešajame sektoriuje, nes sekantį kartą rangos darbų pirkimai vėl būtų vykdomi viešųjų pirkimų būdu, t. y. perkančioji organizacija dažniausiai negali pati, neatlikdama konkurso, pasirinkti, kas vykdys rangos darbus. Tai lemia pačios rangos darbų, finansuojamų iš valstybės ar savivaldybės biudžetų, esmė ir reglamentavimas[80].

Verslo ginčams svarbiu mediacijos požymiu laikytina ir tai, kad mediacija yra orientuota į abipusiai naudingą ginčo tarp šalių sprendimą. E. Atutienė atkreipė dėmesį, kad „mediacijos tinkamumui verslo ginčams spręsti reikšmės turi ne tik mediacijai būdingi požymiai, bet ir pačių verslo ginčų bei teisės reguliuojamo santykio, iš kurio šie ginčai yra kilę, ypatybės. Išskirtinė verslo ginčų savybė yra tokių ginčų šalys ir joms būdingas gebėjimas tinkamai pasirūpinti savo interesais, kuriuos formuoja komercinių santykių dalyvių profesionalumas, specifinės žinios ir patirtis.“[81] Tačiau naudojant alternatyvų ginčų sprendimą gali būti prarandamas vienos šalies pranašumas ir dėl taip gali būti pakenkta tos šalies pozicijai būsimuose teismo procesuose[82]. Kaip minėta, verslo šalys laikytinos profesionaliomis, todėl didėja ir nesąžiningo pasinaudojimo

[76] Gregory-Stevens, Frame, Henjewele, *supra note*, 72: 13.
[77] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 60.
[78] Atutienė, *supra note*, 13: 288, *cituota iš* Stipanowich, T., J. Why Businesses Need Mediation. Pepperdine University Legal Studies Research Paper, 2004, 10.
[79] Richbell, *supra note*, 18: 35.
[80] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note*, 22: 6.705 str. 1 d.
[81] Atutienė, *supra note*, 13: 297.
[82] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 45.

mediacija tikimybė. Nors Mediacijos įstatymas numato, kad visa mediacijos metu gauta informacija, išskyrus kelias išimtis, šalims nesusitarus kitaip, laikytina konfidencialia[83], tačiau tai neapsaugo nuo situacijos, kuomet kita šalis tokią informaciją teismo metu atskleistų ir teisėjui ji taptų žinoma, be to, šalies pozicija gali būti susilpninama ir kitais būdais (pavyzdžiui, vertinamosios mediacijos atveju mediatoriui atskleidus jo situacijos vertinimą).

Sprendžiant rangos ginčą verslininkui (rangovui, užsakovui, kai ir šis yra verslininkas), siekiančiam išvengti neigiamos įtakos jo reputacijai, gali būti itin svarbus mediacijos suteikiamas konfidencialumas. „Viešas verslo subjektų ginčas (teismo posėdžiai dažniausiai yra vieši) gali pakenkti bendrovių reputacijai, sumažinti įmonių akcijų vertę, pakenkti santykiams su trečiaisiais asmenimis ar potencialiais verslo partneriais ar paslaugų ir prekių vartotojais“[84]. Kita vertus, konfidencialumas gali būti trūkumu sprendžiant iš viešojo pirkimo būdu sudarytos rangos sutarties kilusį ginčą. Tokiomis sutartimis, kaip jau minėta, įgyvendinamas viešasis interesas, todėl konfidencialumo užtikrinimas labiau yra išimtis, o ne siekiamybė. LAT yra pažymėjęs, jog dėl viešųjų pirkimų santykių specifikos informacijos slaptumas daugiau išimtinė, o ne bendro pobūdžio situacija (jau vien iš pavadinimo etimologijos matyti, kad šie santykiai vieši, ne slapti)[85].

Kita vertus, kaip analizuodamas statybos ginčų, kylančių įgyvendinant svarbiausius infrastruktūros projektus, sprendimo klausimą, atkreipė dėmesį Rudiger Tscherning, statybos ginčai yra dalis ginčų, kurie yra nuolatinė realybė įgyvendinant strateginius infrastruktūros projektus. Statybos projektai tradiciškai „pasmerkti“ ginčams. Daugiašališkumas, tarptautiniai komponentai, iššūkių keliančios darbų atlikimo vietos ir operacijų mastas yra veiksniai, lemiantys palankią aplinką ginčams kilti. Dėl to statybų ginčams reikalingas specialus ginčų sprendimo mechanizmas, palengvinantis operatyvų ginčų sprendimą „laiku“ ir tuo pat metu tęsiant statybos darbus. Svarbiausia užtikrinti savalaikį projekto darbų atlikimą, be delsimo, ir išvengti tolimesnės statybų ginčo eskalacijos.[86] Greitas ginčo sprendimas svarbus tiek verslo tiek iš viešojo pirkimo sutarties kilusiuose tiek vartojimo rangos santykiuose, o mediacija šį privalumą gali suteikti.

Vartojimo rangos ginčuose labiausiai akivaizdus vartojimo rangos požymio – vartotojo, kaip silpnesniosios rangos teisinio santykio šalies – ir atvejo, kai mediacija nerekomenduojama (tarp šalių yra ryškus disbalansas – finansų, intelekto, teisinio statuso) sutaptis. Tai reiškia, kad vartojimo rangos teisiniame santykyje galimas ir tikėtinas rangovo specialių žinių apie ginčo dalyką turėjimo lemtas šalių galios disbalansas. Kita vertus, viena iš tinkamai mediaciją vykdančio

[83] „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, *supra note,* 52: 17 str.
[84] Kaminskienė ir kt., *supra note,* 15: 358.
[85] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-495/2013.
[86] Rudiger Tscherning, „Construction Disputes in Major Infrastructure Deliveries: Lessons from the United Kingdom for the Introduction of Statutory Dispute Adjudication in Canada“, *Asper Review of International Business and Trade Law,* Vol. 18, Issue 1 (2018), 74.

mediatoriaus pareigų yra galimo šalių galios disbalanso pastebėjimas ir mediacijos vedimas atsižvelgiant į jį. Etikos kodekso, kurio laikytis Lietuvos mediatoriai privalo pagal Mediacijos įstatymo 4 straipsnio 3 dalį, 4 punktas numato, kad mediatorius turi vesti procedūras tinkamu būdu, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, įskaitant galimą šalių jėgos disbalansą. Mediatoriaus pareiga atsižvelgti į šalių jėgų disbalansą įtvirtinta ir tiesiogiai Mediacijos įstatymo 15 straipsnyje. Be to, mediacijoje gali būti taikomos įvairios technikos, padėsiančios šalių galios poziciją išlyginti. Pavyzdžiui, metodiniame leidinyje mediatoriams „Mediatoriaus vadovas“, pateikiamos įvairios rekomendacijos ir priemonės, kaip mediatorius galėtų šalių galios pozicijas padaryti kuo panašesnes[87]. Kaip pastebi A. Tvaronavičienė, „mediacijos teisinis reguliavimas nenumato pareigos mediatoriui daryti kokias nors išimtis ir įpareigoja su abejomis ginčo šalimis elgtis vienodai ir procese užtikrinti jų lygiateisiškumą. Sprendžiant vartojimo ginčą mediacijoje, mediatorius privalo įvertinti ginčo šalis ir organizuoti procesą taip, kad būtų patenkinami abejų šalių poreikiai bei interesai.“[88] Todėl manytina, kad mediacija, pasitelkus profesionalų ir patyrusį mediatorių, galėtų būti net naudinga siekiant išspręsti vartojimo rangos ginčą abiems šalims naudingu būdu, nesudarant sąlygų stipresniajai sutarties šaliai piktnaudžiauti savo padėtimi.

Analizuojant viešojo administravimo subjekto galimybę dalyvauti mediacijoje, svarbia aplinkybe svarstant mediacijos tinkamumo prielaidas tokiuose ginčuose yra viešojo administravimo subjekto atstovo įgaliojimai priimti viešojo administravimo subjektą saistantį sprendimą bei noras prisiimti atsakomybę už tokį sprendimą. Viešojo administravimo subjektų tarnautojai gali vengti siekti susitarimo, dėl kurio jie bus atsakingi, be to, jie gali neturėti pakankamų įgaliojimų išspręsti ginčą. Tai yra pagrindinės priežastys, kodėl iš viešojo pirkimo rangos sutarčių tarp viešojo subjekto ir rangovo kylantys ginčai sprendžiami mediacijoje rečiau nei ginčai, kylantys privačiame sektoriuje. Nepaisant to, viešajam sektoriui vistiek patartina ir rekomenduojama spręsti kylančius ginčus mediacijos būdu ir taip išspręsti kilusį ginčą bent iš dalies, prieš pradedant ginčo sprendimą teisme.[89] Kaip pastebėjo David Richbell, viešojo administravimo subjektų susitarimai įprastai turi būti patvirtinti komitetų ar tarnautojų, o tokios mediacijos dalyviai priima tai kaip normalią susitarimo praktiką. Svarbu, kad susitarimo patvirtinimo būtinybė būtų suprantama nuo mediacijos pradžios ir mediatoriai susietų tai su viešojo administravimo atstovo pasižadėjimu palaikyti mediacijos metu pasiektą susitarimą. Kitu atveju tikėtina, kad viešojo administravimo subjekto atstovai mediacijoje nieko nenuspręs ir

[87] Natalija Kaminskienė ir kt., *Mediatoriaus vadovas. Metodinis leidinys* (Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019), 234-237, https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/12/mediatoriaus-vadovas.-metodinis-leidinys-tm-pdf.pdf.
[88] *Ibid*, 316.
[89] Pui-Lam Ng, Banaitis, *supra note*, 18: 1533.

neprisiims atsakomybės už mediacijos metu pasiektą susitarimą.[90] Pastebėtina, kad tokia situacija gali susiklostyti ir privačių juridinių asmenų atveju, nes jie visuomet veikia per atstovus. Todėl mediacijoje galioja taisyklė: aukščiausius įgaliojimus turintis asmuo turi lanksčiausias galimybes susitarti[91]. A. Tvaronavičienė taip pat atkreipia dėmesį, kad „ginčo sprendimas mediacijos būdu dalyvaujant vietoje šalių tik jų teisininkams ar advokatams praranda prasmę, nes mediacijoje siekiama tik ginčo išsprendimo remiantis teise ir teismų praktiką laikant pagrindiniu kriterijumi“[92].

Kaip minėta, mediacijos nauda labiau tikėtina ginčuose, mažiau susijusiuose su imperatyviomis teisės normomis. Šios sąlygos reikšmė vertinant ginčo tinkamumą mediacijai neabejotina, nes kaip jau minėta, mediacija galima tik ten, kur galima taikos sutartis. „Verslo teisiniams santykiams būdingas dispozityvusis teisinio reguliavimo metodas, didesnis lankstumas (autonomiškumas)“[93]. Mediacijoje komerciniai ir verslo sprendimai nėra apriboti teisinių taisyklių. Ginčo šalys, padedamos mediatoriaus, gali nagrinėti savo dabartinius ar ateities interesus ir bet kokius klausimus tam, kad būtų pasiektas ginčo sprendimas. Galutinis susitarimas gali būti bet koks, kokį šalys pasiekė derybose, kiek jis nepažeidžia įstatymų[94]. Tačiau svarbu pažymėti, kad „statybos procesas nėra vien tik privatus statybos procese dalyvaujančių subjektų reikalas. Statyba – sudėtinga veikla, jos metu gali būti pažeidžiami visuomenės, trečiųjų asmenų interesai. Statybos metu padarytos klaidos gali padaryti labai didelę žalą visuomenei, tretiesiems asmenims bei patiems statybos proceso dalyviams, todėl statybos procesą reglamentuoja labai daug imperatyvių teisės normų“[95]. Taigi ir mediacijos metu turės būti paisoma kai kurių administracinės teisės principų. Vienas iš tokių principų – tai viešajai teisei būdingas principas „viskas, kas nėra leidžiama, yra draudžiama“.[96] Imperatyvus teisinis reglamentavimas bus būdingas ir kitu viešojo intereso atveju – kai rangos sutartis sudaryta viešųjų pirkimų būdu. VPĮ 89 straipsnio 1 dalis numato, kad viešųjų pirkimų procedūrų būdu sudarytos sutartys, išskyrus kelias išimtis, negali būti keičiamos. Sutarties sąlygų keitimo draudimo pavyzdys tik patvirtina, jog „egzistuoja tendencija viešajai teisei apimti vis daugiau ir daugiau privatinės teisės sričių tuo ribojant ir mažinant privatinės teisės reguliuojamą sferą“. Tokią išvadą, be abejo, galima daryti tik priskyrus viešuosius pirkimus viešosios teisės reguliavimo sričiai. Didelis šių visuomeninių santykių reguliavimo detalumas atskleidžia įstatymų leidėjo valią kuo mažiau veikimo laisvės palikti perkančiosioms

[90] Richbell, *supra note*, 18: 57.
[91] Richbell, *supra note*, 18: 57.
[92] Nacionalinė teismų administracija, „TEISMAI.lt“, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/12/teismai.lt-nr.-335.pdf.
[93] Atutienė, *supra note*, 13: 297.
[94] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 60.
[95] Sigitas Mitkus, *Statybos teisė. Vadovėlis* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013), 16.
[96] Veličkaitė, *supra note*, 12: 236; taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas.

organizacijoms.[97] Tai, kad mediacija nelabai tinkama ginčuose, kurie susiję su viešuoju interesu, pastebima ir kitose šalyse, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje[98].

Kitas svarbus klausimas – rangos ginčo daugiašališkumas. Rangos ginčuose paprastai dalyvauja daug šalių, nes statybos procese paprastai yra daug dalyvių, o statybos rangos dalykas paprastai yra kompleksinis klausimas[99]. Kaip jau minėta, daugiašališkumas yra labiau trūkumas nei privalumas vertinant ginčo tinkamumą mediacijai.

Nors Lietuvos teismų praktikoje sprendžiant iš rangos teisinių santykių kylančius ginčus laikomasi taisyklės, jog reikšti reikalavimus dėl rangos sutarties pažeidimo gali tik jos šalys, kiti asmenys – tik tuo atveju, jeigu reikalavimo teisę turintis asmuo jiems ją perleido[100], taip pabrėžiant tik rangos sutarties ginčo šalių suinteresuotumą dėl rangos ginčo baigties, vertindami rangos ginčų specifiką, negalime nepastebėti, kad rangos ginčai ne tik paveikia daugelio asmenų interesus, bet neretai yra lemiami kitų subjektų veiksmų ar neveikimo. Visų pirma, „statybos rangos sutartis yra sudaroma tarp rangovo ir užsakovo, bet abi šalys dažnai yra priverstos sudaryti papildomas sutartis su trečiaisiais asmenimis tam, kad galėtų įgyvendinti savo vaidmenį projekte“[101]. Be to, Statybos įstatymas be rangovo (rangovu laikant ir projektuotoją) ir užsakovo numato ir kitus statybos dalyvius, tokius kaip statinio statybos techninis prižiūrėtojas, statybos produktų gamintojas, importuotojas, platintojas, įgaliotasis atstovas, statinio projektavimo valdytojas, statinio statybos valdytojas[102], o visų statybos dalyvių teisės ir pareigos neabejotinai glaudžiai susiję. Manytina, kad siekiant sėkmingo mediacijos proceso, į jį reikėtų įtraukti visus susijusius statybų proceso dalyvius.

Kitas svarbus klausimas, vertinant mediacijos, kaip rangos ginčo sprendimo būdo, tinkamumą – mediacijos metu priimtas susitarimas įpareigoja tik jos šalis. E. Atutienė pastebi, kad „mediacijos metu pasiektas verslo ginčo šalių susitarimas privalomus teisinius padarinius sukuria tik tokio susitarimo šalims, o jo vykdymas gali būti įgyvendinamas šalių gera valia“[103]. Pastebėtina, kad rangos teisinio santykio šalių galimybė tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus dažnai priklauso nuo kitų subjektų, tokių kaip viešojo administravimo subjektai, tinkamo ir savalaikio pareigų vykdymo. Ginčai tarp rangos teisinio santykio šalių gali kilti dėl negalėjimo įvykdyti sutartimi prisiimtų įsipareigojimų, nes jų įvykdymas apsunkinamas arba tampa neįvykdomas dėl imperatyvių teisės aktų reikalavimų ar to, kaip juos aiškina už jų laikymosi

[97] Tvaronavičienė, *supra note*, 45: 47.
[98] Gregory-Stevens, Frame, Henjewele, *supra note*, 72: 14.
[99] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 139-140.
[100] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2012; 2012 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-526/2012.
[101] Klimas, *supra note*, 2: 445.
[102] „Lietuvos Respublikos statybos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., 13 straipsnis, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26250/asr.
[103] Atutienė, *supra note*, 13: 295.

priežiūrą atsakingi subjektai. Pavyzdžiui, statybą leidžiančio dokumento gavimas yra statytojo (užsakovo) pareiga pagal Statybos įstatymo 14 straipsnio 1 dalies 4 punktą. Tačiau tinkamas ir savalaikis šios pareigos įvykdymas neabejotinai priklauso nuo viešojo administravimo subjektų, išduodančių statybą leidžiantį dokumentą, veiksmų atlikimo terminų ir kokybės. Dažnas atvejis, kai savivaldybei išdavus statybą leidžiantį dokumentą, vėliau Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos kreipiasi į teismą siekdama jį panaikinti dėl galimo neatitikimo teisės aktų reikalvimams[104]. Specialus teisinis reglamentavimas numato dažniausiai imperatyvius reikalavimus ne tik statybos darbų objektui, tuo pačiu ir rangos sutarties dalykui, bet ir teisinio santykio dalyviams.

Taigi, esant tokioje situacijoje, kuri nulemta trečiųjų asmenų ar teisės aktų, šalių galimybės susitarti mediacijoje apribotos tiek, kiek ginčą galima išspręsti ar rasti šalis tenkinantį sprendimą, nesiejant jų su kitų asmenų veiksmų atlikimu ar susilaikymu nuo jų. Negalės būti pažeidžiamos ir imperatyvios teisės normos.

Apibendrinant galime teigti, kad vienareikšmiško atsakymo, ar mediacija yra tinkamas konkretaus rangos ginčo sprendimo būdas, nėra. Tačiau identifikuojama daug mediacijos sprendžiant rangos ginčus privalumų, kurie skiriasi priklausomai nuo rangos teisiniame santykyje dalyvaujančių užsakovų savybių. Tais atvejais, kai rangos sutartyje rangovas ir užsakovas yra verslininkai, svarbiais mediacijos privalumais laikytini jos greitis, konfidencialumas, šalių santykių ir reputacijos išsaugojimas, o trūkumu laikytinas neįpareigojantis pobūdis. Kai rangos darbų užsakovu yra viešojo administravimo subjektas, mediacijos privalumais laikytinas jos greitis, tačiau pagrindinės rizikos – nepakankami viešojo administravimo subjekto atstovo įgaliojimai ir šalis saistančios imperatyvios teisės normos, pavyzdžiui, VPĮ, taip pat konfidencialumas. Rangos darbų užsakovu esant vartotojui, pagrindiniais mediacijos privalumais laikytini ginčo sprendimo greitis, dėmesys šalių galios disbalansui atkurti, rangovo reputacijos išsaugojimas, tačiau pagrindiniu trūkumu įvardintinas tas pats šalių galios disbalansas tuo atveju, jei mediatoriumi pasirinktas asmuo nebus pakankamai patyręs jį pastebėti ir suvaldyti.

2 MEDIACIJOS VIETA TARP KITŲ RANGOS GINČŲ SPRENDIMO BŪDŲ

2.1 Rangos ginčo sprendimo būdų įvairovė ir taikūs ginčų sprendimo būdai

„Teisinėje literatūroje pateikiama ginčų sprendimo būdų klasifikacija pagal procedūrų pobūdį, kuris nustatomas remiantis trečiojo asmens, talkinančio sprendžiant ginčą, įgalinimų

[104] Valstybės kontrolė, „Valstybinio audito 2019 m. birželio 11 d. ataskaita Nr. VA-2 „Statybos leidimų išdavimas ir statybos proceso atitiktis nustatytiems reikalavimams“, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3962.

apimtimi ir ginčo šalių santykių prigimtimi, o ginčų sprendimo būdai skirstomi į teisiamojo pobūdžio procesus (kai trečioji, nepriklausoma šalis turi teisę priimti ginčo šalims privalomą ginčo sprendimą, pavyzdžiui, teismo ir arbitražo procesai), taikinamojo pobūdžio procesus (grindžiami šalių dalyvavimu ginčo sprendimo procese susitarimo pagrindu ir kuriuose trečioji šalis, talkinanti sprendžiant ginčą, neturi galios primesti ginčo šalims sprendimo varianto, pavyzdžiui, derybos, sutaikinimas, mediacija ir pan.) ir hibridinius arba mišrius procesus (apima ir teisiamojo ir taikinamojo arba sutartinio pobūdžio procesų ypatumus, pavyzdžiui, mediacija-arbitražas, miniteismas ir pan.)“[105]. Įprasta praktika pradėti ginčo sprendimą derybomis, po kurių seka pirminis sprendimas *(adjudication)* ar mediacija ir galiausiai bylinėjimasis ar arbitražas, kaip kraštutinė ginčo sprendimo priemonė.[106] „Tarptautinėje praktikoje yra įprasta, kad statybos rangos sutarties šalys bendradarbiaudamos sprendžia kylančius ginčus. Nepavykus išspręsti ginčo tarpusavio sutarimu ar nesutikus su inžinieriaus sprendimu, pagalbos yra kreipiamasi į trečiuosius asmenis, pavyzdžiui, mediatorius. Nepavykus sureguliuoti ginčo taikiai, ginčo sprendimas yra perduodamas specializuotoms komisijoms, arbitražui ar specialiems teismams.“[107] Prieš pradedant arbitražo procedūrą, ginčų sprendimo išlygos sutartyse dažnai numato, kad pirmiau šalys turi pabandyti išspręsti kilusias problemas draugiškose procedūrose ar mechanizmuose, įtraukiančiuose trečią neutralią šalį, mažiau konfrontuojant nei arbitraže. Rangos sutartyse tai pasiekiama įtraukiant tokius mechanizmus kaip ginčų komisijas, ekspertinį vertinimą, sutaikinimą ar mediaciją.[108] Tačiau jei ginčo sprendimui pasirinktas netinkamas sprendimo būdas, kyla didelė projekto žlugimo tikimybė bei vystosi priešiška aplinka[109]. Taigi, pirmiausiai pastebėtina, kad žalos, kuri bus patirta dėl kilusio ginčo, dydį gali lemti tinkamai pasirinkti ginčo sprendimo būdai, antra – ginčas gali būti išsprendžiamas naudojant ne vieną būdą, o įvairius, pradedant nuo taikaus, savanoriškai vykdytino, iki įpareigojančiu trečiojo asmens sprendimu paremto ginčo sprendimo būdo pasirinkimo. Todėl, nors mediacijos trūkumu, kaip aptarta, laikytinas neįpareigojantis jos pobūdis, šio trūkumo reikšmė atrodys žymiai menkesnė, jei matysime mediaciją kaip priemonę, suteikiančią šalims galimybę išsispręsti ginčą greičiau, pigiau, atkuriant taikius šalių santykius, bei suprasime, kad šiai galimybei nepasiteisinus, šalys visada gali pereiti į kitą, mažiau į jų tarpusavio santykius orientuotą, ginčo sprendimo etapą, pavyzdžiui, teismą ar arbitražą. Bylinėjimasis ar arbitražas dėl rangos ginčų gali būti labai brangūs ir užtrukti ne vienus metus, todėl ankstyvas ginčo sprendimas mediacijoje gali būti patrauklus pasirinkimas. Net jei mediacijoje nepavyksta rasti sprendimo, mediacija gali padėti suformuoti šalių supratimą apie vykstantį ginčą, o tai

[105] Kaminskienė, *supra note*, 16: 106-107.
[106] Tscherning, *supra note*, 86: 97.
[107] Klimas, *supra note*, 2: 511.
[108] Peter Rosher, „Adjudication in Construction Contracts“, *International business law journal* 5 (2016), 497.
[109] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 25.

pagerins tolimesnes derybas dėl susitarimo (ar atnaujintą mediacijos procesą) ir bylos sprendimo procesą, jei šalys ginčą toliau spręs bylinėdamosis arba arbitraže.[110] Mediacija taip pat gali būti ne pirminis šalių ginčo sprendimo būdas. Todėl svarbus klausimas yra apžvelgti bendrą rangos ginčų sprendimo būdų kontekstą, suprasti juos kaip visumą, kur iš vieno ginčo sprendimo būdo gali būti keliaujama į kitą. Mediacija neabejotinai yra viena iš šios ginčo sprendimo būdų sistemos dalių. Toliau apžvelgsime kai kuriuos galimus rangos ginčų sprendimo būdus, pradedant nuo taikiausių einant iki priešiškesnių ir labiau įpareigojančių bei jų santykį su mediacija.

V. Keršulienė atkreipė dėmesį, kad „statybos darbų rangovai, turėdami pakankamai užsakymų statybos darbams vykdyti, visuomet dės pastangas, siekdami išsaugoti savo dalykinę reputaciją ir neprarasti brangaus laiko bylinėjimuisi, o vardan taikaus ginčo išsprendimo jie gali pasiūlyti kitai ginčo šaliai didesnes nuolaidas, kad ši nesikreiptų su ieškiniu į teismą. Nors taikiam ginčo sureguliavimui dažnai prireikia daug pastangų, tolerancijos, kūrybiškumo ir ištvermės, taikus susitarimas neatrodo toks neįmanomas perpratus ekonominę ir socialinę jo potekstę.“[111] Vienas, bene pats pirminis, šalių taikytinas rangos ginčų sprendimo būdų yra derybos. Kai kurie autoriai derybas laiko geriausiu ir efektyviausiu ginčų sprendimo būdu, užimančiu mažiau laiko ir stiprinančiu ginčo šalių santykius[112]. Kita vertus, „skirtumas tarp derybų sudarant sandorius ir derybų sprendžiant ginčus gali būti reikšmingas pasirenkant atitinkamą elgesio vykstančiose derybose strategiją ir derybų stilių. Derybos sprendžiant ginčus įprastai yra priešiškos, gana dažnai jos vyksta suvokiant teismo proceso, kurį gali bet kada inicijuoti iš derybų pasitraukianti šalis, grėsmę.“[113] Be to, derybose priimamas šalis neįpareigojanis sprendimas. Derybos neabejotinai yra universalus ginčo sprendimo būdas. Juo protingas ginčo tikslas turėtų būti nedelsiant ir veiksmingai pasiektas atsižvelgiant į laiko valdymą, išlaidas ir santykių išsaugojimą. Jei derybos nesėkmingos, tuomet yra kiti ginčų sprendimo metodai.[114]

Svarbus ir išskirtinis derybų kaip savarankiškos AGS procedūros ypatumas – trečiojo nepriklausomo asmens, padedančio ginčo šalims spręsti ginčą, nebuvimas derybose[115]. N. Kaminskienė atkreipia dėmesį, kad „trečiojo nepriklausomo asmens nebuvimas derybų procese paprastai laikomas teigiamu derybų aspektu – ginčo šalys sprendžia ginčą kartu, tiesiogiai ir nepriklausomai nuo išorinių faktorių (asmens, talkinančio sprendžiant ginčą, asmeninių savybių, jo kompetentingumo, noro ir nenoro skirti derybų procesui daugiau ar mažiau laiko, atlygintinumo

[110] Steven C. Bennett, „Construction mediation: best practices for success“, Dispute resolution journal 73, 1 (2018), 26.
[111] Keršulienė, *supra note*, 10: 33.
[112] Richbell, *supra note*, 18: 19.
[113] Kaminskienė, *supra note*, 16: 112, *cituota iš* Leeson S. M., Johnston B. M. Ending It: Dispute Resolution in America – Descriptions, Examples, Cases, and Questions. Cincinnati, Ohio: Andreson, 1988, 103.
[114] Safinia, *supra note*, 18: 106.
[115] Kaminskienė, *supra note*, 16: 113.

už paslaugas dydžio ir pan.). Tačiau tam, kad ginčo šalys galėtų derėtis nepriklausomai nuo savo emocijų ir principų, rūpesčių, susijusių su derybų organizavimo ir procesniais klausimais, bent minimali trečiojo nepriklausomo asmens pagalba sutelkiant ginčo šalių dėmesį į ginčo sprendimą, palengvinant ginčo sprendimo procesą ir nukreipiant jį teisinga linkme yra ypač pageidaujama. Atitinkamai, trečiojo nepriklausomo asmens nebuvimas derybose gali būti vertinamas ir kaip neigiama šios AGS procedūros savybė. Todėl neatsitiktinai kita AGS procedūra – mediacija – laikoma tobulesne derybų forma.“[116] Pastebėtina ir tai, kad nors derybų privalumu laikytina aplinkybė, jog šalys išlaiko problemos kontrolę ir klausimas nėra veikiamas kitų asmenų nuomonės, silpnesnioji šalis gali patirti stipresniosios šalies spaudimą priimant sprendimą[117]. Kaip jau aptarta šio darbo 1.3 poskyryje, šiuo klausimu gali būti naudinga mediacija, kurioje nelygias šalių pozicijas turi pastebėti ir tam tikromis priemonėmis siekti išlyginti mediatorius.

Kita taikia rangos ginčo sprendimo forma laikytinas sutaikinimas, kuris dažnai painiojamas su mediacija[118]. V. Keršulienė sutaikinimą įvardina kaip vieną pagrindinių pasaulyje naudojamų AGS formų. Šalių sutaikinimo procedūros (angl. *consiliation*) tikslas – pasiekti, kad šalys ginčą baigtų taikos sutartimi. Atlikti sutaikinimo procedūrą gali šalių pasirinktas asmuo, teisėjas ar kitas valstybės pareigūnas.[119] Pastebėtina, kad sutaikintojas yra pasyvus pagalbininkas, jis negali patarti. Kai sutaikinimo procedūroje pasiekiamas susitarimas, sutaikintojas siūlo pasirašyti taikos sutartį.[120] Apibūdinta sutaikinimo procedūra Lietuvoje gali būti painiojama su šiek tiek kitokiomis taikinimo procedūromis, vykdomomis teismo[121] ar kitų institucijų, pavyzdžiui, Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos, kaip bus aptarta sekančiame šio darbo poskyryje. V. Vėbraitė, analizuodama civilinio proceso tikslų klausimą svarstė, kad „kiekvienoje teisinėje valstybėje teismas privalo pirmiausia bandyti baigti ginčą tarp šalių taikiai ir siekti socialinės taikos. Suprantama, kad teismas privalo išlikti susaistytas įstatymo reikalavimų, bet taip pat turi jam būti suteikiama erdvė veikti, siekiant šalių susitaikymo. Vadovaujantis šalių sutaikymo tikslu turi būti ne tik bandoma pirmiausia išspręsti ginčą taikiai jau teisme, bet ir turi būti sudarytos sąlygos, kad ginčą būtų galima išspręsti taikiai dar prieš patenkant ieškiniui į teismą.“[122]

Prie taikių ginčų sprendimo būdų priskirtinas ir neįpareigojantis arbitražas, kuriame priimamas šalių neįpareigojantis sprendimas, nebent šalys dėl jo susitars. „Neįpareigojančio

[116] Kaminskienė, *supra note,* 16: 114.
[117] Penny Brooker, Suzanne Wilkinson, *Mediation in the Construction Industry. An international review*, (London, New York: Spon Press, 2010), 5.
[118] Richbell, *supra note,* 18: 19.
[119] Keršulienė, *supra note,* 10: 37.
[120] Safinia, *supra note*, 18.
[121] „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., 231 str. 1 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.162435?faces-redirect=true.
[122] Viginta Vėbraitė, „Šalių sutaikymas civiliniame procese“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009), 19, http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1939029/datastreams/MAIN/content.

arbitražo sprendimas padeda ginčo šalims numatyti, koks teismo sprendimas būtų priimtas, jeigu ginčas būtų nagrinėjamas teisme, ir atitinkamai kiekvienai iš jų įvertinti savo riziką ginčą pralaimėti. Objektyvus ir neutralus požiūris į ginčo baigtį paskatina ginčo šalis susitaikyti, nes padeda joms atsikratyti nepagrįstų įsivaizdavimų apie galimus ginčo sprendimo rezultatus teisme.“[123]

Apibendrinant galime pastebėti, kad mediacija nebūtinai bus pirminis ir nebūtinai galutinis būdas, kuriuo gali pasinaudoti rangos ginčą sprendžiančios šalys. Be mediacijos šalys taip pat turi galimybę spręsti ginčą kitais taikiais būdais, pavyzdžiui, derybomis, sutaikinimu, neįpareigojančiu arbitražu. Kita vertus, suvokus mediaciją nebūtinai kaip vienintelį būdą, naudojamą konkrečiam ginčui išspręsti, atsiskleidžia mediacijos naudos (konfidencialumas, ginčo sprendimo greitis, kaina, trečiojo asmens pagalba konstruktyviai sprendžiant ginčą, šalių santykių išsaugojimas, bent iš dalies išspręsto ginčo galimybė) ir menkesniais atrodo mediacijos trūkumai, pavyzdžiui, jos neįpareigojantis pobūdis.

2.2 Trečiojo asmens sprendimu paremti rangos ginčų sprendimo būdai

Trečiojo asmens sprendimu paremti ginčo sprendimo būdai, ką suponuoja ir pasirinktas šio darbo poskyrio pavadinimas, reiškia, kad sprendžiant ginčą sprendimą priima ne pačios ginčo šalys. David Richbell, kritikuodamas procesus, kuriuose šalims primetamas sprendimas, pažymėjo, kad tokiems ginčo sprendimo būdams yra būdinga neteisybė, nes sprendžiant ginčą tokiais būdais visuomet yra visiškas laimėtojas ir visiškas pralaimėtojas, o pralaimėtojas paprastai apmoka laimėtojo patirtas išlaidas. Autorius pažymi, kad gyvenime nėra visiškai teisių ar visiškai neteisių, o galutinė tiesa yra tiesa tarp dviejų kraštutinumų. Visi tą patį faktą dėl skirtingų priežasčių supranta skirtingai ir tai nebūtinai reiškia, kad vienas asmuo yra labiau teisus ar neteisus nei kiti, o situacija matoma tiesiog skirtingai. Todėl visiškas laimėjimas ir visiškas pralaimėjimas reiškia to skirtingumo nepripažinimą. Asmenys, kurie priima sprendimus, tiesiog labiau patiki vieno asmens tiesa nei kito.[124] Šią nuomonę palaiko ir V. Vėbraitė, kurios teigimu „šalims pasiekus kompromisą civilinėje byloje, yra išvengiama situacija, kai viena šalis tik laimi, o kita šalis tik pralaimi bylą teisme.“[125] Tokia situacija susidaro dažniausia, kai yra priimamas teismo sprendimas ir ginčas yra išsprendžiamas iš esmės. Kita vertus, pagrindine statybos proceso dalyvių teisinių ginčų nagrinėjimo institucija laikomi bendrosios kompetencijos teismai. Kiekvienam statybos proceso dalyviui teisę į teisminį ginčų sprendimo būdą garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30, 109 straipsniai, CPK 4 straipsnis, taip pat Lietuvoje ratifikuotos Europos

[123] Kaminskienė, *supra note*, 16: 141.
[124] Richbell, *supra note*, 18: 25.
[125] Vėbraitė, *supra note*, 122: 22.

žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnis. Teisminio statybos proceso dalyvių ginčų sprendimo būdą dažnai skatina pasirinkti ir tarp statybos proceso dalyvių plačiai naudojamos tipinės rangos sutarčių formos, kuriose dažniausiai numatoma, kad „kilę ginčai sprendžiami teismine tvarka“ arba „kilę ginčai sprendžiami Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka“.[126] Kaip viena pagrindinių statybos rangos ginčų nagrinėjimo formų teismas nurodomas ir analizuojant kitų šalių statybos rangos ginčų sprendimo patirtį, pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės[127].

Daiva Račelytė įvardina nemažai verslo ginčo sprendimo teisme minusų: „pasiekta pergalė teisme suteikia tik laikiną satisfakciją, tačiau jokiu būdu neatkuria tarp šalių buvusių gerų santykių ir nutraukia bet kokius ryšius, kurie siejo bendroves vykdant bendrą verslą. Ginčus, neatsižvelgiant į tai, kokio pobūdžio verslo ginčas kilo, teismas sprendžia vadovaudamasis teisės aktų nuostatomis, formuojama praktika. Šalys yra atstovaujamos profesionalių teisininkų, kurie bando pateikti faktinę situaciją ir tai pagrindžiančius įrodymus. Tačiau teisme šalys netenka galimybės pačios valdyti procesus.“[128] Pasak autorės, „kilus komerciniam ginčui kiekviena iš šalių yra suinteresuota kuo greičiau ir kuo mažesnėmis sąnaudomis išspręsti kilusį ginčą. Deja, teismuose to paties padaryti neįmanoma. Vadovaujantis statistiniais duomenimis, vidutinė bylos trukmė Lietuvoje yra dveji metai. Ši vidutinė bylos trukmė nėra preziumuojama, tai tik statistinis duomuo, tačiau šie duomenys leidžia pagrįstai tikėtis, kad ginčo nepavyks greitai ir veiksmingai išspręsti.“[129] „Teisminis ginčo nagrinėjimas, kol pereina visas teisminio nagrinėjimo stadijas bei teismų instancijas, nesunkiai gali išsitęsti į ilgus mėnesius, o praktikoje – net į metus.“[130] Ilgas ginčo sprendimas gali ne tik daug kainuoti, bet taip pat lemti tam tikrų verslo procesų ar stambių sutarčių žlugimą. Bylinėjantis teismai įsitraukia į ginčą, o nepriklausomas asmuo, ne visada turintis specialių žinių apie statybų pramonę, priima sprendimą. Bylos nagrinėjimas gali užtrukti daug mėnesių, o kartais ir metų.[131] Kiti autoriai taip pat atkreipia dėmesį, kad „kaltoji“ šalis per nustatytą laiką privalo vykdyti teismo sprendimą. Pralaimėjusi šalis taip pat turi teisę kreiptis į apeliacinės instancijos teismą, tačiau teismų procesai yra ilgi ir brangūs, o rezultatai gali būti laimėtojo-pralaimėtojo (*win-lose*)[132]. Galiausiai kalbant apie rangos ginčų sprendimą teisme, sutinkama nuomonė, kad rangos ginčai yra per daug kompleksiški, kad bylinėjimasis teisme galėtų būti greitas ir efektyvus kainos atžvilgiu pasirinkimas ir tai buvo viena iš pagrindinių priežasčių

[126] Keršulienė, *supra note*, 10
[127] Gregory-Stevens, Frame, Henjewele, *supra note*, 72: 14.
[128] Kaminskienė ir kt., *supra note*, 15: 357-358.
[129] Kaminskienė ir kt., *supra note*, 15: 357-358.
[130] Keršulienė, *supra note*, 10: 35.
[131] Brooker, Suzanne Wilkinson, *supra note*, 117: 4.
[132] Safinia, *supra note*, 18.

kurtis alternatyviems ginčų sprendimo būdams[133]. Kita vertus, teismas laikytinas tinkama priemone tuose gičuose, kuriuose yra ginčų netinkamumo mediacijai prielaidos, aptaros šio darbo 1.3 poskyryje, pavyzdžiui, teismas yra bene tinkamiausias ginčo sprendimo būdas, jei reikalinga taikyti imperatyvias teisės normas ar jei viena iš šalių siekia suformuoti precedentą. Be to, kai kurie autoriai pirmine funkcija, kurią turėtų vykdyti teismai, įvardina taikos tarp šalių atkūrimą. Pavyzdžiui, V. Vėbraitė, analizuodama teismo tikslus civiliniame procese svarstė, kad „svarbu pirma bandyti patį konfliktą išspręsti taikiai, įtraukti pačias ginčo šalis į ieškojimą galimo taikaus sprendimo, kuris tiktų abiems konfliktuojančioms pusėms. Visa visuomenė yra suinteresuota, jog konfliktuojančios šalys susitartų ir toliau plėtotų tarpusavio santykius. Suprantama, jei nepavyksta šalių sutaikyti, tai turi būti dedamos visos pastangos, kad būtų nustatyta materialinė tiesa byloje ir būtų tinkamai pritaikytos ir išaiškintos materialiosios teisės normos.“[134]

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. rugpjūčio 18 d. įsakymu Nr. 260, siekiant sudaryti sąlygas statybos užsakovams, rangovams (tiekėjams) ir projektuotojams kvalifikuotai parengti, vykdyti ar dalyvauti projektavimo, konsultavimo bei kitų inžinerinių paslaugų, įrenginių tiekimo ir įrengimo, statybos darbų atlikimo konkursuose, parengti ir sudaryti sutartis, rekomenduota naudotis Tarptautinės inžinierių konsultantų federacijos (toliau - FIDIC) leidiniais.[135] Kaip pažymi Kristina Saukalienė „FIDIC modelinės sutartys žinomos ir dažnai naudojamos pasaulyje“[136]. „FIDIC modelinių sutarčių sąlygos yra parengtos remiantis ilgamete patirtimi ir tradicijomis, dėl to jos yra plačiai pripažįstamos“[137]. Taigi, FIDIC neabejotinai įtakingos ir reikšmingos sutarčių sąlygos. „Statybos rangos sutarčių nuostatas tiesiogiai įtvirtina Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos (Raudonoji knyga), Rangovo projektuojamų statybos ir inžinerinių darbų, elektros ir mechanikos įrenginių Projektavimo ir statybos bei įrangos sutarties sąlygos (Geltonoji knyga), Inžinerinių darbų, pirkimų ir statybos (iki rakto) sutarties sąlygos (Sidabrinė knyga) bei Trumpoji statybos rangos sutarties forma (Žalioji knyga).“[138] FIDIC Raudonosios knygos bendrųjų sąlygų 20 skyriuje nustatyta, kad kilus ginčui rangovas turi teisę pateikti pretenziją inžinieriui; bet kuriai šaliai nesutinkant su inžinieriaus sprendimu, ši šalis turi teisę kreiptis į Ginčų nagrinėjimo komisiją (toliau - GNK); jeigu kuri nors šalis nesutinka su GNK sprendimu, ji turi pateikti nepasitenkinimo raštą kitai šaliai, po to ginčą bandoma spręsti taikiai; nepavykus ginčo išspręsti taikiai, ginčas

[133] Deniz Ilter, Pinar Irlayici Cakmak, Yaprak Arici Ustuner, Elcin Tas, „Toward a research roadmap for construction mediation“, *International Journal of Law in the Built Environment* 8, 2 (2016), 1.
[134] Vėbraitė, *supra note*, 122: 20.
[135] „Įsakymas „Dėl Tarptautinės inžinierių konsultantų federacijos (FIDIC) leidinių taikymo“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=1clcwosy04&documentId=TAIS.85564&category=TAD.
[136] Saukalienė, *supra note*, 21: 22.
[137] Klimas, *supra note*, 2: 86.
[138] Saukalienė, *supra note*, 21: 22.

perduodamas arbitražui; jei nepasitenkinimo rašto nepateikta, tačiau šalis GNK sprendimo nevykdo, kita šalis turi teisę kreiptis tiesiai į arbitražą dėl priverstinio GNK sprendimo vykdymo[139]. Tokios ginčų sprendimo sąlygos numatytos visose minėtose statybos rangos santykius reglamentuojančiose FIDIC knygose[140]. Pastebėtina, kad tarp jų nėra mediacijos. Kita vertus, Lietuvos teismai pripažįsta šalių teisę susitarti dėl kitokios nei FIDIC numatytos ginčų sprendimo tvarkos. Pavyzdžiui, LAT teisėjų kolegija savo nutartyje įvertinusi FIDIC Raudonosios knygos nuostatas konstatavo, kad jose nustatyta ginčų sprendimo tvarka savo turiniu yra arbitražinė išlyga, tačiau nagrinėjamoje byloje netaikytina, o kaip viena iš netaikymo priežasčių įvardinta aplinkybė, kad susitarimu ginčo šalys atsisakė arbitražinės išlygos ir išreiškė valią, kad visi iš rangos sutarties kylantys ginčai būtų sprendžiami Lietuvos Respublikos teismuose, ir pačios dalyvavo bylą nagrinėjant teisme[141]. Todėl manytina, kad šalims susitarus dėl kitokios ginčo sprendimo tvarkos, pavyzdžiui, mediacijos, ji būtų galima. Tačiau „konkrečių sąlygų pritaikymas labai priklauso ir nuo konkrečioje valstybėje egzistuojančių imperatyvų“[142].

Minėtas FIDIC rekomenduojamas ginčo sprendimo būdas – įpareigojantis arbitražas, kurio metu priimamas šalis įpareigojantis trečiojo asmens sprendimas. Arbitražo metu šalių ginčą nagrinėja fizinis asmuo, paskirtas arba ginčo šalies, arba ginčo šalių susitarimu, arba kitais būdais ginčui spręsti[143]. Pastebėtina, kad Lietuvoje nuolatinių arbitražo institucijų buvo skiriamas ypatingas dėmesys verslo statybų ginčų sprendimui. Paminėtini keli dokumentai ir juose įtvirtintos nuostatos, kaip puikiai atskleidžiantys mediacijos ir arbitražo santykį, kurie reikšmingi tolimesnei teorinei analizei. Tačiau iš karto svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad Vilniaus tarptautinis ir nacionalinis komercinis arbitražas, kurio dokumentai ir juose įtvirtintos nuostatos bus aptariami, Vilniaus apygardos teismo sprendimu[144] yra pripažintas neteisėtai įsteigtu, o šiuo metu bankrutuojantis[145].

Lietuvos arbitražo asociacijos Visuotinio narių susirinkimo 2011 m. balandžio 22 d. sprendimu Nr. 1-5 „Dėl statybų arbitražo teismo įsteigimo ir tarptautinio komercinio arbitražo procedūros reglamento bei nacionalinio komercinio arbitražo procedūros reglamento bendro abiem jiems V priedo „Verslo ginčų sprendimo tvarka statybų arbitražo teisme“ patvirtinimo“ patvirtinta Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo ir Lietuvos architektų rūmų

[139] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-257-469/2017.
[140] Klimas, *supra note,* 2: 504.
[141] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *op cit*.
[142] Klimas, *supra note,* 2: 83.
[143] „Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.26964.
[144] Vilniaus apygardos teismo 2019 m. balandžio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-620-565/2019.
[145] Valstybės įmonė „Registrų centras“, „JA dokumentai“, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://www.registrucentras.lt/jar/p/dok.php?kod=126203667.

2011-04-21 sudaryta Partnerystės sutartis dėl Statybų arbitražo teismo įsteigimo[146]. Lietuvos arbitražo asociacijos Visuotinio narių susirinkimo 2011 m. balandžio 22 d. sprendimu Nr. 1-5 ir Lietuvos architektų rūmų Tarybos 2011 m. balandžio 29 d. sprendimu Nr. T11-03 patvirtintoje 2011 m. liepos 1 d. Verslo ginčų sprendimo tvarkoje Statybų arbitražo teisme ne tik numatyta šalims rekomenduojama arbitražinio susitarimo išlyga, bet ir skatinimas ginčą spręsti mediacijos būdu. Pažymėta, kad realaus ginčo ar potencialaus konflikto atveju, esant bet kurios šalies pageidavimui arba poreikiui greičiau gera valia (be teismo ir arbitražo) pašalinti nesutarimą (kartu išvengiant ir bylinėjimosi išlaidų), tuo suinteresuota šalis visada (net ir nesant arbitražinio susitarimo) gali inicijuoti ikiarbitražinį (ikiteisminį) susitaikymą, pasiūlydama kitai šaliai sureguliuoti nesutarimą tarpininkavimo-sutaikinimo (mediacijos) būdu[147]. Lietuvos arbitražo asociacijos Visuotinio narių susirinkimo 2016 m. balandžio 29 d. sprendimu Nr.1/16-10 minėta Verslo ginčų sprendimo tvarka Statybų arbitražo teisme neteko galios ir buvo patvirtintas Statybų verslo ginčų sprendimo VšĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo specializuotame statybų arbitražo teisme tvarkos aprašas[148]. Šiuo aprašu statybų verslo ginčuose taip pat buvo skatinama mediacija ir pažymima, jog „žinotina, kad mediacija, kaip verslo ginčų (nesutarimų) sureguliavimo, tarpininkaujant tretiesiems asmenims būdas, skirtingai nuo arbitražinio-teisminio, nesukelia ginčo šalims esminių juridinių (prievolinių-teisinių) pasekmių. Tačiau šio būdo taikymo išdavoje neretai pasiekiami kompromisai, o šalių pasirašyti sutaikinimo (taikos) susitarimai (ypač patvirtinti mediatoriaus parašu ir ginčo šalių duoto „garbės žodžio“ moraline galia) tampa toms šalims doroviniu imperatyvu – savita priesaika (garantija), kuri savo veiksmingumu ir pragmatiškumu verslo santykiuose neretai pranoksta privalomojo vykdymo (teismų ir arbitražų) sprendimų lūkesčius.“[149] Kita vertus, šiame apraše buvo nurodomi ir arbitražo privalumai, kuriais įvardinti patikimumas, skaidrumas, lygiateisiškumas, operatyvumas, konfidencialumas, lankstumas, betarpiškumas, baigtumas, partnerystės tęstinumas, sprendimų įvykdytinumas.

Neabejotinai, arbitražas, turintis nemažai tų pačių kaip ir mediacija privalumų (konfidencialumas, partnerystės tęstinumas ir pan.), turi ir papildomų svarių privalumų lyginant su mediacija, tokių kaip baigtumas ir sprendimų įvykdytinumas. Arbitražo teismo sprendimas

[146] „Dėl Statybų arbitražo teismo įsteigimo ir Tarptautinio komercinio arbitražo procedūros reglamento bei Nacionalinio komercinio arbitražo procedūros reglamento bendro abiem jiems V priedo „Verslo ginčų sprendimo tvarka Statybų arbitražo teisme“ patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400321?jfwid=166ic9iiy.

[147] „Dėl Statybų arbitražo teismo įsteigimo ir Tarptautinio komercinio arbitražo procedūros reglamento bei Nacionalinio komercinio arbitražo procedūros reglamento bendro abiem jiems V priedo „Verslo ginčų sprendimo tvarka Statybų arbitražo teisme“ patvirtinimo“, *supra note,* 146: 5.1. p.

[148] „Dėl Statybų verslo ginčų sprendimo VšĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo (VTNKA) specializuotame Statybų arbitražo teisme tvarkos aprašo patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/34b167b037ec11e6a222b0cd86c2adfc.

[149] *Ibid,* 2 str.

įsiteisėja nuo priėmimo momento ir turi būti vykdomas. Tai reiškia, kad arbitražo teismo sprendimas yra galutinis, neskundžiamas dėl ginčo esmės valstybės teismams. Apeliavimas galimas tik dėl akivaizdaus įstatyme išvardintų konkrečių esminių procedūros taisyklių pažeidimų (dėl ginčo šalies neveiksnumo, arbitražinio susitarimo negaliojimo, netinkamo šalies informavimo apie arbitro paskyrimą ar bylos nagrinėjimą, teismo sudėties ar proceso neatitikimo šalių susitarimui, sprendimo prieštaravimo viešajai tvarkai). Arbitražo teismo sprendimo skundimo apribojimai sudaro ginčo šalims prielaidas apsidrausti nuo priimto sprendimo įvykdymo vilkinimo, greitesnio kreditorinių reikalavimų patenkinimo, ženkliam bylinėjimosi išlaidų sumažinimui.[150] Itin svarbu, kad arbitražo teismų sprendimai neretai lengvai pripažįstami ir privalomai vykdytini 155 valstybėse – Jungtinių Tautų (Niujorko) 1958 m. konvencijos „Dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo“ dalyvėse (LR Seimo ratifikuota 1995 m. sausio 17 d.). Išskirtinas dar vienas arbitražo privalumas sprendžiant statybos verslo ginčą – arbitro kompetencija sprendžiamo ginčo dalyko atžvilgiu. Kadangi arbitrus pasirenka pačios šalys, jos gali pasirinkti būtent tos srities profesionalą.

Kita vertus, arbitražas, priešingai nei mediacija, neturi pigesnio ginčo išsprendimo privalumo. Priešingai, arbitražas, jei jis nėra *ad hoc*[151], reikalauja ne tik atlyginimo už arbitrų paslaugas, bet ir administravimo užmokesčio nuolatinei arbitražo institucijai. Pavyzdžiui, Lietuvos arbitražo teismo internetiniame puslapyje nurodyta, kad administravimo mokestis kai ieškinio suma iki 15 000 eur yra 875 eur, kai ieškinio suma nuo 50 000 eur iki 100 000 eur - 2 000 + 1,5 % ginčo sumos, viršijančios 50 000 ir t.t.[152]. Nagrinėjant ginčą arbitraže, labai tikėtinos ir išlaidos advokato pagalbai. Be to, abejotina ir dėl arbitražo proceso trukmės. Arbitražo procesas, kaip rodo praktika, nėra toks „nekaltas“ trukmės atžvilgiu kaip galėtų atrodyti. Plačiai pagarsėjusi ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje arbitražinė byla Švedijos bendrovė „Svenska petroleum exploration“ prieš Lietuvos Respublikos Vyriausybę ir Lietuvos įmonę „Geonafta“ Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) arbitražo teisme buvo nagrinėjama trejus su puse metų.[153] Taigi, tuo atveju, jei šalims reikalingas greitas ir sąlyginai pigus ginčo išsprendimas, tinkamesniu ginčo sprendimo būdu laikytina mediacija, o kaip jau ne kartą minėta, šios naudos sprendžiant iš rangos sutarties kilusį ginčą yra itin svarbios.

Pastebėtina ir tai, kad LAT prie nearbitruotinų ginčų kategorijos priskyrė ginčus, susijusius su viešuoju interesu. Prie tokių ginčų kategorijos pagal galiojančią teismų praktiką yra

[150] „Dėl Statybų verslo ginčų sprendimo VšĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo (VTNKA) specializuotame Statybų arbitražo teisme tvarkos aprašo patvirtinimo“, *supra note*, 148: 2 str.
[151] „Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas“, *supra note*, 143: 3 str. 1 d. numato, kad *Ad hoc* arbitražas – arbitražas, kai šalių susitarimu ginčo sprendimo procedūros neorganizuoja nuolatinė arbitražo institucija.
[152] Lietuvos arbitražo teismas, „Paslaugų kainos“, žiūrėta 2020 m. sausio 4 d., https://arbitrazoteismas.lt/lt/paslaugu-kainos/.
[153] Natalija Kaminskienė, „Alternatyvus ginčų sprendimas“, *Jurisprudencija* 9(87) (2006), 84–91.

priskirti ginčai dėl viešojo pirkimo sutarties kainos pakeitimo[154]. LAT Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2011 m. spalio 17 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje pagal pareiškėjo UAB „Kauno vandenys“ skundą, bylos Nr. 3K-7-304/2011, išaiškino, kad nearbitruotini ir spręstini tik teisme yra ginčai dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo[155]. Teismas pažymėjo, kad viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas susijęs su viešojo intereso apsauga, todėl VPĮ viešiesiems pirkimams nustatyti specialūs reikalavimai, o šio įstatymo nuostatos aiškintinos ir taikytinos taip, kad būtų apgintas viešasis interesas[156]. Todėl ginčas, kilęs dėl rangos sutarties, sudarytos viešųjų pirkimų būdu, kainos keitimo Lietuvoje negalėtų būti sprendžiamas arbitraže, vienok, negalėtų būti sprendžiamas ir mediacijoje. Įdomu tai, kad Lietuvos teismų pozicija šiuo klausimu griežta ir tokiu atveju arbitražinė išlyga negalėtų būti taikoma net jei ji numatyta FIDIC sutartyje[157]. „Prancūzijoje galimybė pasinaudoti arbitražu, jei abi sutarties šalys yra nacionaliniai subjektai ir nors viena iš sutarties šalių yra viešasis juridinis asmuo, taip pat yra ribota“[158]. Tačiau kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Danijos nacionalinės standartinės statybos sutartyse, kurias privaloma naudoti visiems viešiesiems užsakovams Danijoje, yra arbitražinė išlyga, palanki Statybos ir arbitražo teismui, numatanti, kad šalių ginčai sprendžiami statybų arbitražo teisme Kopenhagoje[159].

Pastebėtina, kad vartotojų ginčų sprendimas arbitražo būdu Lietuvoje taip pat yra apribotas, kas suponuoja, kad arbitražo panaudojimas vartojimo rangos ginčo atveju būtų apsunkintas. Arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių, išskyrus atvejus, kai arbitražinis susitarimas buvo sudarytas po to, kai kilo ginčas[160]. Istoriškai ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių, buvo nearbitruotini dėl to, kad vartotojai buvo laikomi silpnesniąja šalimi[161].

Vartotojų ginčų sprendimas Lietuvoje galimas ikiteisminėje institucijoje, vartotojų ginčų nagrinėjimo tarnyboje, kuri priima ir šalis įpareigojantį sprendimą[162]. Ginčus tarp vartotojų ir verslininkų statybos srityje nagrinėja Vartotojų teisių apsaugos tarnyba, kuri sprendžia vartotojų ir pardavėjų, paslaugų teikėjų ginčus ne teismo tvarka[163], o teismuose bylų dėl vartojimo rangos skaičius sąlyginai mažas. Remiantis Nacionalinės teismų administracijos duomenimis, 2018 m.

---

[154] Justinas Jarusevičius, „Civilinių ginčų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumas“, *Teisė* (2014), 91.
[155] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje nr. 3K-7-458-701/2015.
[156] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-304/2011.
[157] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra note*, 139.
[158] Klimas, *supra note*, 2: 511.
[159] Sylvie Cecile Cavaleri, „Danish construction arbitration: Civil proceedings in disguise“, *Yearbook on International Arbitration and ADR* 6 (2019), 100.
[160] „Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas“, *supra note*, 143: 12 str. 2 d.
[161] Beata Kozubovska, „Ginčų, kylančių iš vartojimo sutarčių, nagrinėjimo arbitraže problematika “, *Teisė* (2011).
[162] Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, „Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba – alternatyvus vartotojų ginčų sprendimo subjektas“, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., http://vvtat.lt/data/public/uploads/2019/02/vvtat_ags.pdf.
[163] „Dėl Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos nuostatų patvirtinimo Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos nuostatų“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., 9.1.6 p. p., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/15bd0000a96f11e59010bea026bdb259.

pirmosios instancijos teismuose gauta 12 ir išnagrinėtos 15 bylų dėl vartojimo rangos, kai tuo tarpu statybų rangos, projektavimo ir tyrinėjimo darbų rangos bei kitos rangos bylos sudarė keliasdešimt kartų didesnius skaičius. Manytina, kad tokiam skirtumui įtaką daro ir esamas ikiteisminis nagrinėjimas.

F. Petrauskas kaip vartotojų ginčų nagrinėjimo ikiteismine tvarka trūkumus įvardina neišspręstą ekspertizių atlikimo klausimą alternatyviu vartotojų ir verslininkų ginčų sprendimo atveju[164], ribotus ikiteismine tvarka vartotojų ginčus nagrinėjančios institucijos įgaliojimus priimti įpareigojantį sprendimą, sudėtingą ginčų sprendimą alternatyvia tvarka tais atvejais, kai ginče dalyvauja bankrutuojančios bendrovės[165]. Be to, autorius nurodo, kad pagal atliktą Europos Sąjungos valstybių apklausą, 93 proc. informaciją pateikusių šalių, nagrinėdamos skundus statybos srityje, taiko AGS[166], o 54 proc. šalių nurodė, kad AGS institucijų sprendimai yra privalomo pobūdžio[167]. Pažymėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 28 straipsnį, vartojimo ginčus nagrinėjančios institucijos sprendimas įsigalioja ir yra privalomas vykdyti, jeigu nė viena ginčo šalis per 30 dienų nuo vartojimo ginčus nagrinėjančios institucijos sprendimo dėl ginčo esmės priėmimo nepareiškia ieškinio bendrosios kompetencijos teisme CPK nustatyta tvarka, prašydama nagrinėti ginčą iš esmės[168].

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 25 straipsnio 9 dalis numato, kad vartojimo ginčus nagrinėjanti institucija pirmiausia imasi priemonių vartotojui ir pardavėjui, paslaugų teikėjui sutaikinti ir siūlo vartojimo ginčą išspręsti taikiai, jeigu, šios institucijos nuomone, atsižvelgiant į konkrečias ginčo nagrinėjimo metu paaiškėjusias aplinkybes, taikus susitarimas įmanomas[169]. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba pažymi, kad ginčo sprendimą taikiu būdu laiko prioritetiniu vartotojų ir pardavėjų, paslaugų teikėjų ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarka tikslu[170]. F. Petrauskas atriboja Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos taikomą sutaikinimą nuo mediacijos pažymėdamas, kad „negalima teigti, kad priimdama alternatyvaus vartotojų ginčo sprendimą Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba taip pat atlieka Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatyme (dabar – Mediacijos įstatymas, aut. pastaba) reglamentuotą mediatoriaus funkciją. Visų pirma, ginčo šalims nepasiekus taikaus susitarimo, alternatyvaus ginčo sprendimo procesas nenutrūksta, o speciali komisija priima sprendimą. Be to, skiriasi ne tik šių dviejų alternatyvaus ginčų sprendimo procedūrų rezultatas, bet

[164] Feliksas Petrauskas, *Vartotojų ginčų sprendimo alternatyvos* (Vilnius: Registrų centras, 2015), 237.
[165] *Ibid*, 238.
[166] *Ibid*, 242.
[167] *Ibid*, 244.
[168] „Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.6020?faces-redirect=true.
[169] *Ibid*.
[170] Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisijos 2019 m. balandžio 26 d. nutarimas Nr. 10-500.

ir pastarųjų iniciavimo pagrindai: vienu atveju tai turi būti rašytinis šalių susitarimas dėl mediacijos (taikinamojo tarpininkavimo) taikymo, kitu atveju pakanka vartotojo prašymo su išdėstytomis ginčo aplinkybėmis ir vykdymo tvarka“[171]. Manytina, kad toks ginčo sprendimas lyginant su mediacija turi trūkumą, galintį lemti mažesnį šalių norą susitarti taikiai – šis procesas šalims primetamas ir jame šalys turi dalyvauti, priešingai nei mediacijoje, kurioje, net jai esant privalomai, būdingas šalių savanoriškumas, t. y. šalys mediacijoje dalyvauja tik savanoriškai ir gali iš mediacijos bet kada pasitraukti.

„Jungtinėje Karalystėje 1996 m. priėmus Statybos įstatymą, buvo numatyta privaloma išankstinė ginčo sprendimo priėmimo procedūra – skubus pirminis sprendimas (anglų k. *fast-track adjudication*)“[172]. Iki tol vienintelės galimybės spręsti statybų pramonėje kilusius ginčus buvo arbitražas arba teismai. Todėl skubaus pirminio sprendimo numatymas statybų pramonėje buvo reikšminga pagalba, suteikianti galimybę išspręsti ginčus be didelės įtakos statybų proceso dalyvių piniginiams srautams. Tai buvo pirmieji žingsniai link taupių, savalaikių ginčo sprendimo procesų. Tačiau šis ginčo sprendimo būdas ne visiškai atitiko lūkesčius, ypač dėl kainos ir prastų ginčo šalių tarpusavio santykių.[173] Klausimai, kurie pirmiausia buvo perduoti spręsti skubiam pirminiam sprendimui, buvo susiję su vengimu atsiskaityti su rangovu. Tačiau procedūrai esant sėkmingai, šiuo būdu perduoti spręsti svarbesni ir kompleksiškesni ginčai. Tai neišliko be pasekmių, o kuo procedūra kompleksiškesnė, tuo brangesne ji tampa.[174] Pastebėtina, kad „tokia privaloma išankstinė forma taip pat yra numatyta Naujojoje Zelandijoje, Singapūre, daugelyje Australijos valstijų“[175].

Skubus pirminis sprendimas, kaip AGS būdas, yra panašus į arbitražą, bet daug trumpesnis[176]. Tai ribota laike, paspartinta arbitražo forma. Sprendimą priimantis asmuo paprastai yra ginčo srities specialistas, o sprendimas pateikiamas per 28 dienas nuo jo perdavimo spręsti. Sprendimas yra grindžiamas atitinkamais teisės aktais ir yra įpareigojantis, jei šalys jo neapskundžia teismui ar arbitražui.[177] Tačiau pastebima, kad iš tiesų ginčo išsprendimas užtrunka ilgiau nei 28 dienos, kai kurie procesai tęsiasi mėnesiais ir gali būti itin brangus, pavyzdžiui, kainuoti daugiau kaip po 100 000 svarų sterlingų kiekvienai šaliai[178]. Procedūra nelabai tinkama dideliems, kompleksiniams ginčams. Didėjantis perduodamų ginčų kompleksiškumas paveikė procedūrą, kuri turėjo būti greitas, šalių konsensunsu ir gerų santykių išsaugojimu paremtas ginčų

[171] Petrauskas, *supra note*, 164: 204.
[172] Klimas, *supra note*, 2: 510.
[173] Gregory-Stevens, Frame, Henjewele, *supra note*, 72: 1.
[174] Rosher, *supra note*, 108: 498.
[175] Klimas, *supra note*, 2: 510.
[176] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 47.
[177] Richbell, *supra note*, 18: 23.
[178] Gregory-Stevens, Frame, Henjewele, *supra note*, 72: 2.

sprendimo būdas. Galiausiai tai virto procedūra, kuri tampa vis brangesnė, ginčytinesnė, ilgesnė ir formalesnė.[179] Todėl keliamas klausimas, ar mediacija neturėtų būti numatoma kaip rangos ginčų sprendimo būdas, kuriuo reikėtų pasinaudoti prieš kreipiantis dėl pirminio sprendimo *(adjudication)*. Atkreiptinas dėmesys, kad nepavykus susitarti mediacijoje, šalys galėtų kreiptis dėl pirminio sprendimo, tačiau kai geri santykiai, tikėjimas ir pasitikėjimas tarp šalių yra sugadinami priimant pirminį sprendimą, jos nebegali jų atkurti rinkdamosis mediaciją.[180]

Apibendrinant galime teigti, kad rangos, kaip ir kituose, ginčuose šalys turi galimybę rinktis iš ne vieno ginčo sprendimo būdų, kuriuose būtų priimamas jas įpareigojantis sprendimas. Ginčo sprendimo būdai, kuriuose priimamas šalis įpareigojantis sprendimas turi reikšmingą privalumą lyginant su mediacija – priimto sprendimo privalomumą ir vykdytinumą. Kita vertus, nei vienas iš šalis įpareigojančių ginčų sprendimų neužtikrina laiko ir mažesnių bylinėjimosi išlaidų (išskyrus ikiteisminį vartotojų ginčų sprendimą), o ypač gerų šalių tarpusavio santykių išsaugojimo. Manytina, kad nebūtinai kaip galutinis, bet bent jau tarpinis ginčo sprendimo būdas, kuriame šalys nors ir iš dalies išspręstų kompleksinį ginčą, atkurtų tarpusavio santykius ir išsigrynintų savo poziciją, mediacija rangos ginčuose yra reikalinga ir galima.

2.3 Rangos teisinio santykio šalių pasirenkami ginčų sprendimo būdai Lietuvoje

Šiame darbo poskyryje aptariami atlikto empirinio tyrimo, kurio tikslai - Lietuvoje veikiančių rangos teisiniuose santykiuose nuolat dalyvaujančių subjektų ginčams spręsti pasirenkamų sprendimo būdų, šalių poreikių, mediacijos pasirinkimo populiarumo, to priežasčių, nustatymas, rezultatai.

Siekiant palyginti tam tikrus atvejus ar socialines kategorijas, paprastai imamas struktūruotas kokybinis interviu[181], o kokybinio tyrimo dėmesio centras – tyrimo dalyvių perspektyvos, subjektyvios sampratos ir patirtys, kasdieniai kontekstai[182]. Todėl, kaip tinkama priemonė siekiamam empirinio tyrimo tikslui pasiekti, panaudotas kokybinis tyrimo metodas - struktūruotas interviu.

Mokslinėje literatūroje pažymima, kad atliekant kokybinį tyrimą kokybinio interviu dalyviai yra tikslingai parenkami dėl savo savybių ir patirties[183], todėl empirinio tyrimo metu apklausti rangos teisiniuose santykiuose dėl pagrindinės veiklos rūšies (nekilnojamojo turto vystymas, projektavimas, statybų ranga, kitos rūšies ranga ir kita) nuolat dalyvaujančių juridinių

[179] Rosher, *supra note*, 108: 501.
[180] Gregory-Stevens, Frame, Henjewele, *supra note*, 72: 14.
[181] Inga Gaižauskaitė, Natalija Valavičienė, *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vadovėlis* (Vilnius: Registrų centras, 2016), 20.
[182] *Ibid*, 16.
[183] *Ibid*, 22.

asmenų, pasirinktų atsitiktine tvarka, atstovai. „Kokybinio tyrimo imtis neprivalo būti iš anksto baigtinė – dinamiškos ir (ar) besivystančios imties požiūris labiausiai atitinka kokybinio tyrimo prielaidas. Galutinis per tyrimą atliktų interviu skaičius gali būti nulemtas duomenų rinkimo ir analizės procesų metu, tai priklauso nuo iš kiekvieno naujai atliekamo interviu gaunamų duomenų kiekio ir kokybės.“[184] Paprastai daugiausia skirtingos informacijos gaunama per pirmuosius interviu. Paskui nauji interviu imami tol, kol informacija pradeda kartotis ir iš esmės nebeatskleidžiama naujų, su tyrimo tikslu susijusių aspektų.[185] Mokslinėje literatūroje pažymima, kad kai pasiekiamas toks prisotinimas, atlikti daugiau interviu nedraudžiama, tačiau nėra tikslinga[186]. Todėl, atsakymams į klausimus, kaip matysime, iš esmės sutampant arba esant labai panašiems, apklausėme septyniolikos skirtingų juridinių asmenų atstovus.

Kokybinio interviu pagrindas – atviri klausimai[187]. Struktūruoto interviu atveju preliminariai suformuluojami atviri klausimai ir numatoma jų eilės tvarka[188]. Siekiant minėtų empirinio tyrimo tikslų, pasirinkti šie interviu klausimai: 1) Kas dažniausiai esate rangos sutartyje (rangovas, užsakovas)? 2) Ar rangos ginčą dažniausiai sprendžiate vienu ar keliais būdais (pavyzdžiui, derybomis ir teisme, kita)? 3) Kokius ginčų sprendimo būdus rangos ginčo atveju dažniausiai renkatės (teismą, arbitražą, mediaciją, derybas, kita)? 4) Kas Jums svarbiausia renkantis rangos ginčo sprendimo būdą (ginčo sprendimo greitis, kaina, santykių su kita šalimi išsaugojimas, konfidencialumas, įpareigojantis sprendimas, kita)? 5) Ar Jums teko spręsti rangos ginčą mediacijos būdu? 6) Kaip apibūdintumėte mediaciją? Kokius jos privalumus ir trūkumus sprendžiant rangos ginčą įvardintumėte?

Įvertinus apklausos dalyvių atsakymus, aštuoni iš jų rangos teisiniame santykyje dažniausiai dalyvauja kaip rangovas, šeši – kaip užsakovas, o dar trys – tiek kaip užsakovas tiek kaip rangovas. Dauguma respondentų nurodė, kad ginčams spręsti pagrindiniu jų sprendimo būdu renkasi derybas ir tik deryboms nepavykus, kaip kraštutine priemone, labai retai kreipiasi į teismą (trylika respondentų). Keturi respondentai nurodė, kad ginčams spręsti renkasi tik derybas. Tik vienas respondentas nurodė, kad be derybų ir teismo renkasi ir papildomą ginčo sprendimo būdą (arbitražą). Vienas iš atsakiusiųjų buvo pasinaudojęs mediacija, tačiau dauguma apklausos dalyvių galėjo bent apytiksliai apibūdinti, kas yra mediacija (dešimt respondentų).

Svarbiausiais reikiamo ginčo sprendimo privalumais apklausos dalyviai įvardino ginčo sprendimo greitį (aštuoni rangovai, aštuoni užsakovai), kainą (septyni rangovai, šeši užsakovai), gerų santykių išsaugojimą (šeši rangovai, keturi užsakovai), reputacijos išsaugojimą (keturi

[184] *Ibid*, 40.
[185] *Ibid*, 41.
[186] *Ibid*.
[187] *Ibid*, 20.
[188] *Ibid*, 20.

rangovai, du užsakovai), įpareigojantį sprendimą (vienas rangovas, vienas užsakovas), kitas priežastis – teisingą ir sąžiningą ginčo baigtį (vienas respondentas). Ginčo sprendimo greičio poreikį ir įtaką darbų rezultatui ypač pažymėjo užsakovai, kai kurie jų apklausoje tai paaiškindami papildomai. Rangovai labiau buvo linkę akcentuoti reputacijos išsaugojimo svarbą.

„Pristatant kokybinio tyrimo rezultatus, būtina rodyti duomenis, t. y. iš interviu su tyrimo dalyviais pateikti citatų, kurios pagrindžia tyrėjo pateikiamas interpretacijas, formuluojamus teiginius.“[189] Vertinant mediacijos taikymo rangos ginčuose perpektyvas svarbu atkreipti dėmesį, kad ne vienas respondentas išreiškė nepasitikėjimą mediacija, nurodydami skirtingas to priežastis. Vienas iš respondentų, reikšdamas abejones dėl mediacijos, kaip galimo ginčo sprendimo būdo pasirinkimo, pirmiausia ją įvardino kaip papildomą ginčo sprendimo būdą tarp derybų ir teismo, t. y. po kurio vis tiek reikėtų kreiptis į teismą ir paaiškino, kad užsakovas retai būna suinteresuotas skirti papildomai laiko ir prailginti sprendimo priėmimo terminus. Pažymėjo, kad jei jau nepavyko išspręsti ginčo derybomis, geriausia rinktis jau gerai žinomą ir pažįstamą ginčo sprendimo būdą – teismą. Dar vienas respondentas kaip pagrindinį mediacijos pasirinkimo trūkumą įvardino, jog tai laikui imlaus proceso pradėjimas, t. y. kol ginčas patenka pas aukštą kvalifikaciją turintį mediatorių, dirbantį su konkrečia sritimi, kol jis turi laiko padėti spręsti ginčą, kol susiderinamas susitikimas su šalimis ir panašios aplinkybės lemia, kad praeina daug laiko.

Net keli respondentai mediacijos trūkumu įvardino nepasitikėjimą mediatoriaus neutralumu, nešališkumu, būtinybe jam patikėti su ginču susijusią informaciją (trys respondentai). Vienas iš respondentų išreiškė nuogastavimą, kad mediatoriaus pasiūlymai gali nuvilti kažkurią ginčo šalį, jei jis manys, kad mediatorius nesupranta visų jai svarbių aplinkybių ir rodo prielankumą kitai šaliai.

Kai kurie respondentai apibūdino priežastis, kodėl, jų manymu, Lietuvoje mediacija nėra populiari. Pavyzdžiui, vienas respondentas atkreipė dėmesį į, jo manymu, prastą Lietuvos mediatorių kompetenciją, paaiškino, kad mediatorius turėtų būti ginčo santykių specialistas (pvz. specialistas rangos santykiuose), kad galėtų aktyviai ir kokybiškai dalyvauti sprendžiant konkrečius ginčo klausimus. Pastebėtina, kad respondentas šiuo pasakymu atskleidžia vertinamojo stiliaus mediacijos lūkestį. Kitas respondentas mediacijos nepopuliarumo priežastimi įvardino mediacijos praktikos nebuvimą, ko pasekoje būtų sunku įtikinti kitą šalį kreiptis pas mediatorių. Vienas iš repondentų pastebėjo, kad ginčui spręsti pasirenkamas būdas priklauso ir nuo išlygos pasirašytoje sutartyje, kuri įprastai numato, kad visų pirma yra būtinos derybos, o joms nepavykus - teisminis procesas arba arbitražas, priklausomai nuo to, ko konkreti šalis, pasiūlydama vieną ar

[189] Gaižauskaitė, Valavičienė, *supra note*, 181: 35.

kitą procesą ginčų sprendimui siekia (pavyzdžiui, arbitražas kitos šalies dažniausiai yra siūlomas dėl konfidencialumo).

Svarbu aptarti, kad respondentai išsakė ir teigiamus lūkesčius mediacijos plėtros klausimais. Pavyzdžiui, vienas respondentas pažymėjo, kad pati mediacijos instituto idėja yra labai gera, todėl belieka laukti, kada ji bus išvystyta. Kitas respondentas nurodė, kad nors tai naujas procesas, kuris Lietuvoje dar neįsitvirtinęs, tuo atveju, jei mediatorius yra kompetentingas, turi tokius privalumus kaip ginčo sprendimo greitis, galimybė išvengti teismo. Dar kitas respondentas paaiškino, kad išspręsti ginčą dažniausiai trukdo advokatų pervertintas šalies pozicijos stiprumas, o mediacijos privalumu būtų realistiškas šalių pozicijų identifikavimas, kas leistų greičiau rasti kompromisą ginče. Kiti respondentai mediacijos privalumais įvardino pagalbą šalims, kai jos negali įveikti savo ambicijų, požiūrį į ginčą iš naujos perpektyvos (du respondentai), galimybę išsaugoti reputaciją (vienas respondentas), teismų darbo krūvio sumažinimą (vienas respondentas), ginčo sprendimo greitį, kainą, neigiamų emocijų išvengimą (vienas respondentas).

Apibendrindami galime teigti, kad mediacija rangos ginčuose Lietuvoje nėra populiari, taip pat trūksta šioje srityje kompetentingų mediatorių, nors rangos teisinių santykių šalys mediacijos kokybės klausimą sieja būtent su mediatoriaus kompetencija ir pasitikėjimu juo. Kita vertus, pagrindinius šalių poreikius (ginčo sprendimo greitį, kainą, santykių išsaugojimą, reputaciją) galėtų patenkinti būtent mediacija. Vis gi Lietuvoje populiariausiais rangos ginčo sprendimo būdais yra derybos ir tik išimtiniais atvejais – teismas. Tikslių tik šių ginčų sprendimo būdų rinkimosi priežasčių nustatymui reikalingas atskiras tyrimas, kurio dėl magistro baigiamojo darbo apimties neatliksime.

3 MEDIACIJOS RANGOS GINČUOSE SKATINIMAS

3.1 Mediacijos skatinimo rangos ginčuose priemonės

Vienas pagrindinių mediacijos principų – konfidencialumas, viena vertus, yra mediacijos privalumas, kita vertus, dėl mediacijos konfidencialumo sudėtinga surinkti patikimus statistinius duomenis, leidžiančius įvertinti, kas ją labiau skatintų ateityje. Europos komisija, 2017 m. teikdama ataskaitą dėl Mediacijos direktyvos valstybėse narėse įgyvendinimo pažymėjo, jog apgailestauja, kad sunku gauti išsamius statistinius duomenis apie mediaciją, įskaitant bylų, kurioms buvo taikoma mediacija, skaičių, vidutinę mediacijos procesų trukmę ir sėkmingai išspręstų bylų skaičių. Taip pat pažymėjo, kad, neturint patikimos duomenų bazės, labai sunku

toliau skatinti mediaciją ir didinti visuomenės pasitikėjimą jos veiksmingumu.[190] Kita vertus, tiek kaip kliūtys mediacijos populiarumo didėjimui tiek mediacijos skatinimo priemonės yra minimos Mediacijos direktyvoje, su jos įgyvendinimu susijusiuose stebėjimuose, taip pat įvairių autorių atliktose apklausose, teorinėse įžvalgose.

Vadovaujantis Mediacijos direktyvos 9 straipsniu, valstybės narės visomis jų nuomone tinkamomis priemonėmis skatina, kad visuomenei būtų prieinama informacija, visų pirma internete, apie galimybes kreiptis į mediatorius ir organizacijas, teikiančias mediacijos paslaugas. Tačiau Europos Parlamentas pastebėjo, kad esama tam tikrų sunkumų, susijusių su praktiniu nacionalinių mediacijos sistemų veikimu, kurie dažniausiai susiję su priešiškumo tradicija ir mediacijos kultūros valstybėse narėse trūkumu, menku informuotumu apie mediaciją daugumoje valstybių narių, nepakankamomis žiniomis, kaip elgtis tarpvalstybiniais atvejais, ir mediatoriams skirtų kokybės kontrolės mechanizmų veikimu[191]. Andrew Agapiou ir Bryan Clark, apklausę Škotijos rangovus, priėjo išvados, kad kliūtimis mediacijos plėtrai statybų srityje yra palyginti ankstyvas jos vystymosi etapas, neaiški mediatorių kvalifikacija, griežto reguliavimo stygius, tinkamai patyrusių statybų mediatorių stygius[192]. Autoriai atkreipė dėmesį, kad supratimas apie mediacijos naudas yra menkas ir tuo tikslu yra reikalingas švietimas, seminarai, konferencijos ir mokymai. Pripažįstamas tarpininkavimo teisinės sistemos poreikis, kaip ir griežtesnės priemonės, skirtos pritraukti šalis į mediaciją.[193] Atlikus Škotijos mediatorių, praktikuojančių statybos srityje, apklausą, kliūtimis, trukdančiomis labiau naudotis mediacija rangos ginčuose, buvo įvardytos kvalifikuotų mediatorių trūkumas, nuolatinis pirminio sprendimo (angl. *adjudication*) populiarumas ir teisininkų bei šalių priešinimasis[194]. Anglijos statybos proceso dalyvių apklausos rezultatai parodė, kad mažo ir lėto mediacijos priėmimo priežastimis yra menkas supratimas apie mediacijos procesą, pasitikėjimo kitos šalies geranoriškumu ir galimybe susitarti trūkumas. Be to, nustatytas vyraujantis klaidingas požiūtis, kad mediacija nėra tinkamas būdas, padėsiantis susitarti, ar tai, kad šalys, siekdamos pasinaudoti mediacija, atrodys silpnos.[195]

Lėtas naujų praktikų statybų industrijoje įsisavinimas reikalauja specialių pastangų padidinti statybų industrijos supratimą apie mediaciją. Tai galima pasiekti pasitelkus reklamą, kas

[190] „2017 m. rugsėjo 12 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų (Mediacijos direktyvos) įgyvendinimo“, žiūrėta 2020 m. kovo 10 d., http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0321_LT.html.

[191] „2017 m. rugsėjo 12 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų (Mediacijos direktyvos) įgyvendinimo“, *ibid*.

[192] Ian Trushell, Bryan Clark, Andrew Agapiou, „Contruction mediation in Scotland: an investigation into attitudes and experiences of mediation practitioners“, *International journal of law in the built environment* 8, 2 (2016), 107.

[193] Trushell, Clark, Agapiou, *supra note*, 192: 108.

[194] Trushell, Clark, Agapiou, *supra note*, 192: 120.

[195] Gregory-Stevens, Frame, Henjewele, *supra note*, 72: 15.

parodo tikruosius rezultatus ir kaip privalomus, skatinančius mediaciją.[196] Taigi, neabejotinai mediacijos skatinimui rangos ginčuose reikalingomis priemonėmis laikytinas mediacijos viešinimas, suinteresuotos visuomenės (rangovų, nekilnojamojo turto vystytojų ir kitų) informavimas apie mediaciją, kaip ginčų sprendimo procesą, jos naudas, taip pat mediacijos kokybės puoselėjimas. Pastarąjį laikydami itin svarbia mediacijos skatinimo priemone, atskirai aptarsime sekančiame šio darbo poskyryje.

Mediacijos direktyvos įžanginėje dalyje numatyta, kad siekiant paskatinti šalis naudotis mediacija valstybės narės turėtų užtikrinti, kad jų apribojimų ir senaties terminams taikomos taisyklės neužkirstų kelio šalims kreiptis į teismą ar arbitražą, jei mediacijos pastangos nebūtų sėkmingos. Analogiška nuostata įtvirtinta Mediacijos direktyvos 8 straipsnio 1 dalyje. Pagal Mediacijos įstatymo 18 straipsnio 1 dalį, pradėjus mediaciją, ieškinio senaties terminai sustabdomi. Senaties terminų sustabdymas, kaip mediacijos skatinimo priemonė, neabejotinai yra svarbi, ypač atsižvelgiant į tai, kad kai kuriose su rangos ginčų sprendimu susijusiuose klausimuose taikomi sutrumpinti ieškinio senaties terminai. Pavyzdžiui, reikalavimams, kylantiems dėl atliktų darbų trūkumų, nustatomas vienerių metų ieškinio senaties terminas[197], sutrumpintas šešių mėnesių ieškinio senaties terminas taikomas ieškiniams dėl netesybų (baudos, delspinigių) išieškojimo[198], sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo, tarp jų ir reikalavimams atlyginti žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produkcijos[199]. Be to, kaip jau aptarta 2 šio darbo dalyje, rangos ginčai neretai gali būti kompleksiški, o mediacija gali būti tik tarpinis sprendimo būdas, iki kol šalys išspręs kilusį ginčą pilna apimtimi. Todėl rangos ginčo šalys, bijodamos praleisti ieškinio senaties terminą, ypač jei jau užgaišo laiko bandydamos išspręsti ginčą kitu taikiu būdu, pavyzdžiui, derybomis, gali skubėti kreiptis į teismą. Aiškiai žinodamos šią mediacijos skatinimo priemonę (senaties terminų sustabdymą), šalys nebijotų ja pasinaudoti prieš kreipdamosis į teismą.

E. Atutienė atkreipė dėmesį, kad kitas sudėtingas teorinis ir praktinis klausimas, kuris visai neseniai tapo mokslinių diskusijų centru ir gali būti netiesiogiai siejamas su verslo ginčų šalių nenoru taikyti mediacijos procesą, – tai susitarimo dėl verslo ginčo esmės vykdymo problema[200]. „Šalys, net ir savanoriškai vykdančios susitarimą, nėra užtikrintos, kad ateityje nekils iššūkių ir nesutarimų dėl priimto mediacijos susitarimo vykdymo, o pagrindinio teisės akto, kuriuo

[196] Deniz Ilter, Attila Dikbas, „An analysis of key challenges to the widespread use of the mediation in the Turkish construction industry“, International Journal of law in the built environment, 1, 2 (2009), 154.
[197] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note,* 22: 6.667 str. 1 d.
[198] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note,* 22: 1.125 str. 5 d. 1 p.
[199] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note,* 22: 1.125 str. 8 d.
[200] Atutienė, *supra note,* 13: 294-295.

vadovaujantis tiek Lietuvos Respublikoje, tiek ir kitose pasaulio valstybėse būtų galima pripažinti ir vykdyti mediacijos susitarimus, nėra.“[201] Į reikšmę, kurią mediacijos populiarumui turi mediacijos metu pasiekto susitarimo vykdymo užtikrinimas, dėmesį atkreipė ir Europos komisija, kuri nurodė, kad nepaisant savanoriško mediacijos pobūdžio, turi būti imtasi tolesnių veiksmų, siekiant užtikrinti greitą susitarimų, pasiektų naudojantis mediacija, vykdymą už prieinamą kainą, visapusiškai laikantis pagrindinių teisių, taip pat Sąjungos ir nacionalinės teisės nuostatų[202]. Kita vertus, mediacijos metu pasiektą susitarimą galima įforminti taikos sutartimi kuri, patvirtinta teismo, jos šalims turi galutinio teismo sprendimo (*res judicata*) galią ir yra priverstinai vykdytinas dokumentas[203]. Nors pastebėtina, kad tokia sutartis įpareigos tik ją sudariusias šalis. Todėl manytina, kad reikšmingu veiksniu, kuriuo galėtų būti skatinama mediacija, laikytinas jos metu priimto susitarimo privalomumo įtvirtinimas.

Mediacijai skatinti yra pasirenkami įvairūs būdai, tarp kurių ir mediacijos privalomumas, kuris neretai kritikuojamas dėl savanoriškumo principo pažeidimo. Lietuvoje privalomoji ikiteisminė mediacija pasirinkta šeimos ginčuose, o pirminiame Mediacijos įstatymo pakeitimo įstatymo projekte siūlyta numatyti privalomąją ikiteisminę mediaciją ir ginčuose dėl nedidelių sumų, kurių nagrinėjimo ypatumai reglamentuoti CPK XXIV skyriuje (441 straipsnyje), t. y. dėl pinigų sumų, neviršijančių dviejų tūkstančių eurų. Todėl galime pastebėti, kad jei būtų pasilikta prie pirminio siūlymo, tam tikrais atvejais privalomoji ikiteisminė mediacija Lietuvoje būtų taikoma ir kai kurių rangos ginčų atveju, pavyzdžiui, jei pagal rangos sutartį reikalaujama netesybų iki 2000 eur. Įdomu tai, kad pavyzdžiui Jungtinėje Karalystėje atlikto tyrimo metu buvo nustatyta, kad pagrindinės statybos ginčų kilimo priežastys buvo finansininės problemos, t. y. finansinis elementas yra pagrindinis statybų ginčų šaltinis Jungtinėje Karalystėje[204]. Kaip buvo numatyta Mediacijos įstatymo aiškinamajame rašte, privalomoji ikiteisminė mediacija tiek šeimos ginčuose tiek ginčuose dėl nedidelių sumų pasiūlyta siekiant skatinti neteisminę civilinių ginčų mediaciją ir tuo pačiu mažinti teismų darbo krūvį[205]. Privaloma mediacija komerciniuose ginčuose tais atvejais, kai siekiama finansinių reikalavimų patenkinimo (priteisti skolą ar žalos atlyginimą) nuo 2019 m. sausio 1 d. pradėta taikyti Turkijoje, išskyrus tuos komercinius ginčus, kuriuose šalys yra susitarę

[201] Atutienė, *supra note*, 13: 296.
[202] „Dėl 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų (Mediacijos direktyvos) įgyvendinimo“, žiūrėta 2020 m. kovo 11 d., http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0238_LT.html?redirect.
[203] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note*, 22: 6.985 str.; „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, *supra note*, 52: 16 str.
[204] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 139.
[205] „Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 65, 80, 87, 93, 135, 142, 147, 177, 189, 225 ir 231 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 231^1 ir 231^2 straipsniais įstatymo ir Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 2, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 23 straipsnių ir šeštojo skirsnio pakeitimo įstatymo projektų AIŠKINAMASIS RAŠTAS“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a43347f2230d11e6acbed8d454428fb7?jfwid=166ic96rf7.

kilusius ginčus spręsti arbitraže. Svarbiausiu tokios privalomos mediacijos nustatymo tikslu yra įvardijami siekis sumažinti atsilikimą komercinėse bylose ir prisidėti prie socialinės taikos sprendžiant ginčus draugiškais būdais. Manoma, kad geriausias būdas tai pasiekti plečiant privalomos mediacijos įgyvendinimą civilinėse komercinėse bylose.[206] Kita vertus, lyginant mediacijos rezultatus privalomosios ir savanoriškos mediacijos atvejais, savanoriški mediacijos atvejai pasirodė esantys sėkmingesni nei privalomosios[207]. Turkijoje numatytas 6 savaičių terminas su galimu dviejų savaičių pratęsimu mediacijos procesui užbaigti[208], kas suponuoja, jog šiuo būdu nepavykus išspręsti ginčo šalys neprarastų daug laiko.

Jungtinės Karalystės teismai suteikia visišką palaikymą mediacijos naudojimui kaip ginčų sprendimo technikai. Teismai bandė padidinti žmonių sąmoningumą patardami ir skatindami pasirinkti mediaciją kaip pirminę ginčų sprendimo galimybę.[209] Vienas iš veiksmų, kuriais teismai skatino naudoti AGS, pavyzdžių buvo 1999 m. Civilinio proceso taisyklės (CPR). Pagal šias taisykles teismas pataria naudoti mediaciją, o bet kuriai šaliai, kuri be svarbių priežasčių atsisako pasinaudoti privaloma mediacija, gali būti taikoma piniginė sankcija.[210] Lietuvoje teisėjas, nustatęs didelę taikaus ginčo sprendimo tikimybę, gali perduoti ginčą privalomai spręsti teisminės mediacijos būdu[211]. CPK numato, kad teismas gali nukrypti nuo bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, nustatęs, kad šalis neargumentuotai atsisakė pasinaudoti privalomąja mediacija arba prašymą perduoti ginčą spręsti mediacijos būdu pareiškė nesąžiningai, arba nesąžiningai naudojosi mediacija, arba mediacijos metu reiškė nesąžiningus prašymus[212], taip pat numatyta ir mediacijos skatinimo priemonės, nes jeigu prieš kreipdamosi į teismą šalys ginčą sprendė mediacijos būdu, mokama 75 procentai mokėtinos žyminio mokesčio sumos[213].

Privaloma mediacija dažniausiai numatoma siekiant šalis susipažinti su šiuo ginčų sprendimo būdu, juo pasinaudoti. Svarstytina, ar tokia priemonė būtų proporcinga rangos santykiuose, kurie visada susiję su verslu, bent jau rangovo, t. y. kur turėtų būti pasirenkamas tam atvejui tinkamiausias ginčo sprendimo būdas. Pavyzdžiui, nors Jungtinėje Karalystėje nepasinaudojus mediacija, kaip minėta, gali būti taikomos tam tikros sankcijos, mediacija vis dar mažai naudojama spręsti statybų rangos ginčus, ypač Anglijoje. Tai atskleidžia, kad augantis

[206] Hasan Kadir Yilmaztekin, „Turkey introduces mandatory civil mediation for commercial cases including IP rights“, *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 14, 6 (2019), 433.
[207] Kaminskienė ir kt., *supra note,* 87: 59.
[208] Kadir Yilmaztekin, *op cit,* 433.
[209] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note,* 46: 160.
[210] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note,* 46: 153.
[211] „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, *supra note,* 121: 231[1] str. 1 d.
[212] „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, *supra note,* 121: CPK 93 str. 4 d.
[213] „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, *supra note,* 121: CPK 80 str. 8 d.

supratimas turi būti papildytas supratimu apie mediacijos procesą, naudas, kurios juo gali būti pasiektos ir padidėjusį mediacijos prieinamumą. Atrodo, kad mediacijai reikalinga parama numatant standartinėse rangos sutartyse mediacijos išlygą, pagal kurią mediacija reikėtų pasinaudoti prieš kreipiantis dėl pirminio sprendimo (*adjudication*).[214] Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose privačiame sektoriuje plačiai naudojamos bendrosios statybų rangos sutarties sąlygos numato daugiapakopę ginčų sprendimo procedūrą, pradedant derybomis, kurioms nepasisekus ginčo sprendimas gali būti tęsiamas mediacijoje ar arbitraže, taip pat šalys visada gali bylinėtis teisme[215].

Minėta, kad FIDIC nenumato mediacijos išlygos, o tai laikytina svarbia aplinkybe, mažinančia mediacijos taikymą rangos ginčuose. Kaip pastebėjo Kristina Saukalienė, „FIDIC modelinės sutartys daug kur naudojamos. Nors, pavyzdžiui, Lietuvos teisės sistemoje FIDIC modelinės sutartys paprastai yra dispozityvaus taikymo, tačiau LAT dar 2004 metais yra išaiškinęs, kad FIDIC modelinių sutarčių sąlygos įgauna įstatymo galią ir tampa neatskiriama sutarties dalimi, jei šalys aiškiai susitarė dėl FIDIC taikymo tarpusavio sutartiniams santykiams. Be to, reikalavimas statybos rangos procesą vykdyti pagal FIDIC standartines sutarčių sąlygas dažnai taikomas Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą gaunantiems statybos dalyviams, maža to, reikalavimas taikyti FIDIC sutarčių nuostatas įtvirtintas esant statybos darbų pirkimams organizuojamiems pagal FIDIC sąlygas ir darbų finansavimui iš konkrečių europinių lėšų šaltinių įtvirtintas ir poįstatyminiuose teisės aktuose.“[216]

Apibendrinant galime teigti, kad viena iš reikalingiausių mediacijos rangos ginčuose skatinimo priemonių galėtų būti jos viešinimas, ypač mediacijos naudų pabrėžimas ir išsamios informacijos apie mediacijos procesą atskleidimas. Mediacija galėtų būti skatinama ir numatant jos išlygą, pirmine kitų ginčo sprendimo būdų atžvilgiu (arbitražo, teismo) šalių ginčo procedūra nurodant mediaciją, rangos sutartyse. Ypač efektyvia priemone galėtų būti laikoma tokios išlygos numatymas standartinėse sutartyse. Teisėkūros būdu sprendžiama mediacijos rangos ginčuose skatinimo priemone galėtų būti laikomas teisinis reglamentavimas, įpareigojantis šalis laikytis mediacijos metu pasiekto susitarimo.

3.2 Mediacijos kokybės gerinimas

Neabejotina, kad mediacijos kokybę lemia mediatoriaus kompetencija ir tai, kaip jis geba suvaldyti mediacijos procesą, o nuo to, kokia mediacijos kokybė, priklausys ir mediacijos

[214] Gregory-Stevens, Frame, Henjewele, *supra note*, 72: 3.
[215] Ruveyda Komurlu, David Arditi, „The Role of General Conditions relative to Claims and Disputes in Building Construction Contracts“, *International Journal of Contemporary Architecture „The New ARCH“* 4, 2 (2017), 32.
[216] Saukalienė, *supra note*, 21: 22.

populiarumas. Taigi, mediacijos kokybės gerinimas neabejotinai laikytinas mediacijos skatinimo priemone.

Kai kurie autoriai pažymi, kad mediatoriaus pasirinkimas gali turėti lemiamą reikšmę mediacijos eigai, o kartais sakoma, kad geras mediatorius negali padėti susitarti šalims, jei jos išties nenori susitarti, bet blogas mediatorius gali sutrukdyti sėkmingai susitarti, net jei šalys susitarti nori[217]. Nagrinėjant mediatoriaus savybių įtaką rangos ginčo sprendimo sėkmei analizuotini mediatoriaus kvalifikacijos ir pasirenkamo mediacijos stiliaus klausimai.

Vienas iš svarbių diskutuotinų klausimų nagrinėjant rangos ginčų mediatoriui reikiamos turėti kvalifikacijos klausimą yra mediatoriaus žinios ne tik mediacijos, bet ir rangos srityse. Daug mediatorių yra teisininkai ar buvę teisėjai: jie turi stiprius teisinio mąstymo įgūdžius, bet nebūtinai išmano architektūros, inžinerijos ar statybų valdymą. Kiti mediatoriai yra statybų srities ekspertai, bet galbūt turi mažiau patirties mediacijoje ir formuojant susitarimo alternatyvas. Dar kiti mediatoriai gali turėti reikiamus įgūdžius ir patirtį, būtinus padedant spręsti sudėtingus kompleksinius statybos ginčus, bet dėl jų paslaugų įkainių ar grafiko užimtumo jie gali būti nepasiekiami. Be to, yra situacijų, kai tam tikra kompetencija (pavyzdžiui, darbas su viešojo sektoriaus projektais, draudimo išmanymas) gali būti ypač svarbi ginčui išspręsti.[218] Kita vertus, neretai sutinkama nuomonė, kad specifinės mediatoriaus žinios nėra labai svarbu, nes mediatorius neteikia teisinių patarimų. Mediacijos proceso metu mediatorius neduos teisinių patarimų ir neprimes jokių sprendimų[219]. Vienoje iš Jungtinėje Karalystėje atliktų apklausoje, apžvelgiant dalyvių požiūrį į mediaciją, ypač profesinės kvalifikacijos tema, dauguma dalyvių buvo įsitikinę, kad esminė yra ne profesinė kvalifikacija, o nepriekaištingi medijavimo įgūdžiai. Maža dalis apklaustųjų buvo įsitikinę, kad mediatoriai turėtų turėti teisinius pagrindus tam, kad suprastų mediacijos teoriją, o kai kurie apklaustieji manė, kad mediatoriaus privalumu būtų jo specifinės žinios (pavyzdžiui, sąmatininkas ar inžinierius)[220]. Štai Škotijoje atlikus apklausą tik keli (4 proc.) apklaustieji manė, kad teisininkai yra geriausi mediatoriai, o 88 proc. nurodė, kad pirmenybę teiktų mediatoriams, turintiems patirties statybų srityje[221].

Įprastai šalys ieško pagrindines savybes turinčio mediatoriaus: nešališko, teisingo, intelektualaus, padedančio rasti sprendimą, turinčio klausymo įgūdžius, kūrybiškumo ir tvirto. Visa kita laikoma pridėtine verte: patirtis statybų sektoriuje, statybų teisės žinios, patirtis medijuojant rangos ginčus ir patirtis bylinėjantis ir medijuojant konkrečios rūšies ginčą.[222] Kita

[217] Bennett, *supra note*, 110: 28.
[218] Bennett, *supra note*, 110: 28.
[219] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 146.
[220] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 146.
[221] Andrew Agapiou, Bryan Clark, „A follow-up empirical analysis of Scottish Construction Clients interaction with Mediation“, *Civil Justice Quarterly* 32, 3 (2013), 373.
[222] Bennett, *supra note*, 110: 28-29.

vertus, statybos specialisto (inžinieriaus, projekto vadovo, architekto ar kokybės prižiūrėtojo) kvalifikacija suteikia pranašumų, nes šalims neteks aiškinti mediatoriui visų specifinių terminų statybos brėžiniuose, specifikacijose, užklausose ar sutartyje, todėl mediatorius lengviau susipažins su situacija. Taigi, mediatoriui bus lengviau surasti bendrą ginčo pagrindą ir sutelkti jėgas siekiant nukreipti šalių dėmesį į reikiamus klausimus. Mediatoriui bus lengviau suprasti šalių pozicijas ir analizuojant kompleksinius klausimus vesti mediacijos procesą link susitarimo.[223] Štai kad ir apibūdinant jau minėtos Škotijoje atliktos apklausos rezultatus, pagrindžiant didelį procentą balsavusių už tai, kad geriausias mediatorius tas, kuris turi patirties statybų srityje, apklausos rezultatams iliustruoti pasirinktas vieno iš apklaustųjų teiginys, kuriame jis nurodo, kad susirinkime priimant sprendimus, ir norint atsakyti rangovui, reikia žinoti visa kas su tuo klausimu susiję, o tam tikrai reikia žinių apie statybas[224]. Palaikant šią mintį svarbu prisiminti tai, kad rangos teisinius santykius neretai reglamentuoja imperatyvios teisės normos, kurias gerai būtų, kad mediatorius pastebėtų ir užkirstų kelią mediacijos baigčiai negaliojančiu šalių susitarimu, kas suponuotų šalių ginčo atsinaujinimą. Be to, mediatorius, kuris patyręs statybos klausimuose gali labai praversti pasitikrinant šalių pozicijų realumą, ypač kai šalys pervertina savo situaciją ir galbūt nepaiso jų turimų įrodymų trūkumų ar praktinės tikrovės[225]. Tačiau mediatorius turi būti labai atsargus ir nereikšti savo ekspertinės nuomonės iki kol šalys pačios nepastebės galimų sprendimų[226]. Dar vieną specifinių mediatoriaus žinių privalumą įvardina A. Tvaronavičienė, kuri pastebi, kad pats mediatoriaus, kaip tos srities specialisto ir autoriteto, statusas verslininkus įkvepia rinktis mediaciją ir stengtis jos metu rasti tinkamus sprendimus[227].

Taigi, manytina, kad mediatoriaus specifinė patirtis ir žinios medijuojant rangos ginčą turi ne vieną privalumą ir yra reikalinga, tik mediatorius ją turi naudoti tinkamai, t. y. geresniam įsigilinimui į ginčą, šalių supratimui, bet ne patarimų teikimui, kai šalys nėra pasiruošę tuos patarimus priimti ar kai patarimai gali iš esmės susilpninti ar sustiprinti vienos iš šalių poziciją. Todėl mediatoriaus kvalifikacija rangos srityje laikytina skatintina.

Nors Lietuvoje nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujas teisinis reglamentavimas, numatantis kvalifikacinius reikalavimus asmenims, norintiems tapti mediatoriais, mediatorius taip pat turi nuolat kelti kvalifikaciją ir pateikti kvalifikacijos kėlimo įrodymus, tai neužtikrina mediatoriaus kvalifikacijos būtent rangos srityje. Kaip pastebėjo Jomilė Juškaitė-Vizbarienė, „taikinamojo tarpininkavimo proceso neformalumas beveik kiekvienam leidžia pretenduoti į mediatoriaus rolę. Užtenka, kad tarpininkas ginče atitiktų tos valstybės keliamus minimalius

[223] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 150.
[224] Agapiou, Clark, *supra note*, 221: 373.
[225] Bennett, *supra note*, 110: 29.
[226] Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, *supra note*, 46: 151.
[227] „TEISMAI.lt“, *supra note*, 92.

reikalavimus ir turėtų teisę užsiimti tokia veikla (būtų baigęs kursus, reikalingus mokymus, išsilaikęs sertifikatą ar panašiai). Visgi mediatoriaus kompetencija taikinamojo tarpininkavimo procedūros metu ypatingai reikšminga siekiant optimalaus ginčo šalių interesų įgyvendinimo.“[228] Pasak autorės, „tais atvejais, kai taikinamojo tarpininkavimo procedūrai organizuoti mediatoriui yra reikalingos specifinės žinios konkretaus ginčo sprendimui, jei šalys dėl šio fakto yra sąmoningai suklaidinamos (suteikiama neteisinga informacija apie mediatoriaus išsilavinimą ar įgytą patirtį), jos įgyja teisę reikalauti tarpininko civilinės atsakomybės“[229]. Todėl manytina, kad mediaciją rangos ginčuose skatinti ir mediacijos kokybę gerinti galėtų pačių mediatorių suvokimas apie specifinių žinių rangos ginčų mediacijoje privalumus, pastangos tokių žinių įgyti ir jas nuolat tobulinti, taip pat supratimas, kad klaidingai suteikęs rangos ginčo šalims informaciją apie savo specifinę kompetenciją, mediatorius rizikuotų civiline atsakomybe. Nors pareiga turėti tinkamą kompetenciją ir tinkamai informuoti apie ją ginčo šalis mediatoriams kyla iš Etikos kodekso nuostatų[230], Mediacijos įstatymo[231], ginčo šalių galimybės įrodyti tokios civilinės atsakomybės sąlygas neaiškios (dėl proceso konfidencialumo, menko mediacijos proceso reglamentavimo) bei nenagrinėtos Lietuvos teismų praktikoje. Tikėtina, kad reikšminga praktika skatinant mediatorius atsakingai įvertinti savo kompetenciją konkrečiam ginčui spręsti bus formuojama pradėjus veikti Mediatorių veiklos vertinimo komisijai, kuri vertins ir mediatorių, kurie pažeidė Etikos kodekso reikalavimus, veiklą[232].

Kitas didelę reikšmę mediacijos kokybei turintis klausimas – mediatoriaus pasirinktas mediacijos stilius. Mediatoriaus pasirinktas mediacijos stilius daro įtaką tiek šalių pasirinkimui tiek rangos ginčų mediatorių profesinių standartų vystymuisi[233]. Pagrindinis klausimas, ar mediatorius turėtų vertinti (įvertinti kiekvienos šalies pozicijų pranašumus, rekomenduoti galimus susitarimo variantus ir numatyti teismo sprendimą) ar procesas turėtų apsiriboti vien lengvinančiosiomis technikomis, kur trečioji neutrali šalis padeda šalims išlaikyti dėmesį ties probleminiais klausimais ir išsiaiškinti jų atvejo stipriąsias ir silpnąsias puses[234].

Pasak A. Tvaronavičienės, „verslininkai paprastai iš mediatoriaus tikisi didelio profesionalumo, aktyvaus vaidmens koordinuojant derybas, bent minimalios ginčo specifikos išmanymo. Daugeliu atvejų iš mediatoriaus verslininkai taip pat lauks ir siūlymų, kaip būtų galima

[228] Jomilė Juškaitė-Vizbarienė, „Ar mediatoriui kyla civilinė atsakomybė už ydingą vadovavimą mediacijos procesui?“, *Teisės apžvalga* 1 (11) (2014), 122.
[229] *Ibid*, 123.
[230] „Europos mediatorių elgesio kodeksas“, *supra note*, 54, 1 str.
[231] „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, *supra note*, 52: 4 str. 4 d.
[232] „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, *supra note*, 52: 25 str.
[233] Penny Brooker, „An investigation of evaluative and facilitative approaches to construction mediation“, *Structural Survey* 25, 3/4 (2007), 220.
[234] *Ibid*, 222.

išspręsti tam tikrą ginčą.“[235] Kai kurie autoriai pateikia įžvalgų, kad kai mediatorius naudoja vertinamąjį stilių, jis rizikuoja savo neutralumu, be to, šalys tokiu atveju nukreipia savo pastangas ne problemoms spręsti, o poziciniams argumentams, taip skleidžiant priešišką elgesį, kai abi pusės bando „įtikinti“ mediatorių[236]. Dar kiti autoriai mediacijos procesą rangos ginčuose apibūdina kaip ginčo sprendimą, kuriame nepriklausomas statybų srities profesionalas, mediatorius, išnagrinėja ginčo atvejį, identifikuoja ginčo priežastis ir bando išspręsti ginčą minimaliomis laiko sanaudomis bei priima neįpareigojantį sprendimą[237]. Daryti prielaidą, kad rangos ginčų šalys gali labiau tikėtis vertinamojo, bet ne lengvinančiojo stiliaus mediacijos, leidžia ir Škotijoje atliktos apklausos duomenys, kurioje net 46 procentai apklaustųjų nurodė, kad pirmenybę teiktų vertinamojo stiliaus mediacijai, o mediatorius turėtų išsakyti savo nuomonę dėl nagrinėjamo ginčo esmės[238]. Vertinamojo stiliaus mediacijos naudojimas ypač padidėja esant spaudimui išspręsti ginčą greičiau ir pigiau[239].

Vertinamąjį mediacijos stilių suformavo teisinį išsilavinimą turintys mediatoriai[240]. Analizuojant mediatoriaus pasirenkamą mediacijos stilių, kartais atkreipiamas dėmesys, kad mediacijos procese šalys dalyvauja su teisininkais, kurie elgiasi kaip advokatai ir kurie nors tik pataria šalims, faktiškai galutinis susitarimas priklauso nuo šių teisininkų patarimų[241]. Kaip parodė Anglijoje ir Velse rangos ginčus medijuojančių mediatorių apklausos duomenys, mediatoriai, kurie yra teisininkai, palaikė vertinamojo stiliaus mediaciją, priešingai nei mediatoriai, kurie nebuvo teisininkai. Pastarieji palaikė tik lengvinančiojo stiliaus mediacijos naudojimą nurodydami, kad taikant vertinamojo stiliaus mediaciją šalys prarandą galimybę pačios apsispręsti dėl jų ginčo išsprendimo, taip pat sumažėja ginčo šalių santykių išsaugojimo tikimybė, o net ir nepavykus lengvinančiojo stiliaus mediacijai, šalių santykiai po tokio mediacijos proceso būna geresni ir net tuo atveju, jei ginčas toliau sprendžiamas teisme, šalims lengviau bendrauti. Palaikantieji vertinamojo stiliaus mediacijos taikymą, tokį pasirinkimą motyvavo galimybe išlaikyti šalių bendravimą mediacijoje, užuot leidus joms iš šio proceso pasitraukti ir toliau eskaluoti ginčą teismuose.[242]

Kita vertus, ne mediatoriaus pasirenkamas mediacijos stilius, o rinkos dalyvių informuotumo, sąmoningumo ir žinojimo didinimas apie tai, kokio stiliaus mediacija yra galima ir tinkamo stiliaus konkrečiu atveju pritaikymas daro didžiausią įtaką mediacijos kokybei. Kaip

[235] „TEISMAI.lt“, *supra note*, 92.
[236] Brooker, *supra note*, 233: 224.
[237] Komurlu, Arditi, *supra note*, 215: 31.
[238] Agapiou, Clark, *supra note*, 221: 374.
[239] Wall, Ankrah, Charlson, *supra note*, 58: 10.
[240] Kaminskienė ir kt., *supra note*, 87: 104.
[241] Wall, Ankrah, Charlson, supra note, 58: 11.
[242] Wall, Ankrah, Charlson, supra note, 58: 20.

pastebėjo Penny Brooker, jei statybų pramonė siekia maksimaliai išnaudoti mediacijos naudas, kurias ji gali suteikti sprendžiant ginčus, pačių šalių apsisprendimas turi būti užtikrinamas tiek didinant supratimą apie mediatoriaus pasirenkamą mediacijos stilių tiek mediatoriaus pasirinkimu. Dažniausiai šalys nusprendžia, koks mediatorius tinkamiausias jų ginčui spręsti pasinaudodamos savo teisininkų patarimais. Tokiu atveju mediatoriaus pasirinkimas turi būti paremtas informacija, suformuota aiškios praktikos ir paruošimo, paremto teorija ir empiriniais tyrimais.[243]

Apibendrinant pažymėtina mediatoriaus kvalifikacijos ir tinkamos kompetencijos svarba sėkmingam mediacijos procesui, kuri gali būti skatinama visų pirma paties mediatoriaus atsakingu elgesiu, įsivertinant savo kompetenciją dar prieš sutinkant medijuoti rangos ginčą. Vienareikšmiško atsakymo, kokio stiliaus mediacija turėtų būti pasirenkama rangos ginčuose nėra, tačiau dar prieš pradedant mediacijos procesą svarbus sąmoningas ir žinojimu pagrįstas ginčo šalių apsisprendimas kokio stiliaus mediacijos jos tikisi, atitinkamai svarbus ir tokį mediacijos stilių taikančio mediatoriaus pasirinkimas.

IŠVADOS

1) Rangos teisiniai santykiai visada kyla iš sutarties dėl materialaus rezultato sukūrimo. Jie gali iš esmės skirtis dėl juose dalyvaujančio užsakovo (verslininkas, vartotojas, viešojo administravimo subjektas) ir rangos sutarties ypatumų (pavyzdžiui, viešojo pirkimo būdu sudaryta rangos sutartis), o nuo jų gali priklausyti ir tinkamiausias rangos teisiniuose santykiuose kilusio ginčo sprendimo būdas. Rangovas rangos teisiniame santykyje, nepriklausomai nuo to, ar jis fizinis ar juridinis asmuo, visada yra verslininkas.

2) Rangos ginčų laikytina situacija, kai vienos rangos teisinio santykio šalies pareikšta pretenzija kitos šalies yra atmetama, o susidariusi situacija reikalauja taikyti ginčo sprendimo būdą. Akivaizdžių teisinių priežasčių, dėl kurių mediacija sprendžiant rangos ginčus negalėtų būti pasirenkama, nepriklausomai nuo rangos darbų užsakovo požymių, nėra. Priešingai, matomi, visų pirma, Europos Sąjungos bandymai galimybę spręsti ginčus šiuo būdu kuo plačiau įtvirtinti valstybių nacionaliniuose teisės aktuose.

3) Vienareikšmiško atsakymo, ar mediacija yra tinkamas konkretaus rangos ginčo sprendimo būdas, nėra, o mediacijos tinkamumas turi būti vertinamas kiekvieno ginčo atveju individualiai. Tačiau identifikuojama daug bendrųjų mediacijos privalumų rangos ginčuose, kurie skiriasi priklausomai nuo rangos teisiniame santykyje dalyvaujančių užsakovų požymių. Tais atvejais, kai rangos sutartyje rangovas ir užsakovas yra verslininkai, svarbiais mediacijos

[243] Brooker, *supra note*, 233: 233.

privalumais laikytini jos greitis, konfidencialumas, šalių santykių, reputacijos išsaugojimas, o trūkumu laikytinas neįpareigojantis pobūdis. Kai rangos darbų užsakovu yra viešojo administravimo subjektas, mediacijos privalumais laikytinas jos greitis, tačiau pagrindinės rizikos – nepakankami viešojo administravimo subjekto atstovo įgaliojimai ir šalis saistančios imperatyvios teisės normos, pavyzdžiui, VPĮ, taip pat konfidencialumas. Rangos darbų užsakovu esant vartotojui, pagrindiniais mediacijos privalumais laikytini ginčo sprendimo greitis, dėmesys šalių galios disbalansui atkurti, rangovo reputacijai išsaugoti, tačiau pagrindiniu trūkumu įvardintinas tas pats šalių galios disbalansas tuo atveju, jei mediatoriumi pasirinktas asmuo nebus pakankamai patyręs jį pastebėti ir suvaldyti.

4) Mediacija gali būti nebūtinai pirminiu ir nebūtinai galutiniu būdu rangos ginčui spręsti. Be mediacijos šalys taip pat turi galimybę spręsti ginčą kitais taikiais būdais, pavyzdžiui, derybomis, sutaikinimu, neįpareigojančiu arbitražu arba rinktis ginčo sprendimo būdus, kuriuose priimamas šalis įpareigojantis sprendimas (pavyzdžiui, teismas, įpareigojantis arbitražas) ir kurie turi reikšmingą privalumą lyginant su mediacija – priimto sprendimo privalomumą ir vykdytinumą. Tačiau suvokus mediaciją nebūtinai kaip vienintelį būdą, naudojamą konkrečiam ginčui išspręsti, atsiskleidžia mediacijos naudos (konfidencialumas, ginčo sprendimo greitis, kaina, trečiojo asmens pagalba konstruktyviai sprendžiant ginčą, šalių santykių išsaugojimas, bent iš dalies išspręsto ginčo galimybė) ir menkesniais atrodo mediacijos trūkumai, pavyzdžiui, jos neįpareigojantis pobūdis. Mediacija rangos ginčuose yra reikalinga ir galima bent jau kaip tarpinis ginčo sprendimo būdas, kuriame šalys nors iš dalies išspręstų kompleksinį ginčą, atkurtų tarpusavio santykius ir išsigrynintų savo poziciją.

5) Mediacija rangos ginčuose Lietuvoje nėra populiari, taip pat trūksta šioje srityje kompetentingų mediatorių, nors rangos teisinių santykių šalys mediacijos kokybės klausimą sieja būtent su mediatoriaus kompetencija ir pasitikėjimu juo. Kita vertus, pagrindinius šalių poreikius (ginčo sprendimo greitis, kaina, santykių ir reputacijos išsaugojimas) galėtų patenkinti būtent mediacija. Tačiau populiariausiais ir, dažnu atveju, vieninteliais, rangos ginčo sprendimo būdais Lietuvoje pasirenkami derybos, o išimtiniais atvejais – teismas.

6) Siekiant, kad mediacija taptų perspektyviu rangos ginčų sprendimo būdu, svarbu tiek ją skatinti tiek gerinti jos kokybę. Viena iš reikalingiausių mediacijos rangos ginčuose skatinimo priemonių galėtų būti jos viešinimas, ypač mediacijos naudų pabrėžimas ir išsamios informacijos apie mediacijos procesą atskleidimas. Mediacija galėtų būti skatinima ir numatant jos išlygą, pirmine kitų ginčo sprendimo būdų atžvilgiu (arbitražo, teismo) šalių ginčo sprendimo procedūra nurodant mediaciją, rangos, ypač standartinėse, sutartyse. Teisėkūros būdu sprendžiama mediacijos rangos ginčuose skatinimo priemone galėtų būti laikomas teisinis reglamentavimas, įpareigojantis šalis laikytis mediacijos metu pasiekto susitarimo.

7) Svarbia mediacijos skatinimo rangos ginčuose priemone laikytinas jos kokybės gerinimas, o mediacijos kokybę lemia mediatoriaus kompetencija ir stilius, taikomas mediacijos procese. Mediatoriaus specifinė patirtis ir žinios medijuojant rangos ginčą turi ne vieną privalumą ir yra reikalinga, tik mediatorius ją turi naudoti tinkamai (geriau suprasti ginčą ir organizuoti mediacijos procesą, padėti šalims patikrinti jų pozicijų realistiškumą, išlaikyti mediatoriaus autoritetą), vengti teikti patarimus, kai šalys nėra pasiruošę tuos patarimus priimti ar kai patarimai gali iš esmės susilpninti ar sustiprinti vienos iš šalių poziciją. Mediatoriaus kvalifikacija ir tinkama kompetencija gali būti skatinama, visų pirma, paties mediatoriaus atsakingu elgesiu, įsivertinant savo kompetenciją dar prieš sutinkant medijuoti rangos ginčą.

8) Renkantis mediaciją, svarbus sąmoningas ir žinojimu pagrįstas rangos ginčo šalių apsisprendimas, kokio stiliaus mediacijos jos tikisi, kad mediacijos procesas atitiktų jų lūkesčius. Atitinkamai svarbus ir tokį mediacijos stilių taikančio mediatoriaus pasirinkimas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai ir susiję dokumentai

1. „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“. EUR-Lex. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0052.
2. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB.
3. „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.162435?faces-redirect=true.
4. „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr.
5. „Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.83679?faces-redirect=true.
6. „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b63962122fcb11e79f4996496b137f39.
7. „Lietuvos Respublikos statybos įstatymas“, LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 8 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26250/asr.

8. Įsakymas „Dėl Taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1de59bf05d7211e5beff92bd32ec99a1?jfwid=q8i88lyvr.

9. „Europos mediatorių elgesio kodeksas“. Žiūrėta 2020 m. kovo 8 d. http://www.vilniausarbitrazas.lt/lib/manage/upload/Europos_mediatori%C5%B3_elgesio_kodek.pdf.

10. „Įstatymų projektų Reg. Nr. XIIP-4439 - XIIP-4441 AIŠKINAMASIS RAŠTAS“. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a43347f2230d11e6acbed8d454428fb7?jfwid=166ic8o8j8.

11. „Įstatymų projektų Reg. XIIP-3277 - XIIP-3287 AIŠKINAMASIS RAŠTAS“. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 8 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/8ba10b72111911e5b0d3e1beb7dd5516?jfwid=jpvqwhcnw.

12. „2017 m. rugsėjo 12 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų (Mediacijos direktyvos) įgyvendinimo“. Žiūrėta 2020 m. kovo 10 d. http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0321_LT.html.

Lietuvos Respublikos teismų praktika

13. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2A-339-241/2019, https://eteismai.lt/byla/20886550469099/e2A-339-241/2019.

14. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-611-196/2015, https://eteismai.lt/byla/89977986890468/2A-611-196/2015.

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-397/2011.

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-67/2012.

17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-156/2012.

18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-358-248/2016.

19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-289-1075/2018.

20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-296/2012.

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-228/2014.

22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-495/2013.

23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2012.

24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-526/2012.

25. Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2015 m. vasario 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-133-831/2015.

26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas.

Specialioji literatūra

Lietuvos autorių literatūra

27. Klimas, Evaldas. „Pareigos bendradarbiauti principas, šio principo taikymas ir reikšmė statybos rangos sutartiniuose teisiniuose santykiuose“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011. http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1923683/datastreams/MAIN/content.

28. Keršulienė, Violeta. „Užsakovo ir rangovo racionalus ginčų sprendimo būdo nustatymas lošimų teorijos metodais“. Daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2008. https://vb.vgtu.lt/object/elaba:1841165/index.html.

29. Stanislovaitis, Romualdas. Komercinė teisė. Antrasis leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2005.

30. Kaminskienė, Natalija, Tvaronavičienė, Agnė, Čiuladienė, Gražina, Žalėnienė, Inga. „Lietuvos advokatų požiūrio į taikų ginčų sprendimą ir mediaciją tyrimas“. *Socialinių mokslų studijos* 8, 1 (2016): 44-62.

31. Atutienė, Eglė. „Mediacijos taikymo galimybės verslo ginčuose“. *Jurisprudencija* 25, 1 (2018): 279-300.

32. Račelytė, Daiva, Aleknonis, Gintaras, Kaminskienė, Natalija, Čiuladienė, Gražina, Tvaronavičienė, Agnė, Mienkowska-Norkienė, Renata, Atutienė, Eglė, Štaraitė-Barsulienė, Gerda, Saudargaitė, Ieva, Uscila, Rokas, Banys, Aurimas, Langys, Egidijus, Vidas Pečkys, Edvardas. *Mediacija. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

33. Milašius, Tadas. „Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas“. *Teisė* (2010): 44-58.

34. Kaminskienė, Natalija. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. Vilnius: Registrų centras, 2011.

35. Saukalienė, Kristina. „Nuosavybės teisių įgijimo ir praradimo probleminiai aspektai statybos rangos teisiniuose santykiuose“. Dataro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14402/25107_48_disertacija_Saukaliene_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

36. Mitkus, Sigitas, Cibulskienė, Renata. „Statybos rangos sutartys: kvalifikavimo problemos“, *Teisė* (2009): 36-50.

37. Ambrasienė, Dangutė, Baranauskas, Egidijus, Bublienė, Danguolė, Cirtautienė, Solveiga, Galvėnas, Rolandas, Laurinavičius, Kęstutis, Norkūnas, Algis, Papirtis, Virginijus, Leonas, Rudzinskas, Antanas, Skibarkienė, Živilė, Stripeikienė, Janina, Švirinas, Daivis, Toločko, Vadimas, Usonienė, Jūratė. *Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.

38. Kostkevičius, Gediminas. „Dėl teisinių santykių, susiklostančių vykdant viešųjų pirkimų procedūras, kvalifikavimo“. *Teisės problemos* 4, 50 (2005).

39. Tvaronavičienė, Agnė. „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015. https://vb.mruni.eu/object/elaba:8928259/8928259.pdf.

40. Veličkaitė, Daiva „Viešasis interesas ir jo įgyvendinimo sąlygos architektūros srityje“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2019. http://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2019/10/ivykiai.pdf.

41. Pui Lam Ng, Banaitis, Audrius. „Construction mediation and its hybridization: the case of the Hong Kong construction industry“. *Organization, Technology and Management in Construction* (2017): 1528–1536. https://content.sciendo.com/view/journals/otmcj/9/1/article-p1528.xml.

42. Sondaitė, Jolanta. „Mediacijos stilių lyginamoji analizė“. *Socialinis darbas* 3, 2 (2004): 114-118.

43. Petrauskas, Feliksas. „Alternatyvios vartotojų ir verslininkų ginčų bei konfliktų teisinio nagrinėjimo formos ir jų charakteristika“. *Jurisprudencija* 4 (122) (2010): 295–318.

44. Kaminskienė, Natalija, Sondaitė, Jolanta, Tvaronavičienė, Agnė, Račelytė, Daiva, Langys, Egidijus, Intė, Odeta. *Mediatoriaus vadovas. Metodinis leidinys*, Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019. https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/12/mediatoriaus-vadovas.-metodinis-leidinys-tm-pdf.pdf.

45. Mitkus, Sigitas. *Statybos teisė. Vadovėlis*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013.

Užsienio autorių literatūra

46. Cakmak, Emre, Cakmak, Irlayici, Pinar. „An analysis of causes of disputes in the construction industry using analytical network process“. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 109 (2014): 183 – 187.

47. Richbell, David. *Mediation of Construction Disputes.* Blackwell publishing: 2008.

48. Mohammad Aminuddin Haji Abdullah, „An Investigation of the Development of Mediation in the UK Construction Industry. A thesis submitted to the University of Manchester for the degree of Doctor of Philosophy in the Faculty of Engineering and Physical Sciences“. *Manchester, UK: The University of Manchester* (2015). https://www.escholar.manchester.ac.uk/uk-ac-man-scw:270193

49. Safinia, Sina. „A review on dispute resolution methods in UK construction industry“. *International Journal of Construction Engineering and Management* 3(4) (2014): 105-108. https://www.researchgate.net/publication/316663867_A_Review_on_Dispute_Resolution_Methods_in_UK_Construction_Industry

50. Wall, Ray, Ankrah, Nii, Charlson, Jennifer. „An investigation into the different styles of the lawyer and construction specialist when mediating construction disputes“. *International Journal of Law in the Built Environment* 8 (2) (2016): 137-160.

51. Tscherning, Rudiger. „Construction Disputes in Major Infrastructure Deliveries: Lessons from the United Kingdom for the Introduction of Statutory Dispute Adjudication in Canada“. *Asper Review of International Business and Trade Law*, Vol. 18, Issue 1 (2018), 71-103.

52. Brooker, Penny, Wilkinson, Suzanne. *Mediation in the Construction Industry. An international review*, London, New York: Spon Press, 2010.

53. L. Shapiro, Shauna, Walsh, Roger, B. Britton, Willoughby. „An Analysis of Recent Meditation Research and Suggestions for Future Directions“. *Journal for Meditation and Meditation Research* (2003): 69-90.

54. Andrews, Neil. „Mediation in England: organic growth and stately progress“. *Revista Eletrônica de Direito Processual* (2012): 571-589.

55. Gregory-Stevens, Jackie, Frame, Ian, Henjewle, Christian. „Mediation in construction disputes in England“. *International Journal of Law in the Built Environment* 8(2) (2016): 123-136.

56. Rosher, Peter. „Adjudication in Construction Contracts“. *International business law journal* 5 (2016), 497-510.

57. Cecile Cavaleri, Sylvie. „Danish construction arbitration: Civil proceedings in disguise“. *Yearbook on International Arbitration and ADR* 6 (2019), 99-117.

58. C. Bennett, Steven. „Construction mediation: best practices for success“. *Dispute resolution journal* 73, 1 (2018), 25-53.

59. Trushell, Ian, Clark, Bryan, Agapiou, Andrew. „Contruction mediation in Scotland: an investigation into attitudes and experiences of mediation practitioners“. *International journal of law in the built environment* 8, 2 (2016), 101-122.

60. Kadir Yilmaztekin, Hasan. „Turkey introduces mandatory civil mediation for commercial cases including IP rights“. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 14, 6 (2019), 432–437.

61. Brooker, Penny. „An investigation of evaluative and facilitative approaches to construction mediation“. *Structural Survey* 25, 3/4 (2007), 220-238.

62. Ilter, Deniz, Dikbas, Attila. „An analysis of key challenges to the widespread use of the mediation in the Turkish construction industry“. *International Journal of law in the built environment* 1,2 (2009), 154.

63. Komurlu, Ruveyda, Arditi, David. „The Role of General Conditions relative to Claims and Disputes in Building Construction Contracts *“. International Journal of Contemporary Architecture „The New ARCH“* 4, 2 (2017), 27-36.

64. Ilter, Deniz, Cakmak, Pinar Irlayici, Arici Ustuner, Yaprak, Tas, Elcin. „Toward a research roadmap for construction mediation“. *International Journal of Law in the Built Environment* 8, 2 (2016).

65. Agapiou, Andrew, Clark, Bryan. „A follow-up empirical analysis of Scottish Construction Clients interaction with Mediation“. *Civil Justice Quarterly* 32, 3 (2013), 349-368.
Ben Aissa et al. Comparative Law on Public Contracts. Briuselis: Bruylant, 2010.

66. Leeson S. M., Johnston B. M. Ending It: Dispute Resolution in America – Descriptions, Examples, Cases, and Questions. Cincinnati, Ohio: Andreson, 1988.

67. Novais, P., Carneiro, D. Perspectives on Contemporary Conflict Resolution. IGI Global: United States of America, 2016.

Kiti šaltiniai

68. Lietuvos statistikos departamentas. „BVP, palyginamosiomis kainomis“. Lietuvos statistika. Žiūrėta 2019 m. balandžio 3 d. https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=e9304d0f-bec0-4105-bdc5-756c39f44efa#/.

69. Lietuvos statistikos departamentas. „Metiniai baigtų statyti naujų gyvenamųjų pastatų duomenys“. Lietuvos statistika. Žiūrėta 2019 m. balandžio 3 d. https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=c15a6982-e4a5-40c6-8274-4d2b5a7f2f36#/.

70. Lietuvos statistikos departamentas. „Metiniai leistų ir baigtų statyti naujų negyvenamųjų pastatų duomenys“. Lietuvos statistika. Žiūrėta 2019 m. balandžio 3 d. https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=a30619f4-eb63-4bce-8504-2bae9b761227#/.

71. Nacionalinė teismų administracija. „Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose)“. Nacionalinė teismų administracija. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106.

72. Mykolo Romerio universitetas. „Mykolo Romerio universitete rengiamų disertacijų sąrašas“. Mykolo Romerio universitetas. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/centrai/mokslo_centras/doktorantura/rengiamos_disertacijos_2019.pdf.

73. Dictionary of Conflict resolution.

74. Goldammer, Yvonne, Plaušinaitis, Sigitas. *Vokiečių-lietuvių kalbų žodynas teisininkams*. Vilnius, 2005.

75. Viešųjų pirkimų tarnyba. „Statyba. Įžvalgos / 2015-2016 m.“. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Statybos_sektorius_2015-2016_m.pdf

76. Nacionalinė teismų administracija. „TEISMAI.lt“. Žiūrėta 2020 m. kovo 8 d. https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/12/teismai.lt-nr.-335.pdf

77. Valstybės kontrolė, „Valstybinio audito 2019 m. birželio 11 d. ataskaita Nr. VA-2 „Statybos leidimų išdavimas ir statybos proceso atitiktis nustatytiems reikalavimams“. Žiūrėta 2020 m. kovo 8 d. https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3962.

ANOTACIJA

Šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėjamas mediacijos taikymo rangos ginčuose perspektyvų klausimas. Taikant įvairius metodus (literatūros analizės, empirinio tyrimo ir kitus) išsiaiškinama rangos ginčų sąvoka, jų kilimo priežastys, šių ginčų šalių požymiai (verslininkas, vartotojas, viešojo administravimo subjektas) bei mediacijos, kaip galimo jų sprendimo būdo, privalumai ir trūkumai. Aptariami kiti galimi rangos ginčų sprendimo būdai, jie palyginami su mediacija, analizuojami Lietuvoje atlikto empirinio tyrimo rezultatai. Identifikuojama, kad Lietuvoje mediacija nėra populiarus rangos ginčų sprendimo būdas bei svarstomos priemonės,

kuriomis mediacija galėtų būti skatinama (viešinimas, išlyga rangos sutartyje, privalomas vykdymas). Analizuojamas mediacijos kokybės gerinimo (mediatoriaus kompetencijos, mediacijos stiliaus) klausimas ir jo įtaka mediacijos, kaip rangos ginčų sprendimo būdo, populiarumui.

Raktažodžiai: *mediacija, rangos ginčai, rangos ginčų sprendimas*.

ABSTRACT

This Master's thesis deals with the issue of perspectives of applying mediation in construction disputes. By applying various methods (literature analysis, empirical research and others) the concept of construction disputes, their causes, the characteristics of the parties to these disputes (entrepreneur, consumer, public administration entity) and the advantages and disadvantages of mediation as a possible solution are clarified. Other possible ways of resolving construction disputes are discussed and compared with mediation. Results of empirical research in Lithuania are analyzed. It is identified that mediation is not a popular construction dispute resolution method in Lithuania and the means by which mediation could be promoted (publicity, contract clause, compulsory enforcement) are being considered. Mediation quality improvement (mediator's competence, mediation style) and its influence on the popularity of mediation as a method of construction disputes are analyzed.

Keywords: *mediation, construction disputes, construction disputes resolution.*

SANTRAUKA

Rangos teisiniai santykiai visada kyla iš sutarties dėl materialaus rezultato sukūrimo. Jie gali skirtis dėl užsakovo (verslininkas, vartotojas, viešojo administravimo subjektas) ir rangos sutarties (pavyzdžiui, viešojo pirkimo būdu sudaryta rangos sutartis) ypatumų. Nuo šių ypatumų gali priklausyti ir tai, koks ginčų sprendimo būdas rangos teisiniame santykyje bus tinkamiausias.

Mediacija yra tinkamas rangos ginčų sprendimo būdas nepriklausomai nuo rangos darbų užakovo, turi ne vieną privalumą. Be to, šis ginčo sprendimo būdas skatinamas teisiniu reglamentavimu. Nors rangos ginčų šalys gali rinktis įvairius ginčų sprendimo būdus (teismas, arbitražas, derybos, sutaikinimas ir kiti), tačiau mediacija galėtų padėti išspręsti ginčą nors iš dalies ir būti nebūtinai pirminiu bei nebūtinai galutiniu ginčo sprendimo būdu. Mediacija rangos ginčuose yra reikalinga ir galima bent jau kaip tarpinis ginčo sprendimo būdas, kuriame šalys iš dalies išspręstų kompleksinį ginčą, atkurtų tarpusavio santykius ir išsigrynintų savo poziciją.

Mediacija Lietuvoje nėra populiarus rangos ginčų sprendimo būdas. Šalys dažniausiai renkasi derybas ir kraštutiniu atveju – teismą. Siekiant skatinti mediaciją rangos ginčuose gali būti taikomos įvairios priemonės. Svarbiomis priemonėmis laikytina mediacijos viešinimas, ypač mediacijos naudų pabrėžimas ir išsamios informacijos apie mediacijos procesą atskleidimas. Mediacija taip pat galėtų būti skatinima numatant jos išlygą sutartyje ar net teisėkūros būdu įtvirtinant teisinį reglamentavimą, įpareigojantį šalis laikytis mediacijos metu pasiekto susitarimo.

Gerinant mediacijos kokybę didelis dėmesys turi būti skiriamas mediatoriaus kompetencijai (statybų specialistas ir pan.) ir rangos ginčui spręsti taikomam mediacijos stiliui, apie kurį aiškų lūkestį turi turėti klientas. Mediatoriaus kvalifikacija ir tinkama kompetencija gali būti skatinama, visų pirma, paties mediatoriaus atsakingu elgesiu, įsivertinant savo kompetenciją dar prieš sutinkant medijuoti rangos ginčą.

SUMMARY

Legal construction relationships always arrise from a contract because of the creation of a tangible result. They may differ due to the characteristics of the client (entrepreneur, consumer, public entity) and the contract (for example, a public contract). These characteristics may also determine which type of dispute resolution will be most appropriate in the construction legal relationship.

Mediation is an appropriate way to solve construction disputes, regardless of the client, has many advantages. In addition, this type of dispute resolution is encouraged by legal regulation. While parties of construction disputes may choose between different types of dispute resolution (court, arbitration, negotiation, conciliation, etc.), mediation could help resolve a dispute, even partially, and not necessarily be the primary and not necessarily final dispute resolution method. Mediation in construction disputes is necessary and possible, at least as an intermediary means of dispute resolution, in which the parties partially resolve the complex dispute, restore their relationship and clarify their position.

Mediation is not a popular way of solving construction disputes in Lithuania. The parties usually choose to negotiate and as the last option - the court. A variety of measures can be implemented to promote mediation in construction disputes. Promotion of mediation, in particular highlighting the benefits of mediation and disclosing details of the mediation process, are important tools. Mediation could also be encouraged by a clause in the contract or even by legislative regulation that obliges the parties to abide by the agreement reached during mediation.

When improving the quality of mediation, great attention must be paid to the competence of the mediator (construction specialist, etc.) and the style of mediation applied to the dispute

resolution, which the client should have a clear expectation of. The qualifications and appropriate competence of a mediator can be enhanced, at first by the mediator's own responsible behavior, self-assessment of his or her competence before agreeing to mediate a construction dispute.